TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ANTROPOLOJİ BİLİM DALI

PEYZAJ MİMARLIĞINDA MEKÂN TAHAYYÜLLERİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Sevgi GÖRMÜŞ

Ankara, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ANTROPOLOJİ BİLİM DALI

PEYZAJ MİMARLIĞINDA MEKÂN TAHAYYÜLLERİ

Space Imaginations in Landscape Architecture

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Sevgi GÖRMÜŞ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. H. Çağlar ENNELİ

Ankara, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ANTROPOLOJİ BİLİM DALI

PEYZAJ MİMARLIĞINDA MEKÂN TAHAYYÜLLERİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. H. Çağlar ENNELİ

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı	**İmzası**
1- Doç. Dr. Halil Çağlar ENNELİ	
2- Doç. Dr. Ceren AKSOY SUGİYAMA	
3- Dr. Öğr. Üyesi Ayşe GÜÇ	

05.10.2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Doç. Dr. H. Çağlar ENNELİ danışmanlığında hazırladığım "PEYZAJ MİMARLIĞINDA MEKÂN TAHAYYÜLLERİ (Ankara.2021)" adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

05.10.2021

Sevgi Görmüş

İmza

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR DİZİNİ V

ŞEKİLLLER DİZİNİ VI

KISALTMALAR VII

ÖNSÖZ VIII

1. GİRİŞ 1

1.1 Peyzaj Kavramı: Bir Mesleğin Ortaya Çıkışı 1

1.2 Sosyal Disiplinlerde ve Antropolojide Peyzaj 9

1.3 Araştırmanın Kapsamı: Türkiye'de Peyzajın Siyaseti 21

1.4 Araştırma Yöntemi 23

2. KURAMSAL TEMELLER 27

2.1 Peyzaj Kavramı ve Peyzaj Mimarlığı 27

2.2 Peyzaj Mimarlığı Mesleğinin Kapsamı 36

2.3 Türkiye'de Peyzaj Mimarlığı Mesleğinin Özerkliği 38

2.4 Peyzaj Kavramına Antropolojik Yaklaşımlar 43

2.5 Siyaset, Politika, İdeoloji, Kimlik ve Mekân 49

2.6 Antropolojik Bir Peyzaj Araştırması İçin Bir Sosyal Alan ve Sermaye Teorisi: Bourdieu ve Kavramları 57

2.6.1 Habitus 58

2.6.2 Sermaye 59

2.6.3 Alan 62

3. ARAŞTIRMA BULGULARI 66

3.1 Peyzaj Mimarlığının Habitusunun Oluşumu 66

3.2 Reçete Meslek 69

3.3 Kurtarıcı Roller 73

3.4 Normatif Yapıya Bağlılık: “Benim Alanım” Benim Meselem” 80

3.4.1 Otorite ile ilişkili olmanın avantajı 83

3.4.2 Yerindelik ve aradalık 85

3.5 İmaj Pazarlığı ve Piyasa Üretimi 86

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 91

4.1 Peyzaj Mimarlığı’nın Varlık Alanı Tahayyülü 91

4.2 Peyzaj Mimarlığı’nda Mekân Tahayyülü 94

KAYNAKLAR 97

ÖZET 104

ABSTRACT 105

EKLER 106

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.Peyzaj kavramının anlam süreci..... 28

ŞEKİLLLER DİZİNİ

Şekil 1. Araştırma yöntemi 26

Şekil 2. Peyzaj mimarlığının zamansal derinliği 30

Şekil 3. Peyzaj çalışmaları kronolojisi 31

Şekil 4. Dünyanın üç ana bölgesinde peyzaj ve temel araştırma alanları kavramının farklılaşması 33

Şekil 5. Peyzajda yer ve mekân kavramları arasındaki ikilik 46

Şekil 6. Habitus, sermaye ve alan ilişkisi 59

Şekil 7.Peyzaj mimarlığında "alan" 91

Şekil 8.Varlık-habitus-peyzaj-peyzaj mimarlığı etkileşimi ve mekân tahayyül modeli 93

Şekil 9. Peyzaj mimarlığı alanında mekân tahayyül temalarının etkileşimi 95

KISALTMALAR

APS: Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (ELC: European Landscape Convention)

IFLA: International Federation of Landscape Architects (Uluslararası Peyzaj mimarları Federasyonu)

ILO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

ISCO: International Standart Classification of Occupations (Uluslararsı Meslek Sınıflama Standartları)

PMO: Peyzaj Mimarları Odası

TMMOB: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

TMS: Türk Meslekler Sözlüğü

GN: Görüşme Notları

MT: Meslek Toplantıları

SM: Sosyal Medya

ÖNSÖZ

Bu çalışma, mensubu olduğum peyzaj mimarlığı camiasının disiplinel "varlık alanı"nı nasıl tanımladığına ve alanın "habitusu"nun mensupları tarafından nasıl değiştirildiğine odaklanmaktadır. Peyzaj Mimarlığı disiplinin "varlık alanı"nın doğru konumlandırıldığını, ancak ekonomik koşullar ve uyumlanma ilkeleri doğrultusunda üretilen pratiklerin disiplinel "varlık alanını" paranteze aldığına inanıyorum. Ancak bu durumun içinde yaşadığımız sistemin bir çıktısı olduğunu hatırlamak gerektiğini de düşünüyorum. Bu noktada, mesleğin disiplinel varlık ve alansal çıkmazlarını tanımlamayı önemsiyorum. Bu yönde görüşlerini ifade ederek, bu tezi besleyen tüm meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Böyle bir tezi yazmamda beni teşvik eden, tezin akademik yapısını, dilini ve bilgisini geliştirmemde değerli katkılar sağlayan ve yazma sürecinin ilerlemesi için beni motive eden danışmanım Doç. Dr. Halil Çağlar Enneli'ye minnettarım. Önemli önerileri ve sorgulamaları için juri üyeleri Doç. Dr. Ceren Aksoy Sugiyama (Ankara Üniversitesi) ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Güç'e (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi) çok teşekkür ederim.

Görüşme talebimi kabul ederek sorularımı yanıtlayan meslektaşlarıma teşekkür ederim. Onlar sorularımı samimiyetle yanıtlamasalardı, araştırmanın sınırılarını belirlemek zor olabilirdi. İnönü Üniversitesi'nde birlikte çalıştığım meslektaşlarımdan; tezin kapsamını sürekli olarak tartışma olanağı bulduğum, eleştileri ve okuma önerileri ile yazılarımın gelişmesinde önemli bir rolü olan Dr. Öğr. Üyesi Serhat Cengiz'e, böyle bir tezin gerekliliği konusunda beni cesaretlendiren hocam Prof. Dr. Bülent Yılmaz'a ve dostça okumaları nedeniyle Araş. Gör. Gaye Taşkan'a içten sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Sevgi GÖRMÜŞ
Ankara, Ekim 2021

1. GİRİŞ

1.1 Peyzaj Kavramı: Bir Mesleğin Ortaya Çıkışı

Bu araştırma, peyzaj mimarlığı disiplinin peyzaj yapma süreçlerini habitus kavramı (Bourdieu, 1977) kapsamında açıklamaya çalışmakta ve peyzaj mimarlığı mensuplarının mekânı tahayyül etme biçimlerine yönelik formülasyonlarının ne olduğunu antropolojik bir bakış açısı ile irdelemektedir.

Peyzaj mimarlığı, mimarlık, iç mimarlık, kentsel tasarım ve şehir ve bölge planlamayı içeren, birbirlerine bağlı oldukları kadar özellikle iş alanları bağlamında birbirleriyle çatışan "mimarlar" isimli bir meslek grubu içerisinde yer alır. Bu meslekler arasında oluşan çatışmanın temelini oluşturan en önemli neden, yeni bir meslek olarak görülmesine rağmen, peyzaj mimarlığının diğer mesleklerin iş alanlarını da kapsayacak şekilde çok geniş ve çok boyutlu bir alanda hareket etmesidir:

> Peyzaj mimarlığı, fiziksel dünyayı ve içinde yaşadığımız doğal sistemleri şekillendirmeyi ve yönetmeyi içerir. Peyzaj mimarları tasarlar, ancak tasarımda kritik olan mekânın bağlam içinde görülmesidir. Tüm canlılar birbirine bağlıdır ve peyzaj hepsinin bir araya geldiği yerdir. Bağlam, diğer hususların yanı sıra sosyal, kültürel, çevresel ve tarihidir. Peyzaj mimarları, dengenin korunmasını sağlamak için ayrıntılardan büyük resme sürekli olarak yakınlaşır ve uzaklaşırlar. Peyzaj mimarlığı, sanat ve bilimi birleştirerek mekânlar üretir. Sanat aracılığıyla peyzaja vizyon geliştirilir. Çizgi, şekil, doku ve renk gibi tasarım öğeleri ise tasarımcının iletişim kurma araçlarıdır, görüntüleri oluşturmak için kullanılır (Waterman, 2009: 8).

Peyzaj mimarlığı yaklaşık bir buçuk yüzyıl öncesine dayanan nispeten yeni bir meslek olarak kabul edilebilir. Ancak, "peyzaj mimarisi" teriminin ortaya çıkışı daha eskidir (Waterman, 2009). Terim ilk kez 1827'de Gilbert Laing Meason tarafından yazılan "The Landscape Architecture of the Great Paintings in Italy" adlı kitapta

kullanılmıştır (Turner, 1990). Peyzaj tarihçisi Nina Antonetti'nin iddiasına göre, Buckingham Saray bahçelerinin tasarımlarını yapan William Andrews Nesfield, 1849 yılında kendisini "peyzaj mimarı" olarak tanıtmıştır. Diğer bir iddia ise "ilk peyzaj mimarı" unvanını kullanan kişinin Manhattan'da büyük bir park (Central Park) oluşturulması için çağrıda bulunan, tasarımcı ve bahçıvan Andrew Jackson Downing (1815-52) olduğudur. Ancak çoğunlukla peyzaj mimarlığı disiplininde peyzaj mimarı unvanı kullanan ilk kişilerin Frederick Law Olmsted (1822-1903) ve Calvert Vaux (1824-1895) (Central Park tasarımcıları) olduğu kabul edilmektedir. Peyzaj mimarı unvanının ilk kullanımı mesleğin başlangıç tarihini göstermesi bakımından değerlidir. Peyzaj mimarisi kavramının neye atıfla kullanıldığı da mesleğin kapsamını anlamak açısından önemlidir. Peyzaj mimarlığı disiplininde, peyzaj terimi, mesleğin kapsama alanının genişlemesine ve karmaşıklaşmasına neden olarak gösterilmiş ve disiplinin kuruluşundan itibaren tartışılagelmiştir. Peyzaj mimarlığının kurucusu olarak kabul edilen Frederick Law Olmsted ortağı Calvert Vaux'a yazdığı mektupta peyzaj teriminin mesleğin içeriğini karşılayamadığına yönelik şüphelerini şu şekilde ifade etmektedir:

> Peyzaj iyi bir kelime değil, mimarlık değil; kombinasyon değil - Bahçıvanlık daha kötü… Sanat, bahçecilik olmadığı gibi mimari de değil. Burada yaptığım şey, ikisi de değil. Bu ormana özgü/orman sanatıdır. Güzel sanatlar bahçecilik, tarım veya yararlı bir orman sanatından farklıdır… Bu yeni sanatı kurmaya mecbursanız, bunun için eski bir isim istemezsiniz (Thompson, 2014:20).

Peyzaj mimarlığı adının garip ve yanıltıcı olduğunu iddia eden Thompson (2014) disiplinin derin geçmişine rağmen, hala yaygınlık kazanamamasını bir ölçüde ismine bağlamaktadır:

> Peyzaj mimarlığı, çoğumuzun yaşadığı ve çalıştığı günlük yerlerin şekillenmesinde önemli bir role sahip olmasına, kökleri en az mimarlık ya da mühendislik kadar uzun bir geçmişe ve çevreyi manipüle etme uygulamalarına dayanmasına rağmen birçok ülkede ortak bir tanıma ve tanınırlığa sahip değildir (Thompson, 2014:1).

Dünyayı görme ve düşünme biçimlerinin değişmesi ile birlikte peyzaj kavramının ve peyzaj mimarlığının anlamları da değişmektedir. Thompson (2014) bu değişimi, peyzaj kavramının kayganlığı ile yorumlarken, Stephenson (2005) peyzajın doğası gereği birçok farklı disiplini ilgilendirdiğini, Turner (1990) ise peyzaj kavramının kendisinin bir anlam kaymasına uğradığını, 17. yüzyılda, idealize edilmiş (pitoresk) kırsal manzaraları tasvir eden bir resme atıfta bulunan ve çoğunlukla ressamların kullandığı bir terim olan peyzajın, 18. yüzyılda somut mekâna dönüştüğünü ifade etmektedir. 18. yüzyılda "peyzaj bahçıvanları" (peyzaj bahçeciliği) resimden ilham alarak, bu idealize manzaraları toprak, su ve bitki örtüsü kullanarak gerçekleştirmeye çalıştılar.

Peyzaj bahçeciliğinin uzantısı olarak gelişen peyzaj mimarlığı disiplini coğrafya disiplininin etkisi ile farklılaşmıştır. Coğrafyacıların peyzajı duyu ve anlam ile ilişkilendirmeleri peyzaj kavramının içeriğinde ve sürecinde değişime ve karmaşıklığa neden olmuştur. Dolayısıyla, peyzaj mimarlığı disiplininde peyzajın anlamı, ayırt edici karakterlere, özelliklere ve süreçlere yoğunlaşarak, doğal bileşenleri değiştiren veya şekillendiren bir ürün ve bir arazi parçası olarak kabul görmüştür (Turner 1990).

Peyzaj temelde arazi kullanımı ile ilişkili bir içeriğe sahiptir. Yeryüzünde bir bölgeyi ya da alanı başka bir bölgeden ya da alandan ayıran bütüncül özellikler peyzajdır. Peyzaj, yeryüzündeki unsurların (tarlalar, binalar, tepeler, ormanlar, çöller, su kütleleri ve yerleşim yerleri) kombinasyonudur. Peyzaj, arazi kullanımlarını (konut, ulaşım, tarım, rekreasyon ve doğal alanlar) kapsar ve bu kullanımların bir birleşimidir. Bu nedenle peyzaj, pitoresk bir görüntüden daha fazlası olup, bir yeri oluşturan, görülebilen bölümlerin, zamansal ve kültürel katmanları ve kesişimlerinin toplamıdır, doğal ve kültürel bir palimpsesttir (Steiner, 2008). Peyzajın doğal ve kültürel bir palimpsest olduğuna yönelik fikirler önemli ölçüde kabul görmüş ve peyzaj kavramının uluslararası çerçevesini belirleyen Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nde de (APS) karşılık bulmuştur.

Peyzaj, insanlar tarafından algılandığı şekliyle, karakteri doğal ve/veya insan faktörlerinin eylem ve etkileşiminin sonucu olan bir alan anlamına gelir (ELC, 2000: 9, Chapter I – General provisions, Article 1 – Definitions, a)

Sözleşmede, peyzajın hem doğal bir yer hem de sosyo-kültürel bir alan olarak tanımlanması onun palimspsest olduğunu yinelemektedir. Ayrıca peyzajın bir karakterinin olduğu kabulü ise peyzajın kimlik, yer ve sistem ile ilintili ve insanın algısına dayalı kolektif bir alan olduğuna (fiziksel, bilişsel ve sosyal paylaşımlar) işarettir. Dolayısıyla, APS kapsamında dikkat çekilen yer'in duyusu ve yer'in gücü kavramları peyzaj kavramına entegre edilmektedir. Thompson (2014), APS kapsamındaki peyzaj tanımının peyzaj teriminin kayganlığını sınırlaması nedeniyle, yararlı bir tanım olarak değerlendirirken; peyzaj teriminin mimarlık terimi ile bir araya gelmesi ile yerin duyusu kavramının yerinden olduğuna yönelik tartışmanın geçerliliğini koruduğuna dikkat çekmektedir.

Peyzaj teriminin mimarlık kavramı ile birlikte kullanılması, terimin mimarlık disiplini kapsamındaki geometrik düzen ve rasyonellik ile ilişkisinin güçlenmesine neden olurken, peyzaj mimarlığını normatif bir yapıya dönüştürmektedir. Tim Cresswell'in ifadesi ile normatif peyzaj "neyin doğru, adil ve uygun olduğuna dair fikirlerin mekân ve yer aracılığıyla iletilme şeklini" (Cresswell, 1992:8) tanımlamakta ve otoritenin uygunluk kriterlerini yansıtmaktadır. Eğer peyzaj mimarlığı disiplininde peyzaj normatif ve hegemonik bir çerçevede kullanılıyorsa, bu disiplinel peyzaj tanımı felsefe, sosyoloji, antropoloji ve coğrafya gibi meslek alanlarındaki peyzaj tanımları ile farklılaşmaktadır. Üstelik disiplinde, peyzaj kavramı ile yer, mekân ve coğrafya terimleri arasındaki ayrımlar ve birleşimler hala netleştirilememiştir. Mesleğe adını veren kavramın netleştirilmesi ve mesleğin geçmişinin sadece zamansal derinliğine odaklanılması yerine, peyzaj pratiklerine (yeri kasıtlı biçimlendirme ve işaretleme pratiği) ve bu pratiklerin nedenlerine (rasyonel ve hegemonik nedenler) odaklanılması mesleğin teorik altyapısının

sosyal bilimlerden beslenerek geliştirilmesi olanağı yaratabilir. Çünkü peyzaj mimarlığı zamansal derinliğinin yanı sıra kavramsal derinliğe de sahiptir. İnsanın Prehistorik dönemden itibaren yer ile kurduğu büyü, mit, doğa, din ve kutsallık gibi kozmolojik ilişkilerin yeri kasıtlı olarak biçimlendirme ve işaretleme pratiği nedeniyle (Herrington, 2016; Boults ve Sullivan, 2010) peyzaj mimarlığı tarihi, mimarlık ve mühendislik disiplinlerinden daha kapsamlı bir zamansal derinliğe sahiptir. Peyzaj tarihine benzer şekilde, bahçe tarihi üzerine yazılan kitaplarda da (Chisholm, 2018) bahçenin insanların oluşturduğu ilk arazi sınırlamaları ile birlikte geliştiği belirtilmektedir. Bahçe ile birlikte toprak mülkiyeti, üretim, kutsallık (cennet bahçeleri) ve hâkim güç ilişkileri peyzaj mimarlığı disiplinine eklemlenmiştir. Dolayısıyla peyzaj mimarlığı, çiftlikler, ormanlar ve korunan alanlar gibi işlevsel ve üretken peyzajların tasarımıyla ilgilenirken estetik, haz ve güzellikle ilgili kavramları bahçecilik alanı ile paylaşmıştır (Herrington, 2016; Chisholm, 2018). Bu nedenle peyzaj mimarlığı ve peyzaj tasarımı arasındaki farklar meslekten olanları bile şaşırtırken, peyzaj planlama, peyzaj yönetimi, peyzaj biliminin de disipline dâhil olması disiplin alanının genişlemesine neden olmuştur. Ayrıca meslek disiplini olmadan önceki dönemlerden kalan peyzaj terimleri (peyzaj bahçeciliği gibi) ile birlikte disiplinin kapsam alanı artmış ve peyzaj mimarlığı disiplini daha da bulanıklaşmıştır (Thompson, 2000). Thompson'un, 2000'li yıllarda sözünü ettiği Peyzaj Mimarlığı disiplinindeki bulanıklık, Uluslararası Peyzaj Mimarları Federasyonu'nun (IFLA: International Federation of Landscape Architects) güncel peyzaj mimarlığı disiplini tanımında da gözlenebilmektedir. Afrika, Amerika, Orta Doğu, Asya-Pasifik ve Avrupa kıtalarında 77 Üye Birliği ile Peyzaj Mimarlarını dünya çapında temsil eden kuruluş olarak Uluslararası Peyzaj Mimarları Federasyonu (IFLA, 2021) peyzaj mimarlığını şu şekilde tanımlamaktadır:

Peyzaj Mimarlığı disiplini, ekolojik sürdürülebilirliği, peyzajların kalitesini, sağlığını, kolektif hafızayı, mirası, kültürü ve bölgesel adaleti estetik ve bilimsel ilkeler doğrultusunda

uygulayarak, doğal ve yapılı çevreleri planlar, tasarlar ve yönetir. Peyzaj mimarlığı disiplini, diğer disiplinlerle koordinasyon geliştirme ve yönetme sorumluluğu alarak ve bu koordinasyonu yöneterek doğal ve kültürel ekosistemler arasındaki etkileşimleri iklim değişikliğine uyum, ekosistemlerin istikrarı, sosyo-ekonomik gelişmeler, toplum sağlığı, sosyal ve ekonomik refah beklentileri ön görerek sağlıklı yerler oluşturmayı vaad eder (IFLA, 2021: The Profession)

IFLA (2021) tarafından yapılan yukarıda belirtilen peyzaj mimarlığı tanımında görüldüğü gibi, disiplinde çeşitli bilgi alanları ve farklı araştırma alanları ile ilişkiler betimlenmektedir. Deming ve Swaffield (2011) disiplinde "yeni normal"in bilginin üretimi ve tüketimi olduğunu ve bu durumda disiplinde araştırma ve düşünme biçiminin derinleşmesi gerektiğine dikkat çekmektedir:

> Son yirmi yılda disiplin uzmanlığının standartlarında ve karmaşıklığında eşi görülmemiş bir artış görüldü… Disiplin genişledikçe ve yirmi birinci yüzyılın artan sorunlarını ele almak için diğer disiplinlerle ilişki kurdukça, alana daha geniş bir düşünme tabanını dâhil etme ve düşünme biçimimizi derinleştirme baskısı var (Deming ve Swaffield, 2011: 1).

Yukarıda belirtildiği gibi toplumsal, kültürel ve ekolojik sorunların artışı ile birlikte peyzaj mimarlığı disiplininde çeşitli alt uzmanlıklar artarken, disiplinin yaklaşımını uygulamakla sorumlu peyzaj mimarının nasıl olması gerektiğine yönelik tanımlar da yapılmıştır. Dramstad vd. (1996) araziye odaklanan profesyoneller ve akademisyenler olarak peyzaj mimarlarını yeni çözümler sağlamada toplum için kilit rol oynayan ve farklı ihtiyaçları bir bütün halinde dokuyan sentezleyiciler olarak tanımlamaktadır. İyi bir sentez için peyzaj mimarlarının zekâ ve yaratıcılık sahibi olması; estetiği, ekonomiyi, tasarımda veya planda insan kültürünün ve arazinin ekolojik bütünlüğünün esas olduğunu bilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Peyzaj mimarlığı ve arazi kullanım planlaması, başarılı, uzun ve seçkin bir geçmişe sahiptir. İtalyan kır villaları, 19. yüzyıldaki büyük Amerikan şehirlerinin planlaması ve tasarımı ve 20.

yüzyıldaki milli parkların gelişimi, arazi ile geliştirilen etkileyici uyumlardır. Bu uyum başarısının anahtarı, doğa ve kültürün iç içe geçirilmesidir.

Peyzajın farklı ölçekler ve içeriklerde katmanlar içermesi onun coğrafya, arazi, yer, mekân, çevre, doğa, ekoloji, kültür, ekonomi, tarih, insan ve insan olmayanların birbirleriyle ve kendileriyle etkileşimin yaşandığı heterojen yapılı ve geniş spektrumlu bileşke bir alan olmasına neden olmakta ve farklı mesleki disiplinlerin üzerinden rekabete girdiği ve bazen uzlaşıma vardığı bir arka plan olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, peyzaj kavramının anlaşılması onu etkileyen ve aynı zamanda ondan etkilenen kültürel, ekonomi-politik ve ekolojik süreçlerin net bir şekilde ortaya konulmasına bağlıdır. Bu sürecin ortaya konulması plancı ve kaynak yöneticiler için sürdürülebilir bir yönetişim ortaya koyabilmeleri açısından oldukça önemlidir. Ancak bu süreç sosyoloji, coğrafya, ekonomi, edebiyat, siyaset bilimi, antropoloji, şehir planlama, mimarlık, peyzaj mimarlığı ve kentsel tasarımda dâhil olmak üzere peyzaja dair kendine özgü epistemolojik birikimlere sahip meslek disiplinlerinde birbirinden farklılaşmaktadır. Daha açık bir şekilde ifade edilecek olursa, kültürel, ekonomi politik ve ekolojik süreçlerin bileşkesi olan peyzajın fiziksel, ekonomik, sosyo-kültürel ve ekolojik boyutları her disiplin için farklı anlamlar içermektedir. Bu ayrım sadece farklı meslek disiplinleri arasında değil, aynı zamanda söz konusu disiplinlerin kendi felsefi ve sosyolojik arka planlarında ve bu arka planlardan ideolojik olarak beslenen topluluklarda da görülmektedir. Peyzaj kavramına dair doğa ve sosyal bilimler alanlarında yüzyıllardır birikerek, farklılaşan bu bilgi, peyzaj çalışmalarında hem zengin bir içerik oluşmasına hem de bu zenginliğin doğurduğu etraflı bir karmaşaya neden olmaktadır (Cengiz, 2019).

Günümüzde farklı ölçek ve mekânlarda, farklı meslek disiplinlerinin peyzaj kavramına ilişkin tahayyülleri bir yandan peyzaj kavramının karmaşıklaşmasına neden olurken, diğer yandan peyzaj kavramının siyaset, otorite ve temsil ile ilişkili gücünün anlaşılmasını sağlamıştır. Özellikle peyzajın temsil ve otorite gücü, peyzaj mimarlığı

disiplininin bahçe tasarımlarında etkili olmuştur. Böylece, meslekte otorite ve gücün temsili "doğa" üzerine uygulama pratiği ile (saray bahçeleri, meydanlar vb. gibi) oluşmuş, peyzajın zihinsel alandaki ilk varlık alanı olan resim alanından, fiziksel (gerçek) alana bahçe ile geçiş yapmasını sağlamıştır. Bu minvalde bu mesleki titr (ki bu tarihlerde peyzaja sonradan iliştirilen mimarlık titri henüz kullanılmıyor ve bunun yerine meslek, peyzaj bahçeciliği olarak isimlendiriliyordu) otoritenin mekân üzerindeki hegemonyasının bir yaratıcısı/tasarımcısı olarak ünlenmesine bağlanabilir. Peyzaj aracılığıyla siyaset ve otoritenin hegemonik ilişkiler kurduğu özellikle İngiltere özelinde tartışılmıştır. Peyzaj bahçeciliğindeki tasarım hünerleri nedeniyle Capability Brown adını alan Lancelot Brown İngiltere'de güç, temsil, tasarım ve bahçe arasında çok sıkı bir ilişkinin gelişmesine neden olmuştur. Her ne kadar bahçe bir yerde doğayı deneyimleme ve anlama şekli olarak ifade edilse de İngiltere'de 18. yüzyılda bahçe bir nevi toprağın işgalini yansıtıyordu. O dönem İngiltere'de siyasal yönetimde söz sahibi olmak için geniş ve bakımlı arazilere sahip olmak gerekmekteydi. Bu nedenle kırsal topraklardan daha düşük maliyetle alınan arazilerin bakımı ve tasarımı için peyzaj bahçecisi Capability Brown'dan destek alınmaktaydı (Chisholm, 2018). Böylece peyzaj tasarımı "sofistike bir sanat" ve güzel sanat biçimi olarak ifade edilirken, peyzajda sanatın yüceltilmesi ve mesajın sanat aracılığıyla bahçede yer bulmasına olanak tanınmış ve bu durum peyzajın güç ve otorite ile olan ilişkisinin daha sağlam bir zemine oturtulmasına neden olmuştur.

Peyzaj alanına kolaylıkla yüklenen mesajlar, değerler, faydalar, kullanımlar peyzajı işgal etme isteğini her zaman beslemiştir. Doğanın ve kırın pitoresk (görmeye ve izlemeye değer) olan bir bölümü olarak peyzaj düşüncesi tarih boyunca her zaman yeni karşılıklar bularak bir mesleğe evrilebilmiştir. Peyzajdaki güç ve otorite temsilleri bahçede ihtişam ve statünün bir tezahürü, kamusal peyzajda ise otoritenin tartışmasız hegemonyasının varlığı olarak ortaya çıkmaktadır. Peyzaj, sadece siyasi erkin mekânlarda temsilini ifade etmesi ile değil aynı zamanda "arazi" ve "doğa" kavramını

çağrıştırması ile zihinsel gücünü artırmıştır. Böylece peyzaj kentlerde, kırlarda, doğal alanlarda ve hatta belirli bir mekânsal hacme sahip her yerde somut ve zihinsel varlığını tescillemiştir. Özellikle endüstriyel devrimle birlikte, Batı Avrupa ve Amerikan kentlerinde yaşanan nüfus patlaması ve buna paralel olarak kentlerdeki işçi sayısının artması ve işçilerin sınıfsal bir kimlik kazanması otoritenin kentlerdeki sosyal kontrol stratejilerinin sınırlı kalmasına neden olmuştur. Central Park deneyimi ve izleyen on yılda büyük işçi kentlerinde tasarlanan yüzlerce küçük park ve oyun alanı vasıtasıyla işçi sınıfının izlenmesi ve kontrol edilmesi stratejisi otorite tarafından benimsenmiştir. Böyle bir ortamda Frederick Law Olmsted ve Calvert Vaux tasarladıkları Central Park ile icat edilmiş bir meslek olarak Peyzaj Mimarlığının ortaya çıkmasına neden olmuşlardır.

1.2 Sosyal Disiplinlerde ve Antropolojide Peyzaj

Yeryüzünde insanın yaşamak için seçtiği her yerde peyzaj vardır. Peyzajın insan için önemi, çevresi ile geliştirdiği etkileşimi ifade etmenin bir biçimi olmasında yatmaktadır. Peyzaj, üzerinde kimi zaman uzlaşılan kimi zaman çatışılan fiziksel ya da zihinsel bir alandır. Fiziksel alan anlamında görsel olarak algılanan coğrafyaya (yer şekilleri, ormanlar, çayırlar, sular) işaret ederken, zihinsel alanda zaman katmanlarını sıkıştıran bir hafıza ve anlam yığınına karşılık gelir. Tarihte savaşlar çoğunlukla peyzajın ele geçirilmesi amacıyla peyzaj alanı üzerinde gerçekleşerek ona bir hikâye aktarmıştır (Stephenson, 2005). Bu nedenle peyzaj, geçmiş ile ilişkilerimiz hakkında günümüze bilgi ulaştırır. Bu, onun fiziksel ve zihinsel katmanlarının iç içe yuvalandığının ifadesidir ve peyzajın anlamlandırılma çeşitliliğinin de göstergesidir.

Peyzaj insan varlığının her bir döneminde temsil gücüne sahip olmuştur. Prehistorik dönemden beri insanın peyzajda inşa ettiği temsil, otorite ve iktidar ilişkilerinin varlığı bilinmektedir. Herrington, (2016) Prehistorik dönemde doğaya atfedilen büyüler ve mitler nedeniyle, peyzajın anlamlandırılmasında kozmolojinin

geliştiğini söylemektedir. Özellikle inanç kapsamında geliştirilen temsiller peyzaja zihinsel bir güç kazandırmıştır. İnsanın yeryüzü ile oluşturduğu ruhsal güçler hem insana hem de doğaya tanrısallık nosyonları yüklemiş ve tanrısallığın sürekliliği için 'yer' kutsallaştırılmıştır. İktidarın halka ulaşması için yerleşim alanlarında güç ve otorite temsilleri olan yerler ve peyzajlar inşa edilmiştir: piramitler, ziguratlar ve tapınaklar. Doğal peyzaj ile oluşturulan kutsallık ilişkisi ise dağlar, pınarlar, göller ve sular ile sağlanmıştır. Antik klasik tapınaklar ve bu tapınakların peyzaj içinde yüceltilme biçimleri (topoğrafyayı kullanarak; yüksek tepeler) ve formlarında kullanılan matematik insanın kültürel peyzajını inşa etme biçiminin inanç sisteminden matematiksel sisteme doğru değişmesine neden olmuştur. Antik Yunan filozofları vahşi doğanın gizil güçleri ile iş birliği için aklın gücüne inanmanın yolunu keşfettiler. Peyzajın inşasında akıl gündeme gelirken altın oran somut (fiziksel) peyzajın tasarımında, biçimlenmesinde ve illüzyonunda baskın duruma geçerek matematiğin peyzajdaki mimari rolünü netleştirmiştir (Herrington, 2016). Peyzaj, üzerinde doğa ve kültür temsillerinin oluştuğu bir nevi bir fikir modası haline gelmiştir. Antropolog Clifford Geertz'in "Kültürlerin Yorumlanması" (1973) kitabının birinci bölümünde Susannne Langer'in *Philosophy in a New Key* kitabına atıfla; fikir modasının ortaya çıkış nedenini şu şekilde açıklamaktadır:

> "Bütün duyarlı ve aktif zihinlerin bir anda onu kullanmaya yönelmesi… onu her bağlantıda ve her amaç için kullanır, onun katı anlamının olası uzantılarını, genelleştirme ve türevlerini tekrar deneriz." (Geertz 2010:17)

"Kültür" kavramına uygun olarak geliştiğini vurgulayan Geertz (2010) antropoloji çalışmalarında, fikir modasının kültür kavramının kapsamının boyutlarının mevcut yapıya uydurulmasından çok sürekliliğinin garantilenmesinin bir yolu olduğuna işaret etmektedir. Bu anlamda Geertz kültürü şu şekilde tanımlar:

> "İnsanın ördüğü anlamlılık ağında oturan bir hayvan, kültürü bu ağların kendisi biçiminde algılıyorum; bu nedenle kültür analizi bir yasa arayan deneysel bir bilim değil anlam arayan yorumsal bir bilimdir" (Geertz 2010:19)

Geerzt'in kültür kavramına ilişkin bu tespiti peyzaj kavramı için de geçerlidir. Geerzt'in kültürü bir "metin" olarak kavramsallaştırması ve "yoğun betimleme" (yorumsal kültür kuramı) anlayışı peyzaj kavramının da farklı alanlarda (antropoloji, coğrafya, mimarlık, sanat ve edebiyat gibi) farklı şekillerde anlamlandırılmasını sağlamıştır.

Filippucci (2016) peyzajı düşündüğümüzde zihnimizde oluşan şey insanların olmadığı bir doğal görüntü, bakış açımızda kalan manzara, insanların eylemleri ve faaliyetlerinin arka planı veya sahnedir. Filippucci'nin (2016) dikkat çektiği peyzaj kavramsallaştırması, peyzaj mimarlığı disiplini için de geçerlidir. Ancak peyzaj antropolojisinin bu tanımlamaya meydan okuduğu görülmektedir. Kültürel coğrafyacılar ve arkeologlardan sonra antropologların da etnografik çalışmalarında peyzajın insanlar için önemini fark etmesi ile birlikte (Filippucci, 2016), peyzaj sosyal bilimlerce tartışılan ve fikir üretilen bir alana dönüşmüştür.

> İnsanlar içinde yaşadıkları peyzajı önemsiyorlar, onları maddi olarak şekillendiriyor ve onlara anlam veriyorlar. Antropologlar, insanların sadece peyzajda değil, onlar aracılığıyla da yaşadıklarını iddia etmeye başladılar: Peyzaj hem fiziksel hem de sembolik olarak insanlar tarafından inşa edilen ve karşılıklı olarak ilişkiler ve kimlikler kurmaya ve çözmeye yardımcı olan, insanın sosyal ve kültürel yaşamlarının içkin bir parçasıdır, hatta aktörüdür (Filippucci, 2016: 1).

Antropoloji disiplininde peyzaj, insanın kültürünün önemli bir etmeni olarak değerlendirirken peyzajın sembolik anlamları mekân üzrtinden tartışılmaktadır. Coğrafya disiplinin odağında ana kavram mekân kavramıdır. Özellikle 1970 ve 1980'li yıllarda mekân ve yerin deneyimsel, öznel, fenomenolojik yönlerine odaklanan çalışmaların yanı sıra, özellikle Avrupa'da peyzajın sembolik anlamları ile ilgili çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Filippucci, 2016). Peyzajı sübjektif bir kavram olarak, temsil, iktidar ve otorite ile ilişkilendiren Coğrafya disiplininden Cosgrove (1984) peyzajın bireyci ve güç kullanma ile bağlantılı bir "görme biçimi" olduğunu ifade ederek, coğrafya ile ilişkisini, peyzajı "yazma" ve "okuma" fikri kapsamında gelişmiştir.

Clifford Geertz'in yorumsal bir kültür kuramı etkisinde olan sosyal bilimcilerden Denis Cosgrove ve Stephen Daniels'in The Iconography of Landscape (Peyzaj İkonografisi) (1988) eserinde kültürel bir görüntü olarak peyzaj "çevreyi temsil etmenin, yapılandırmanın veya sembolize etmenin resimsel bir yolu' olarak görülmektedir. Peyzajın tarihsel, sosyal, kültürel ve politik konularda ne kadar bilgilendirici ve insan için önemli bir anlamlandırma modu olduğunu edebiyat, mimari tasarım, kent inşası ve resim üzerinden açıklamaktadır (Cosgrove ve Daniels, 1988). Cosgrove ayrıca peyzajı şekillendiren kültürel süreçlerin yanı sıra peyzajın peyzaj ile ilgilenenlerin hayatlarını şekillendirmede nasıl asli bir rol oynadığına da odaklanmıştır (Lilley, 2010). Dolayısıyla Cosgrove peyzajı şu şekilde tanımlamıştır:

> Peyzaj sadece gördüğümüz dünya değil, peyzaj bir inşa ve dünyanın kompozisyonudur… Peyzaj Avrupalıların kendileri ve ilişkileri ile ilgili olan dünyayı kendilerine ve başkalarına anlatmak için kullandıkları bir araçtır… (Cosgrove, 1984; Lilley, 2010: 221)

Cosgrove'un (1984) bu tanımıyla peyzaj ideolojik bir kavrama dönüşmekte ve tasarım ve hazdan daha geniş bir çerçeveye doğru genişletilmektedir:

> Bir görme biçimi olarak peyzaj düzen ve kontrol illüzyonu, geometrinin mutlaklıklarına göre oluşturulmuş mekânın bir kompozisyonu ile üretilmiş bağımsız ve tekil bir gözlemci tarafından kendisine mal edilebilir olan bir dünya kompozisyonu ve inşasıdır. Peyzaj ona sahip olanın malıdır; araziyi ve peyzaj biçimindeki temsillerini haritalar ve görseller içerisine yerleştirip yansıtmak ve kontrol altında tutmak; zeminde tasarım ve mimarlığı kullanarak peyzajlar oluşturmak. Dolayısıyla peyzaj tarafsız ve durağan bir şey olmaktan uzak bir biçimde toplumsal ve kültürel anlamlara yani sembolizme sahiptir (Cosgrove 1985: 55, Lilley, 2010: 221).

Cosgrove (1985) tarafından yapılan peyzaj tanımının kabul edilmesi durumunda peyzajın görsel bir fenomen, gören ve görünen arasında bir kopukluk anlamına geleceğini belirten antropologlar peyzaj, yer ve mekâna ilişkin kavramları açmak ve teorik olarak

'kültürün mekânsal boyutlarını' görünür kılmak istemişlerdir (Filippucci, 2016). Bu nedenle Hirsch (1995) kültürel açıdan daha hassas bir "peyzaj" kavramı tanımı üzerinde yeniden düşünmüştür:

…Peyzaj fiziksel çevre ile bir ilişki değil, insanların gündelik sosyal yaşam ve pratiği müzakere ettiği iki 'deneyim kutbu' arasındaki ilişkidir (Hirsch 1995:22)

Eric Hirsch peyzajı beden üzerinden yer ve mekânın arayüzü olarak betimlemektedir. Bu nedenle peyzajın her yerde var olduğunu ancak çoğunlukla araştırmacıların peyzajı paranteze aldığını ifade etmektedir. Hirsch (1995), peyzajı, varlığımız için hem "arka plan" ve hem de "ön plan" olduğunu ve bu iki planın dinamizminin 'kültürel süreç" (Hirsch 1995: 5) oluşturduğunu ifade etmektedir. Hirsch'in (1995) bu ifadesi kültürün peyzaj içindeki konumu kadar peyzajın kültürde görünme biçiminin de önemli olduğunu göstermektedir.

Bender (1993), peyzajın antropolojide atfedilen değerlere, siyasi çekişme ve rekabet halindeki kimliklerin oluşumuna bakmak için bir odak noktası sunabileceğini düşünmektedir. Bu minvalde peyzaj insanların değerlerinin dokunulmadan yansıdığı pasif ekranlar değil sosyal ve politik çatışmanın aktörüdür. Weizman'a (2007) göre, peyzaj sadece bir zemin değildir; fiziksel niteliklerinin yanı sıra sembolik çağrışımları nedeniyle şiddet içerikli politikaların (Filistin ve İsrail örneğine dayandırarak) ortaya çıkmasında bir tür "fail" dir.

"Peyzaj" kelimesini, hâlâ Batı Avrupa'da ticari sermayenin gelişiminin ve onun bir parçası olarak ortaya çıkan belirli, seçkin bir bakış açısı, dayatılmış bir "bakış açısı" için kullanmak isteyenler var… Bu sınıf odaklı "bakış açısı", "görülen" ya da "görünmeyen" kişilerin peyzajlarını bastırır. Peyzaj için harcanan emeği görmezden gelir ve peyzajlar arasındaki ilişkileri gizler (Said 1989). Bu dar tanım yerine, peyzaj fikrini genişletirsek, onun, tüm insanların etraflarındaki maddi dünyayı anlama ve onlarla ilişki kurma şekli olduğunu anlarsak, insanların dünyada olma hali olarak kabul edersek, kavramın dünyada tarihsel-

mekânsal süreç içinde çelişkili, düzensiz ve huzursuz bir potansiyeli olduğu daha da netleşir (Bender, 2020: 3).

Bender'in (2020) dikkat çektiği gibi antropoloji, arkeoloji ve coğrafya disiplinleri başta olmak üzere sosyal bilimlerde "peyzaj" kavramı ile kastedilen şey, içinde olduğumuz bireysel ve kolektif yaşamlarımızın oluştuğu fiziksel çevreye dair insan yorumu ve manipülasyonudur. Dolayısıyla "peyzaj", günlük yaşamları ve etkileşimleri sırasında insanlar tarafından hem fiziksel hem de sembolik olarak anlam, hafıza ve değerle donatılarak inşa edilen bir fenomendir.

Peyzaj kavramı resim sanatı ile gündeme geldiğinde bir manzaranın görme biçiminin sabitlendiği kalıcı bir eserdi. Küresel ve yerel sorunlar, doğa ve kültür ikiliğini hafifletme isteği, iktidarın anlam ve temsili yerde sabitleme eğilimi ile birlikte bir meslek disiplinine dönüşmüştür. Böylece peyzaj kavramı pitoresk boyutunu aşarak, doğa, kültür ve ekoloji kavramlarına ile sürekli temas ederek, her dönem yeniden yapılanmaktadır. Cauqelin'in (2016) ifadesi ile peyzaj çok sayıdaki uygulama ile sürekli sakatlanan ancak saldığı köklerin yok edilmesinin mümkün olmadığı zor bir inanç; peyzaj kavramı ise sürekli olarak mekânın ve zamanın algılanma çerçevelerini üreten bir icat ve tescil edilmiş kültürel bir nesnedir.

Antropologların peyzaja dair asıl tartışmaları, anlam ve biçimlendirmenin ayrılamayacağına yöneliktir. Peyzajın anlamla donatılması ile fiziksel olarak biçimlendirilmesinin birlikte gerçekleştiğini savunmaktadırlar. Antropologların bu peyzaj kavramsallaştırması, Ingold'un (1995) "mesken" kavramı ile açıklanabilir. Martin Heidegger'in felsefesinden uyarlanan mesken terimi ile Ingold, mekânın bilişsel organizasyonu (örneğin, zihinsel planların veya tasarımların yaratılması) ile fiziksel ifadesi olan bina biçimi arasındaki ayrıma meydan okumaktadır. Ingold, insanların dünyada "mesken" edindiklerini, yani fiziksel çevreleriyle pratik olarak ilişki kurarak yaşamlarını ve ilişkilerini sürekli yeniden ürettiğini savunuyor (Filippucci, 2016). Ingold

için “bina”- mekânı insanca değiştirmek- “mesken”in ayrılmaz bir yönüdür. Mesken bedensel ve zihinsel faaliyet sonucu oluşan sosyal yaşam düşüncelerinin ve yerleşik pratiklerinin zorunlu olarak cisimleştiği fiziksel bir çıktıdır (Ingold 2000). Tim Ingold’un mesken perspektifi, insanları ve fiziksel çevreyi aynı sistemin parçası olarak görmekte; evrim ile tarih ve biyoloji ile kültür arasındaki ortodoks ikilikleri ortadan kaldırarak, insanları fiziksel dünya ile nesne olarak ilişki kuran bağımsız bireylerden ziyade “çevrelerindeki hayvanlar” olarak ele almaktadır. Tim Ingold’un katkıları ile antropoloji disiplininde peyzaj kavramının insanlardan bağımsız, hatta insanlar tarafından yapılmış bir şey olarak değil insanların çevreleriyle olan fiziksel ve sembolik etkileşimlerinin bir sonucu olarak anlaşılması gerektiği fikri yerleşmiştir. Özellikle, antropologların karşılaştırmalı bakış açısı ve Avrupalı olmayan kültürlerle karşılaşmaları, onları etnosentrik olarak "mekân" kavramını sorgulamaya ve daha da radikal yollarla "peyzajın" ne olabileceğini yeniden düşünmeye yöneltmektedir (Filippucci, 2016).

Durkheim, mekânı, zaman ve kişilik gibi temel 'anlama kategorilerinden' biri olarak ele almıştır. Mekân, zaman ve kişiliği, düşünceyi çevreleyen katı çerçeveler olarak betimlemekte ve onlarsız hiçbir düşüncenin mümkün olmadığını savunmaktadır (Filippucci, 2016):

> … Mekânlar da yerlerdir ve yerlerin de tarihleri vardır ve insanlar genellikle tam da bu tarihlerden dolayı yerlere bağlanırlar... (Sandercock, 1998: 33).

Mekânın toplumla ilişkili olduğunu ve kapitalizm koşullarının mekânı yeniden ürettiğini “Mekânın üretimi/Production of Space” (1994) adlı kitabında belirten Fransız kuramcı Henri Lefebvre, mekânın farklı katmanlarına vurgu yapar. Onun yaklaşımına göre mekân yansız ve edilgen bir geometri değildir, kendiliğinden var olmaz, üretilir. Bu üretimi oluşturan ise ekonomik üretim tarzının kendisidir. Lefebvre, (1974) temsil mekânlarını kodlanmış ya da kodlanmamış, toplumsal hayatın gizli ve yeraltı yönüne de bağlı karmaşık simgeselliklerin cisimlendirildiği alanlar olarak betimler. Scuttari’ye

(2019) göre mekân, bireylerin mekânsal düzenle etkileşimi tarafından inşa edilen sosyal bir akıştır ve mekân mimardan önce varlığı bilinen bir şeydir (Thompson, 2005). Edward Casey zaman ve mekân için geçerli olanın yer için de geçerli olduğunu, insanın onun içinde ve onsuz yapamadığını belirtmektedir. Modern düşüncede "mekânın zaferinin" yer üzerinde gerçekleştiğini belirten Casey'in bu düşüncesi, Derrida'nın, modern düşüncenin varlık zaferini logosentrizm analojisi üzerinden geliştirdiği savına dayanmaktadır. Casey'in argümanına göre mekân "planiform, geometrik veya kartografik bir grid sisteminde konumları saptama" olarak sabitlenmiş ve içinde varlığın anlam örüntüsü olmayan bir şeydir. Mekân bu bağlamından kopuk yapısını modernist anlayış ile tam olarak gerçekleştirmiş ve Martin Heidegger'in "var olmak" argümanına göre insanla ilişkisini yitirmiştir. Kişinin varlığının doğasına ilişkin bu temel kavrayışı, Heidegger "olmak" ve "var olmak" kavramları üzerinden okumakta ve varlık durumu ile bağlamsal varlığı ifade etmektedir. Martin Heidegger'e göre olmak herhangi bir şekilde bir yerde olmaktır. Tarihsel ve kültürel bağlamları temsil üzerinden üretilen bir yer sadece bir kurgudur. Böylelikle yer bu tarihsel ve anlatılmış yaşamları okumada bireyler üzerindeki tekilliğini ve etkisini yitirerek "açıklığa kavuşmamış bir kavram " haline gelir (Szuba ve Wolfreys, 2019).

Mekânın bağlam üzerinden geliştirilen bir kurgu olup olmadığı, mekânın insan üzerindeki etkisinde yerin bağlamının önemi peyzaj mimarlığı disiplininde fazla tartışılmamış bir meseledir. Bu meseleye, disiplinin önemli isimlerinden biri olan James Corner, mekân üretiminde entelektüel ve eleştirel çalışmaların eksikliğine dikkat çekmeye çalışmaktadır. Peyzaj mimarlığında eleştirel düşünmenin, birçokları tarafından şüphecilik ve güvensizlikle ele alınmasını ironik bulan J. Corner insanların eleştirel düşünceye karşı temkinli davranmasını düşünce ortamının zayıf olmasına bağlamaktadır. Ona göre 18. yüzyılda peyzaj mimarlığına yönelik tartışmaların dönemin yapısı nedeniyle daha yoğun olmasına kıyasla, günümüzde peyzaj mimarlığı kapsamında yapılan mekân

üretimlerinin tartışılmaması sosyal işlevden uzaklaşmanın bir sonucudur. J. Corner peyzajın entelektüel ve eleştirel düşünceden uzaklaşmaması gerektiğini peyzaj tanımında hatırlatma gereği duymaktadır:

> Peyzaj hayal gücü, tasarım, miras ve bağlamın potansiyeli üzerine yaratıcı bir yansımayı somutlaştıran toplumdaki kritik eylemin birincil biçimidir. Peyzajdaki işleyiş mekân, zaman ve gelenek içinde yer alır ve kaçınılmaz olarak gelecekteki yansıma, sergileme ve projeksiyon alanı haline gelir. Bu nedenle, sağlam yaşam ve süregelen eleştirel düşünce olmadan peyzaj mimarlığı önemli olamaz (Corner, 2014: 45)

Peyzaj mimarlığı disiplini mimarlık ve mühendislik eğitiminin yanı sıra beşerî bilimler ile ilişkisini önemseyen bütünleşik bir disiplindir; toplumsal ekosistemin yanı sıra doğal ekosistemlerle uyumlaşmayı amaçlamaktadır. Peyzaj mimarlığı değişken ölçekler ve devamlı gelişen kavramların (yer'in ruhu ve yerin gücü) üzerine temellenir. Yeryüzündeki pek çok şeyi tasarı olarak gören ama doğanın tasarlanamayacağına inanan ve doğa otoritesine bağlı bir meslek alanı olarak ifade edilen peyzaj mimarlığına yapılan eleştiriler genellikle mesleğin araçsallaşmasına yöneliktir. Peyzaj Mimarlarını ve üretimlerini sert bir şekilde eleştirenlerden R. Williams "Peyzaj bir sahne olarak bizi dünyadan uzak tutuyor" derken J. Urry peyzajı "sahte bir düş alanı" olarak görmekte ve H. Lefebvre peyzaj mimarlarını "otorite bekçileri" olmakla itham etmektedir. Bu eleştirilerin temelinde peyzaj mimarlığının teorik altyapıyı ikincil planda tutarak uygulama odaklı bir disipline dönüşmesidir. Peyzaj Mimarları peyzaj kavramının doğasından kaynaklanan çoğul yapısı nedeniyle pek çok farklı alana sirayet etmeye çalışırken, peyzaj mimarlığı mesleği "çok parçalı" bir ortama doğru sürüklenmektedir.

Peyzaj mimarlığı disiplini toplum temelli bilgi ve değerleri kavramsallaştırmada daha tutarlı bir yol geliştirmediğinden (Hayden, 1995; Stephenson, 2005); geleneksel ve gündelik peyzajların ve yerlerin değer ve önemini ıskalamaktadır (Antrop 2005; Stephenson, 2005). Bu durumu peyzaj üzerinde geliştirilen siyaseti karşılayacak bir peyzaj politikasının eksikliğine bağlayan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, peyzajı insanların

çevrelerinin temel bir bileşeni, paylaşılan kültürel ve doğal miraslarının çeşitliliğinin bir ifadesi ve kimliklerinin bir temeli olarak tanımayı taahhüt etmektedir (ELC, 2000). Sözleşmeye göre peyzaj hem bir alan hem de bir algıdır hem niceliksel hem de nitelikseldir; doğal ve kültüreldir, planlanır ve kendiliğindendir; geçmiş, şimdiki zaman ve geleceği ifade eder. Sözleşmenin dayandığı "yerin ruhu" kavramı Bourdieu'nun "habitus" kavramı ile çakışmaktadır:

> Habitus sürekli, değişebilir eğilimler sistemi, yapılandırıcı yapılardır... Yani pratikleri ve temsilleri üreten ve organize eden ilkeler… İşlev görmeye yatkın yapılandırılmış yapılar (Bourdieu, 1990: 53)

Bu tanıma göre habitus, insanın/kişinin olduğu yer'e dair duygusu ve yaşadığı çevrede oluşan dünyadaki rolüdür. Dolayısıyla habitus hem bilişsel hem de cisimleşmiş bir yer duygusudur. Pierre Bourdieu'nün habitus kavramı ile somutlaştırdığı şey insanların eylemsel motivasyonlarının temelleridir:

> İnsan eylemini motive eden şey nedir? İnsanlar dış uyaranlara tepki olarak mı hareket eder? İnsanların nasıl davrandıklarına ilişkin akıl yürütmeleri ne ölçüde yapısal faktörlerden etkilenir veya belirlenir? Bourdieu, kültür, yapı ve iktidar arasındaki diyalektik bir ilişki içinde yapı ile faili birbirine bağlayan yapısal bir pratik teorisi önerir. Aktörler arasındaki toplumsal ilişkilerin, farklı konumlar (sınıf, cinsiyet vb.) arasındaki toplumsal iktidar ilişkileri tarafından yapılandırıldığını ve bu ilişkilerin yapılandırılmasına katkıda bulunduğunu kabul eder (Hillier ve Rooksby, 2005: 20)

Jean Hillier ve Emma Rooksby (2005) küreselleşen bir dünyada habitusun geçerliliğini sorgulamaktadırlar. Siyaset ve habitusun mekânsal tartışmasında habitus bileşenleri şu şekilde belirlenmiştir: Sosyal alan olarak habitus (birinin yer duygusu ve diğerinin yer duygusu), alanlar ve oyunlar, çeşitli sermaye biçimleri (ekonomik, sosyal ve kültürel), sembolik sermayenin rolü, estetik refleksif ve pratik bilgi. Ayrıca siyasi alanda ve mekânda habitusun nasıl inşa edildiği, kimin habitusundan ve hangi habitustan söz edildiği, baskıcı habitus, kalıcı ve değişken habitus gibi habitus tiplerinin hangi

koşullarda ortaya çıktığı önemsenmektedir. Habitusün makro düzeyde varlığı ve uluslararası ve ulusal siyasi yapıların ve faaliyetlerin anlaşılmasında nasıl yardımcı olduğunu sorgulamaktadır.

Habitus, yapılı çevre uygulamalarıyla, ilgili alanlarda yer oluşturma süreçlerini açıklamaya yardımcı olur mu? Habitus ne kadar dayanıklıdır veya değişen koşullarda bir tür dönüşüme uğrayabilir mi? Bazı insanların habitusunun gerçekten değişmesi gerekiyor mu?.... Habitus kavramı toplumsal dönüşümü açıklayabilir mi? Habitus aslında tamamen yıkılabilir mi? İnsanların habitusu değişebiliyorsa, dünyayı yaşamak için daha iyi bir yer haline getirmek için ne tür durumlarda değişebilir? (Hillier ve Rooksby, 2005: 22).

Antropoloji disiplininde peyzaj kavramına ilişkin tanımların içeriklerinin uzlaştığı ana ilke peyzajın zihinsel ve bedensel pratiklerin üzerinde gelişen ve anlam içeren bir zemin olduğudur. Peyzaj mimarlığı disiplinin tanımlarında ise peyzajın mekânsal tasarımına, mekânın kontrol ve yönetimine dikkat çekilmektedir. Peyzaj mimarı peyzaj üzerinde değişiklik kararı geliştiren önemli bir aktördür. Peyzaj mimarı peyzaj kavramının içerdiği insani anlam üretme ve yorumlama pratiklerine gözlerini kapatamaz, peyzaja yönelik tanımlarda ve içerikte habitusun yapılanma ve yapılama dinamiklerine odaklanmalıdır. Bu şartlar disiplinin iktidar ya da piyasa tarafından şekillendirilişine başta antropoloji olmak üzere farklı sosyal disiplinlerin araçlarıyla mücadele etmesine yardım edebilir. Böyle bir durum olmaksızın:

…Çok sayıda yazar, çağdaş toplumdaki peyzajların, binaların, yerlerin ve yerelliklerin değerini nasıl kaybettiğini ve öneminin nasıl kaybolduğunu sürekli olarak belirtmektedir. Piyasa güçlerinin yarattığı alan, her şeyden önce faydalı ve rasyonel bir yer olmalıdır. Peyzaj, tamamen epifenomenal ve alakasız olduğu düşünülen insan anlamlarından sıyrıldığında, herhangi bir özel proje için potansiyel değişim değeri bakımından her yerde homojen, sömürüye açık ve herhangi bir yüzey veya hacim haline gelir. Kutsallıktan arındırılır, insanlardan, mitlerden ve tarihten ayrı tutulur, kontrol edilip kullanılır hale gelir (Tilley 1994: 21).

Sosyal disiplinlerin araçlarıyla bezenildiğinde ise:

> Mekân bir eylem aracı, aktörlerin faaliyetlerinde yararlandıkları ve kendi amaçları için kullandıkları bir kaynak olarak kabul edilecekse, kaçınılmaz olarak değerden bağımsız olmaktan ziyade değer yüklü ve tarafsız olmaktan ziyade politik hale gelir (Tilley 1994: 20).

Peyzaj Mimarlığı disiplini ile ilgili yapılan çalışmada (Thompson, 2005) peyzaj mimarlığının en önemli sorununun ne olduğu ve peyzaj mimarlarının hangi hedefleri takip etmesi gerektiği konusunda karışıklık olduğu ifade edilmektedir. Peyzaj mimarlığının "bilgi arayan bir disiplin ve form yoluyla anlam arayan bir sanat ve sağlık, eşitlik ve hatta yok olmaktan kurtulmak isteyen uygulamalı bir hizmet mesleği" olduğu sonucuna varmışlardır. Peyzaj mimarlığı tutarsızlık ve karışıklığa düşmeden bunların hepsi olabilmeyi nasıl başarabilir/başarabilir mi? (Thompson, 2005).

Bu tez çalışması peyzaj mimarlığı mensuplarının antropolojik bir yaklaşımla kapsamlı bir biçimde araştırılmasını hedeflemektedir. Bu hedefin belirlenmesinde peyzaja antropolojik bakışın sıradışı ve verimli bir çerçeve çizebileceği düşüncesi etkili olmuştur. Dolayısıyla bu araştırmada, antropolojinin araçlarıyla peyzaj disiplini içindeki alan kapatma, anlamlandırma ve ayrıcalıklı kılma siyasetine dönük bir okuma denemesine girişilmektedir. Ayrıca araştırmada siyasi erk, peyzaj mimarı/tasarımcı ve peyzaj arasındaki anlamlandırma ve praksis temelinde politika üretme-politikaya tabii kılma ilişkileri tartışılmaktadır. Peyzaj düşüncesi ve peyzaj mimarlığı alanının antropoloji literatürü kapsamında ele alınması sürekli kaotik olduğu söylenen peyzaj mimarlığı alanının dinamizminin keşfedilmesine katkı sunacaktır.

Buna paralel olarak bu araştırmada, peyzaj mimarlarının mekân tahayyüllerinde habitus inşası temelinde mesleklerinin hâkim güç ilişkilerini anlama biçimleri ve peyzaj ve mekân tahayyülünü açıklama örüntüleri kavramsal düzeyde ele alınmaktadır. Peyzaj mimarlarının mesleklerini anlama biçimleri ve peyzaj-mekân tahayyülünü açıklama örüntüleri marka peyzaj (yetkin olarak kabul gören yıldız peyzaj mimarları) mimarları ile

yapılan derinlemesine mülakatlar, peyzaj mimarlarının sosyal medya üzerinden meslekleri ile ilgili konularda yaptıkları yorumlar, meslek toplantıları gözlemleri ve otoetnografi aracılığıyla, varlık alanı ve habitus kavramları üzerinden okunarak kavramsal modeller geliştirilmiştir. Modeller her ne kadar Türkiye örneklemi üzerinden geliştirilse de peyzaj mimarlığı mesleğine dair yayınlanan manifestolar araştırma kapsamında ortaya konulan modellerin evrensel bir niteliğe sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

1.3 Araştırmanın Kapsamı: Türkiye'de Peyzajın Siyaseti

Araştırmanın kapsamını belirlerken, peyzaj kavramı kelimesinin belirsizliği ve çok boyutluluğu peyzaj düşüncesinin farklı mesleklerle temas aralıkları ve peyzaj mimarlığı mensuplarının bu kavramı ve peyzaj mimarlığı mesleği üretimlerini anlamlandırma biçimleri arasındaki çelişkiler dikkate alınarak araştırma kapsamının peyzaj mimarlığı mensuplarının meslekleri ile etkileşimi üzerinden sınırlandırılmasına ve yukarıda sözü edilen başlıkların antropoloji literatürü ile ilişkilendirilmesine karar verilmiştir.

Araştırma sürecinin ilk aşamalarında, araştırmada, peyzaj mimarlığında doğa temsillerinin ne olduğuna odaklanılsa da, ilk mülakatla birlikte ortaya çıkan peyzaj mimarlığı mensuplarının mekân üretim süreçlerinde siyasi erk ile geliştirdikleri ilişkiler, mesleğin tanınırlık sorunları ve her şeye çözüm üretmeye ve her alanda olmaya çalışan mesleğin yetersizliği gibi konuların izlenmesine karar verilmiştir. Araştırma bulgularında detaylı olarak anlatıldığı üzere bu çalışmada, meslek üyelerinin kendilerine göre peyzajın anlamı ile bizzat kendi üretimleri arasındaki çelişkileri nasıl anlamlandırdıklarına ve mesleğin siyaset ile temasının içselleştirilmesinin nedenlerine dair görüşlerine odaklanılmıştır.

Araştırma kapsamının bu sınırlıkta tanımlanması, bu kategoride ve kavramsal yaklaşımda peyzaj mimarlığına yönelik daha önce bir çalışma olmaması nedeniyle hem avantaj hem de dezavantaj olarak görülebilir. Zira araştırmanın meselesi doğrudan uygulamaları ile peyzaj mimarlığı disiplininin kendisi değil bir peyzaj mimarı olarak kendimi de dâhil ettiğim peyzaj mimarlığı üyelerinin mesleklerine atfettikleri kimlik ve mevcut proje gerçekleştirme ve gerekçelendirme ortamında bu atfedilen kimliklerin buldukları ya da bulamadıkları karşılığa ilişkin değerlendirmelerini keşfetmek merkezlidir.

Mimari meslek gruplarında öncü bir meslek olduklarını iddia eden peyzaj mimarları mensupları, diğer meslekler ile ilişkilerini arayüz kavramı ile ifade etmektedirler. Bu ifade her ölçeğe, yere ve mekâna temaslarının kabul edilmesi ve projelendirme haklarının olduğunun bilinmesi gerektiği şeklinde işaretlenmekte ve bir anlamda peyzaj mimarlığının fiili sosyal alan kurgularını meşrulaştırıcı bir biçimde işlemektedir.

Görüşme ve izlenimlerin sonucunda şaşırtıcı olan genel manada mesleğin yeryüzünü iyileştiren bir alan olduğu fikri üzerinden bir övünç kaynağına dönüşmesi ama buna mukabil hem uluslararası hem ulusal peyzaj sorunlarına işaret eden meslek odasının "siyasi" ve "ideolojik" bulunarak, iktidar siyaseti kapsamında peyzajın ideolojik bir aygıt olarak kullanılmasının olağan bir durum olarak görülmesidir. Görüşme katılımcıları kendileri için peyzajın öneminden söz ederken bu önemin içeriğine dair dayanaklar oldukça genişledi. Peyzaj, yeryüzünün iyileşmesi için olmazsa olmazdı ama bunun için nelerden ödün verebiliyorlardı ya da neyi göze alabiliyorlardı. Bu noktada, netleşen şey siyasi gücün ve otoritenin peyzaj üzerindeki etkisinin kolaylıkla kabullenilmesinin sadece ekonomi temelli değil aynı zamanda meslek eğitimindeki tasarım, sanat, tarih, kuram ve siyasanın bilinmezliği kaygılarından oluştuğudur.

Ekonomi temelli beklentiler ve bilgi temelli kaygılar mesleğin normatif bir çerçevede kalmasını ve kavramsal altyapısından uzaklaşmasını doğallaştıran bir reçeteye dönüşmektedir. Reçeteleşme mesleğin sanatsal boyutunun ihmaline neden olmuş ve tekdüze ve aynılaşan tasarımlarla yer ve mekân kavramlarını kuramsal yaklaşımdan mahrum bırakmıştır.

Kendilerini doğa ile tasarım yapan en donanımlı meslek grubu olarak gören peyzaj mimarlığı mensupları buna rağmen doğayı bilme konusunda sorun yaşadıklarından ve doğanın yansıtılmasında samimi bir tavır geliştirememekten yakınmaktadırlar. Özellikle projelerinde doğa ile tasarım ve doğa tabanlı çözümler kapsamında yerel bir sorunu küresel sorunlarla ilişkilendirme iddialarının temelsiz olduğuna yönelik kendi camialarında önemli tartışmalar oluşmaktadır.

1.4 Araştırma Yöntemi

Peyzaj kavramına yönelik tanımlamalar, betimlemeler ve tartışmalara göre insan, peyzaj aracılığıyla kimlik oluşturur ve oluşan kimlik insanı yeniden dönüştürür. Peyzaj kimliğinin oluşmasında habitusun nasıl inşa edildiği önemli bir mesele olarak kabul edilmektedir. Peyzajı meslek kapsamında üretmekten sorumlu peyzaj mimarlarının habitusları, kimliklerinin temelini oluşturur. Bu argümana dayanarak peyzaj mimarlarının mekânı nasıl tahayyül ettikleri, ürettikleri ve üretimleri esnasında sahip oldukları motivasyonlar ve motivasyonlarını yönlendiren gerekçeler bu çalışmanın araştırma sorusunu oluşturmaktadır. Peyzaj mimarlarının mekân tahayyülü motivasyonlarını anlamak için onlarla derinlemesine mülakatlar yapılmış ve gözlemler gerçekleştirilmiştir. İzlenimler ve ifadeler peyzaj, siyaset, iktidar ve habitus kavramları üzerinde temellendirilmiştir. Bu sorgu peyzaj mimarlığı disiplinine mensup uzmanların peyzaj mimarlığı alanında geliştirdiği anlayış, kendilerine atfettikleri peyzaj kimliği ve peyzaj manevra alanlarını anlamlandırma, araçsallaştırma ve nesneleştirme süreçlerinde

siyasetin itici gücünü nasıl yorumladıkları kapsamında geliştirilmiştir. Bu kapsamda, peyzaj mimarlarının mesleklerinin hâkim güç ilişkilerini anlama biçimlerine ve peyzaj mekân tahayyülünü açıklama örüntülerine, derinlemesine mülakatlar, sosyal medya üzerinden erişilen yorumlar ve kişisel deneyime olanak sağlayan otoetnografi tekniği kullanılarak ulaşılmaya çalışılmıştır.

> Otoetnografi, kişisel ve kültürel deneyimlerin nasıl bilindiği, nasıl adlandırıldığı ve yorumlandığına dair sanatsal ve analitik ifadelerdir. Otoetnografi ile kişi, deneyimlerine dayanarak kendisini, başkalarını, kültürü, siyaseti ve sosyal araştırmayı anlamaya çalışır. Otoetnografi aracılığıyla kişi, içeriden ve dışarıdan bakış açıları, sosyal pratik ile sosyal kısıtlama arasındaki gerilimle yüzleşir (Adams, 2015:1)

Marka peyzaj mimarları (peyzaj mimarlığı disiplininde yıldız olarak tanımlanan, yetkin kabul edilen peyzaj mimarları) ile 21.05.2020, 03.06.2020 ve 19.06.2020 tarihlerinde Google meet çevrimiçi (online) ortamında 12 soru üzerinden (EK-1) derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. 2020 ve 2021 yılları arasında derinlemesine mülakat sorularından kolay yanıtlanabilir olanlarla yine derinlemesine mülakatlardan ve meslek ile ilgili literatürden elde edilen bazı çarpıcı ifadeler kişisel Facebook hesabından paylaşılmış ve meslekten kişilerin yorumlarına ulaşılmıştır. Ayrıca mesleğin bahsinin doğrudan geçtiği toplantılarda ne düşündüklerini daha iyi anlamak için izinlerini alarak akademisyenlere mülakat sorularımdan kimilerini yönelttim. Yöntemin kurgulanmasında otoetnografik boyut etkin oldu ve mensubu olduğum meslek disiplinine meslektaşlarım kadar kendi varlığım üzerimden de bakmaya çalıştım. Bu doğrultuda, meslektaşlarımla konuştuğum sınırlı zaman aralıklarında, mesleğin geleceğine yönelik öğrencilerle gerçekleşen sohbet ortamlarında ve dersler kapsamında ve farklı meslek uzmanları ile gerçekleştirdiğimiz sektör-akademi buluşmalarında peyzaj mimarlarının mesleğin sürekli “icadı” ve “tescili” hakkında nasıl konum aldıklarını gözlemledim. Bu veri toplama alanlarından hareketle ve en önemlisi peyzaj mimarları ile yapılan görüşmelere ve gözlemlere dayanarak Türkiye’de peyzaj mimarlığı kimlikleri ve bunları

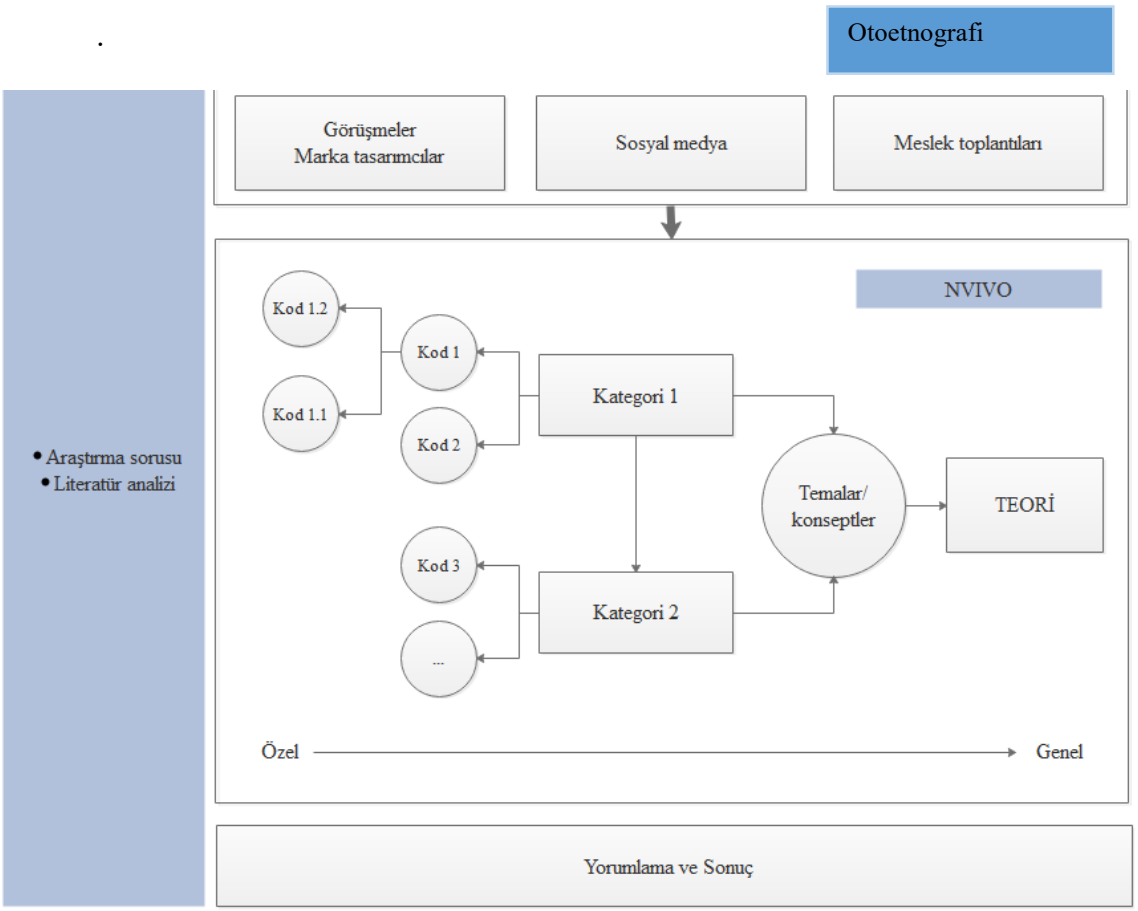
çevreleyen kategorilerin meslek içi ve dışı siyasetle ilişkilendirilme biçimleri belirlenmiş ve modellenmiştir.

Görüşme notları (GN), sosyal medya (SM) ve meslek toplantı gözlemlerinden (MT) elde edilen söylemler/bildirimler, tematik analiz tekniği ile NVIVO yazılımı aracılığıyla çözümlenmiştir (Şekil 1).

Tematik analiz, nitel araştırmada nitel verideki anlam desenlerini belirleme, analiz etme ve yorumlamayı ifade etmekte ve hem tümdengelim hem de tümevarım sürecini içerebilmektedir. Tematik analiz, kodlama güvenilirliği, kod kitabı ve düşünümsel/fenomenolojik (reflexive) olmak üzere üç farklı yaklaşım üzerinden geliştirilebilmektedir. Bu araştırmada kullanılan yaklaşım düşünümsel/fenomenolojik tabanlı olup veri analizinde hem tümdengelim hem de tümevarım süreçleri değerlendirilmiştir. Düşünümsel/fenomenolojik yaklaşım, katılımcıların algılarını, duygularını ve deneyimlerini çalışmanın önemli bir yoludur. Bu yaklaşımda önceden belirlenmiş bir tema bulunmamakta ve temalar kodlar aracılığıyla oluşturulmaktadır.

Tema farklı katılımcıların ifadelerinin bir fikir etrafında organize edilmesidir. Diğer bir ifade ile belirli bir konu veya veri alanıyla ilgili bilgilerin karşılık bulduğu kategorilerdir. Bu araştırmada anlam temaları (kodlama sonrası geliştirilen ve katılımcılardan gelen verilerin açık yüzeysel anlamları) ve gizli temalar (anlam temalarının altında yatan fikirler, örüntüler ve varsayımlar) üzerine yoğunlaşılmıştır. Kodlar verilerle ilgili ilk öngörülerdir. Kodlama ise hangi verilerin birbirine benzediğini belirlemek için kullanılan bir tekniktir. Dolayısıyla kodlama bir etiketleme değil analizin (bilgiden düşünceye bağlantılanma) ana iskeletini oluşturmaktadır.

.

Şekil 1. Araştırma yöntemi

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1 Peyzaj Kavramı ve Peyzaj Mimarlığı

"Peyzaj" kelimesi, "toprak" kelimesini, kelimenin tam anlamıyla "şekillendirilmiş topraklar" anlamına gelen Cermen kökenli "scapjan / schaffen" fiiliyle birleştirmektedir (Haber, 1995). Ancak peyzaj tanımları oldukça değişkendir. Manzara resmi ya da arazi sahnesi içeren bir tablodan arazi (landschap) ifadesine dönüşmüştür. Bununla birlikte, sözcüğün kökü Almanca'da bölge, kırsal yetki alanı veya kırsal alanlar sistemi (landschaft) olarak karşılık bulmuştur (Muir 1999). Bu nedenle peyzaj kavramı, yeryüzü biçimini ve kullanıcılarının/sakinlerinin yer biçimiyle özel bir örgütlenme ve etkileşim biçimini kapsayan, belirsizlik içeren bir bütünlük duygusu taşımaktadır. Bu bütünlük peyzajı basit bir 'görülen' olmaktan çok 'yaşanan' bir şey olmaya dönüştürmekte ve bu dönüşüm çağdaş peyzaj estetiğini anlamada önemli hale gelmektedir. Kavram iki kelime üzerinden (land + scape: yer + görünüm) kendini farklı alanlarla ilişkilendirirken (Cityscape, seascape) ön ek alarak zıt alanlarda da varlığını somutlaştırmaktadır (rural landscape, urban landscape, natural landscape, cultural landscape) (Brook, 2018). Peyzaj, yerleşik bir arazidir, hiçbir şekilde "doğa" veya "vahşi" ile eşanlamlı olamaz. Peyzaj ikamet etmek kadar yerinden etmekle ilgilidir (Wylie, 2016). Merleau-Ponty (1962) peyzajın, "düşüncelerimizin anavatanı" kadar nesne olmadığını ifade etmektedir. Peyzaj, kişisel veya kültürel kimlik için temel olabilir. Örneğin; Māoriler, peyzajı kabile şeceresinin doğduğu bir orkinos (ata) olarak görürken (Russell 2000); Aborijin yaratılış hikâyelerinde, ataların ruhları peyzajın özel nitelikleri haline gelmiştir (Stephenson, 2005). Britanya'nın çeşitli kırsal tarihi peyzajları yerel kimliğin bir parçası (Fowler 2000) olarak kabul edilmektedir (Stephenson, 2005). Peyzaj kavramının metaforik anlamlarının (politik peyzaj ve entelektüel peyzaj) yanı sıra genel bir perspektif, coğrafik bir bölge ve

kültürel ve politik alanlar için de kullanılmaktadır. Bakış açısı da peyzaj kavramının kullanımlarını biçimlendirmektedir: manzara, mekân, yer, kültür ifadesi ve ekosistemlerden oluşan bütüncül bir oluşum (Görmüş, 2017). Semiyotik ve metaforik anlamlarına göre peyzaj (landscape) yer (land) ve çalışmak, yaratmak ve yer'in üzerinde olmak, yer'i çalışmak ya da yaratmak (scape) olarak karşılık bulmaktadır (Görmüş, 2017). Bu anlam, peyzajın farklı disiplinlerde farklı biçimlerde değerlendirilmesine neden olmuştur(Tablo 1). Örneğin; Fransız post-empresyonist ressam ve gezgin olan Paul Cezanne "*Peyzaj bende var olur, ben onun bilinciyim*" derken; Fransız felsefeci ve fenomenolog olan Maurice Merleau Ponty Cezanne'nın bu ifadesine dayanarak, Cezanne'nin peyzajla kurduğu ilişkiyi şu şekilde yorumlamıştır: o bütün varlığı ve bedeniyle peyzajın içindedir, kendini peyzaja katarak onunla kaynaştı (Görmüş, 2017). Bu ifade "peyzaj" kavramının, insan zihnindeki nesnel "çevre"nin izdüşümü (Görmüş, 2017; Chen, 2017) olduğunu vurgulamaktadır.

Peyzajların zamansal bir boyutu vardır, zamanla değişirler, doğanın kendi güçlü dinamiğinin ve insanoğlunun yıllar içinde değişen niyetlerinin tarihsel bir kayıt oluşturduğu palimpsestler ve belgeler olarak okunabilirler (Rogers, 2001).

Tablo 1.Peyzaj kavramının anlam süreci (Görmüş, 2017)

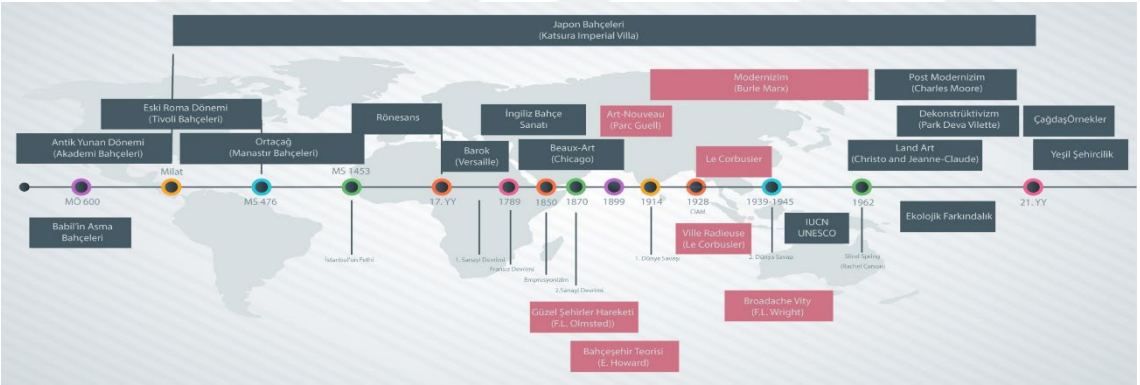
Orta Dutch	Lantscap	Yapı, oluşum, durum
Modern Dutch	Landschap	
Eski İngilizce	Landscipe	
Yüksek Almanca	Lantscaf	Bölge ve iz ile ilişkilendirilmiş bir kavram
Modern Almanca	Landschaft	
16.yy İngilizce	Landskip	Doğal bir manzara olarak resim sanatında yerini aldı. Ancak 18. yy. da "kırsal manzara" kavramına evrildi. Bir noktadan bakıldığında bakış açısı arasında kalan manzara.
17.yy İngilizce	Lantskip	
Günümüz İngilizce	Landscape	19. yy. da karakteristiklerin ve özelliklerin arazideki izi, oluşturulan izler

Peyzaj mimarlığı, fiziksel dünyayı ve parçası olduğumuz sistemleri şekillendirmek ve yönetmek için sanat ve bilimi birleştiren bir meslektir. Yeni alanlar önermek için insanın arazi ile etkileşiminin zorluklarına yaratıcı bir şekilde yanıt veren bir tasarım mesleğidir. Peyzaj mimarlığı jeoloji ve toprak, bitki, iklim ve su sistemleri gibi doğal sistemler ve bilimler hakkında güçlü bir anlayış gerektirmektedir (Wall ve Waterman, 2010: 7).

Peyzaj mimarlarının nerede çalıştığı sorulduğunda, birçok insan bahçeye açılan arka kapılarını gösterebilir. Ancak ön kapıdan dışarı bakmak daha doğru olur. Peyzaj dışarıda her yerde ve her yerdir ve peyzaj mimarları dünyanın yüzünü şehirlerde, kasabalarda ve kırsal alanlarda benzer biçimde şekillendirmektedir. Peyzaj mimarisi, fiziksel dünyayı ve içinde yaşadığımız doğal sistemleri şekillendirmeyi ve yönetmeyi içerir. Peyzaj mimarları bahçeler tasarlarlar, ancak kritik olan, bahçenin veya diğer herhangi bir dış alanın bağlam içinde görülmesidir. Tüm canlılar birbirine bağlıdır ve peyzaj hepsinin bir araya geldiği yerdir. Bağlam, diğer hususların yanı sıra sosyal, kültürel, çevresel ve tarihseldir. Peyzaj mimarları, dengenin korunmasını sağlamak için sürekli olarak ayrıntılardan büyük resme yakınlaşıp uzaklaşırlar. Peyzaj mimarisi, sanat ve bilimi mekânlar oluşturmak için birleştirir. Sanat, çizimler, modeller, bilgisayar görüntüsü ve metin kullanarak bir peyzaj vizyonu sağlar. Çizgi, şekil, doku ve renk gibi tasarım unsurları bu görüntüleri oluşturmak için kullanılır ve bu süreç, tasarımcının hem bir izleyici ile iletişim kurmasına hem de siteyi görselleştirmesine olanak tanır. Bilim, jeoloji, topraklar, bitkiler, topografya, hidroloji, iklim ve ekoloji dahil olmak üzere doğal sistemlerin anlaşılmasını içerir. Ayrıca yollar ve köprüler, duvarlar, kaldırımlar ve hatta ara sıra yapılan binalar gibi yapılar ve bunların nasıl inşa edildikleri hakkında bilgi içerir. Peyzaj mimarları, büyük resmin üzerinde gelişen geniş düşünürlerdir. Peyzaj mimarları, iklim değişikliği ile başa çıkmak ve sürdürülebilir topluluklar sağlamak gibi günümüzün büyük sorunlarının çözümünde giderek daha önemli bir rol oynuyorlar. Kentsel dönüşüm

ve master-planlama projeleri üzerinde çalışıyorlar, çevresel tehlikelerle mücadele ediyorlar, Olimpiyat alanları tasarlıyorlar ve hepimizin kullandığı halka açık meydanları, parkları ve sokakları yaratıyorlar. Peyzaj mimarisi, büyük projeleri yönetmek için geniş kapsamlı bilgilerin kullanılmasını dayatan liderlik gerektiren bir alandır. Bununla birlikte, daha küçük ölçekte de önemli farklar yaratmak için birçok fırsat sunmaktadır. Alanın inanılmaz genişliğinden dolayı, peyzaj mimarisinin tatmin edici bir kısa tanımını vermek mümkün değildir ancak bu bir eksiklikten ziyade peyzaj mimarisinin gücüdür. Hem çeşitliliği hem de bir meydan okumayı arzulayanlar ve dünyayı dolaşan ve her şeyi merak edenler için peyzaj mimarlığında kariyer yapmak bir idealdir (Waterman, 2015).

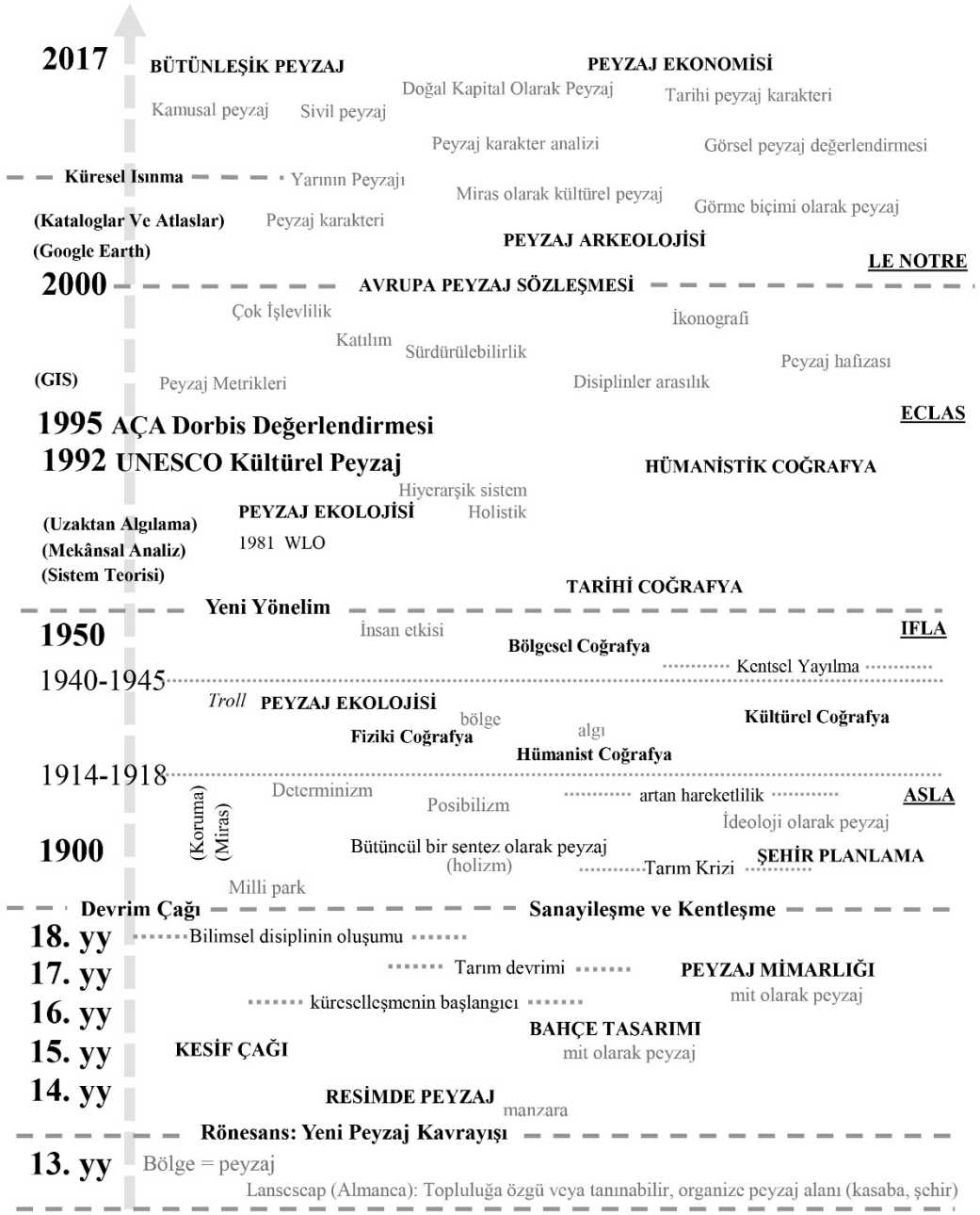
İnsanlığın tarihinin peyzaj ile yazıldığını belirten Waterman (2015) her uygarlık ve imparatorluğun peyzaj üzerinden inşa ve yaratma eylemini (Şekil 2) gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Peyzajın tarihini anlamanın önemine vurgu yaparken yaşamımızın onun tarafından sarıldığını ancak insanın peyzajdan koptuğunu ifade etmektedir.

Şekil 2. Peyzaj mimarlığının zamansal derinliği (Görmüş, 2017'den geliştirilerek)

Batı kültürü perspektifinden gelişen peyzaj araştırmalarının kronolojisinde fikirler, kavramlar, disiplinler, yöntemler, teknoloji, kilit kişiler ve ağlar, 13. yy. ile günümüz aralığında değerlendirilmektedir. 13. yy'den itibaren resim sanatı ile kullanıma sokulan kavramın 18. yy'de peyzaj mimarlığına dönüştüğünü; 1950'li yıllarda özellikle Avrupa'da coğrafya ve kültür ile baskın bir biçimde ilişkilendirilen bir alan olduğunu; II. Dünya Savaşı sonrasında çevresel tüketim talebinin artmasıyla ekoloji ile bağlarını

geliştirerek, peyzaj ekolojisi alt disiplini ile buluştuğunu; 2000'li yıllardan itibaren arkeoloji ve sosyal bilimlerle ilişkilerini düzenleyen küresel ölçekte bir birlik ve anlaşmalar ağı (Şekil 3) geliştirdiği ve ayrıca üç kıtada farklı yaklaşımların (Şekil 4) ortaya çıktığı görülmektedir.

Şekil 3. Peyzaj çalışmaları kronolojisi (Antrop, 2018'den Türkçe'ye çevrilerek)

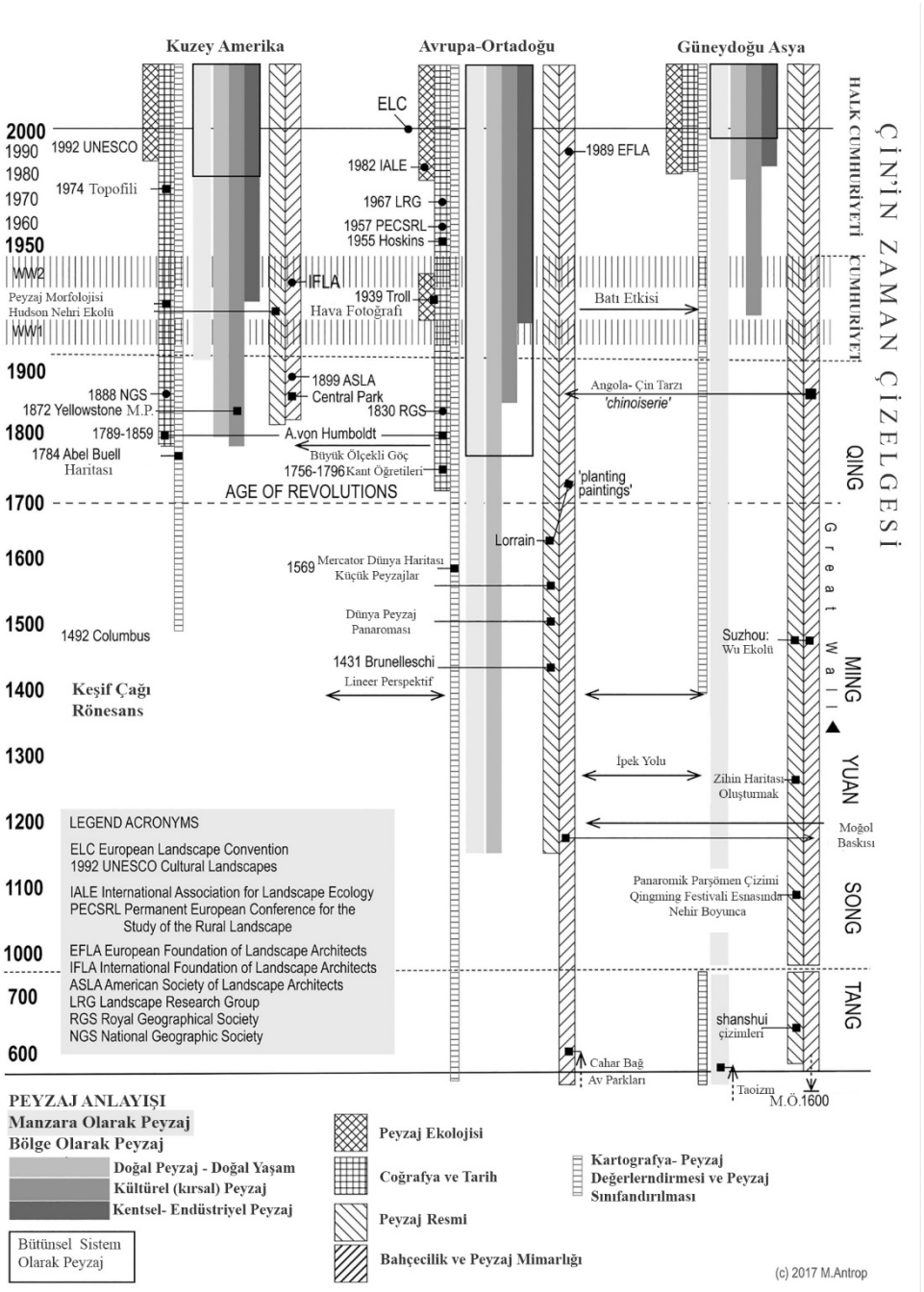
Peyzajla ilgili bilimsel araştırmaların ortaya çıkışı Avrupa'da doğa bilimlerinden beslense de bölgesel koşullara ve ihtiyaçlara uyarlanmıştır. Avrupa'da kültürel çeşitlilik

nedeniyle peyzajın ana odağı mirasın korunmasıdır. Kuzey Amerika'da peyzajın odağı, geniş vahşi yaşam alanları, doğal peyzajlar ve peyzajın estetik niteliklerini korumaktır (Wulf 2015). Çin gibi hızlı büyüyen ekonomilere ve hızlı kentleşmeye sahip ülkelerde, arazi kullanımı parçalı peyzajlara neden olmuş ve ciddi çevre sorunları oluşmuştur (Zhou 2000). Kuzey Amerika, Avrupa, Orta Doğu ve Güneydoğu Asya'da peyzaj araştırmaları (Şekil 5) tek merkezli iken, Güney Amerika, Afrika ve Avustralya'daki peyzaj araştırmalarının çoğu çok merkezlidir. Çok merkezliliğin oluşmasında sömürgeleşme anahtar bir rol oynamaktadır.

Peyzaj mimarlığı, son elli yılda, özellikle son on ile on beş yıl içerisinde ciddi bir şekilde sektörel olarak büyümüş ve önemli bir görünürlük kazanmıştır. Dünyanın hemen her yerinde gördüğümüz yeni parklar, su parkları, meydanlar, halka açık yerler, bahçeler ve yenilenmiş kentsel alanlar peyzaj mimarlığının başarısını göstermektedir. Son yıllardaki mekân üretimleri ile birlikte meslek önemli ilerlemeler kaydetmiş olsa da entelektüel ve eleştirel çalışmalar ne yazık ki eksiktir. Entelektüel ve eleştirel çalışmaların eksik olması meslek alanının kültürel olarak zenginleşmesine engeldir.

Entelektüel çalışmalar 1980'li yıllarda yakın disiplinlerde ekoloji, kültürel coğrafya, şehircilik, mimari ve felsefe- yaygın olmasına rağmen, peyzaj mimarlığı bu tür çalışmalardan uzak durmuş ve meslek bir yandan formüle tasarım pratiğine sıkıştırılırken bir yandan da çevreciler ve sanatçılar arasında ikiye ayrılmıştır. Peyzaj Mimarlığı mesleğinin çıkmazlarını değerlendiren meslek öncüleri de konu ile ilgili manifestolar yayınlamışlardır. Bu manifestolardan biri 2005 yılında yayınlanan “Peyzaj Mimarlığı: Kıyamet Manifestosu” (Landscape Architecture: An Apocalyptic Manifesto) dur. Manifestoda 21. yüzyılda, peyzaj mimarlığının sahip olduğu niteliklerden daha çok sorunlu bir meslek olduğu; tarihi, teorisi, tanımı ve yönü/odağının olmadığı, akademisyenler ve profesyoneller arasında iş birliğinin gelişmediği ve tüm bunların yaygın ve kronik sorunlar olduğuna dikkat çekilmiştir. Öte yandan peyzaj mimarlığı,

insan refahına yaptığı katkıları daha inandırıcı bir biçimde sunmayı öğrenebilirse, herkes tarafından anlaşılabilir ve kabul edilebilir uyarısı yapılırken, peyzaj mimarlığının çok az risk aldığı ve değişime karşı direndiği vurgulanarak manifesto her zaman yaptığınız şeyleri yaptığınız sürece her zaman sahip olduğunuz şeylerialınabileceğine dikkat çekmrktedir.

Şekil 4. Dünyanın üç ana bölgesinde peyzaj ve temel araştırma alanları kavramının farklılaşması (Antrop, 2018'den Türkçe'ye çevrilerek)

2010 yılında yayınlanan “Bir Peyzaj Manifestosu”nda (A Landscape Manifesto) (Balmor ve Conan, 2010) ortaya çıkan peyzajlar siyasi sahnede yepyeni aktörler haline gelidiği uyarısı yapılarak, doğadaki her şeyin sürekli değiştiği ve peyzaj tasarımcılarının değişime izin veren tasarımlar yapmaları gerektiği ifade edilmiştir.

Peyzaj tasarım sürecinde insan varlığına işaret eden görülebilir hemen her yerin ve her şeyin kökeninde din, ekonomi ve hayalleri yansıtmanın aracı olarak sanat vardır. Sanat, hegemonik bir güç atfedilmesi neticesinde tarihin her döneminde ideolojik yaklaşımlarla paralellikler içerisinde çalışmıştır. Böylesine ideolojik bir güç mekân yapıcıların zihinlerine ve uygulamalarına da rehberlik etmiş ve tasarıma temsil ve anlam kavramları ile dâhil olarak mekâna hâkim olmuştur. Mekâna aktarılan fikirlerin temsilleri bazen kasıtlı olsa da çoğunun bilinçsizce gerçekleştiğini belirten (Rogers, 2001), bu nedenle, gündelik hayatın peyzajlarının ustaca tasarlandıkları kadar kültürel öneme ve arka plana sahip olduğunu ve bu peyzajlardaki temsillerde ve gördüğümüz her şeyin kökeninde dinsel inancı, ekonomik güdüleri, geçici hayalleri yansıtan temsillerin var olduğunu belirtmektedir.

Peyzaj tasarımı en geniş anlamda zaman ve mekân değerleriyle ilişkilidir, spesifik anlamda ise sanat aracılığıyla estetik ve felsefe temas eder. Bu durumda peyzaj tasarımı doğayı değiştiren ve şekillendiren bir sanat ve insanın yeryüzü ile ilişkisini yansıtan bir kültürdür. Dolayısıyla peyzaj tasarımının tarihi insan kültürünün ve insan zihninin tarihi olduğu kadar sanatın da tarihidir. Rogers (2001) peyzajları kozmosa, doğaya ve insanlığa yönelik tutumların ürünleri olarak tasvir eder; peyzaj tasarımının biçim ve anlam unsurlarını müttefik olduğu disiplinlerin (resim, heykeltıraşlık, mimari ve görsel sanatlar) ürünleri ve ideolojik ifade araçlarıyla yansıtan bir disiplin olduğuna dikkat çeker. Bu nedenle, Rogers (2001) peyzaj tasarımını, insan varlığı ile varlığın dünyası arasındaki ilişkiyi doğa amaçlı ve “yüksek öneme sahip” bir düzen ve anlam verme girişimlerinin bir anlatısı olarak okumaktadır.

Peyzaj mimarlığı disiplini antroposen dönemi ile birlikte gündemini yeniden belirlemektedir. Antroposen, insanlığın dünya sistemi üzerindeki artan ve geri döndürülemez etkisinin bir sonucu olarak ortaya atılmıştır. Antroposen dönemin etkisi ile birlikte çevre sorunları ve çevresel krizler artmakta ve peyzaj mimarlığı disiplini bunlardan yakinen etkilenmektedir. Bu dönemle birlikte peyzaj mimarlığının gündemlerinden birini post-çevrecilik oluşturmaktadır. Krauss'a göre (2018) post-çevrecilik, derin bir ontolojik ve epistemolojik krize tepkidir, entelektüel ve politik bir hareketin izlerini taşır. Bu tespit, çevreciliğin hem kavramsal temelini hem de pratiğini sorgulayarak doğa ile kültürün artık birbirinden ayrı olarak ele alınamayacağını ifade eder. Post-çevrecilik yaklaşımı doğayı modernleşmenin veya kalkınmanın baskılarından korumak için belirli peyzajları ayırma pratiğini de eleştirmektedir. Antropoloji, coğrafya ve sosyoloji gibi disiplinler, kültürel davranışı yalnızca doğal kısıtlamalar veya doğa adına meşrulaştırılmış siyasetin bir sonucu olarak açıklamaya çalışan çevresel kavramları eleştirmekte ve bunun yerine doğallaştırılmış ortamların kültürel öneme sahip yankılanma biçimlerine (Ogden 2011; Krauss, 2018) odaklanmayı önermektedirler. Peyzaj mimarlığı disiplininde antrosentrik ve ekosentrik değerlere dayanan biyosentrizm/ekosentrizm ve antroposentrizm yaklaşımları 1800'lü yılların sonlarına dayanmaktadır. Ekosentrik perspektif, her türün hayatta kalmasında eşit fırsatlara sahip olması gerektiğini savunmakta ve doğanın insanlardan bağımsız gerçek bir değere sahip olduğu görüşünü benimsemektedir. Antroposentrik bakış açısına göre ise değeri belirleyen insandır yani değer insana içkindir (Nilsson ve Florgard 2009; Austin 2014). Bu nedenle antroposentrizmin motivasyonları çok çeşitli olabilir. Ana motivasyonu sahip olduğu yetenekler (konuşma, düşünme, çalışma projeleri yürütme, hayat için bilinçli planlar yapma vb.) doğrultusunda insanı önemli bir konumda tutmak ve ayrım kriterini etik/ahlaki statü üzerinden geliştirmektir. Bu noktada çevre felsefesi insanın doğaya ilişkin görüşlerinde ve uygulamalarında antroposentrik ideal modlar sağlamaya

çalışmaktadır. Kentsel planlama ve tasarım antroposentrik bir perspektife sahip olduğu için (Austin, 2014) planlama ve tasarım yaklaşımları ile antroposentrik idealler oluşturulmaktadır. Ancak son yıllarda kentsel planlama ve tasarımda hem ekosentrik perspektifi hem de antroposentrik perspektifi birlikte değerlendiren holistik yaklaşımlar da gelişmektedir.

2.2 Peyzaj Mimarlığı Mesleğinin Kapsamı

Meslek uzun ve yüksek dereceli bir öğrenim gerektiren, kendine özgü yasal ve ahlaki kuralları bulunan ve bir kimsenin geçimini sağlayan uğraş olarak tanılanmaktadır (Ulusoy ve Görgülü 1995; Demiröz Kıray, 2014). Ronald M. Povalko bir işin mesleğe dönüşmesi teorik bilgi, yapılan işin temel sosyal değerlere uygunluğu, eğitim süresi, motivasyon, otonomi, bağlılık bilinci, birlik bilinci ve meslek ahlakı gibi kriterleri karşılaması gerektiğini belirtmiştir: (Karadag, 2002; Demiröz Kıray, 2014). Mesleğin icrasında yetkinliğin ve dürüstlüğün kontrolü etik kurallar olarak da ifade edilen profesyonellik ilkeleri ile izlenmektedir. Bu ilkelerin temelinde, uzmanlık, özerklik ve işe bağlılık kavramları yatmaktadır (Demiröz Kıray, 2014).

Peyzaj Mimarlığı, 3458 Sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun`a tabii, mimarlık ve mühendislik ihtisasına sahip bir meslek disiplinidir. 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Kanunu hükümlerine göre Peyzaj Mimarlarının mesleki hakları TMMOB'ne bağlı Peyzaj Mimarları Odası (PMO) (Peyzaj Mimarları Odası, 2021)tarafından izlenmektedir.

Türkiye'de Peyzaj mimarlığı mesleğinin resmi eğitimine 1968 yılında Ankara Üniversitesi'nde başlanmıştır. Günümüzde Peyzaj Mimarlığı mesleği eğitimini 44 üniversitede çeşitli fakültelerde (Güzel Sanatlar ve Tasarım, Mimarlık, Mimarlık ve Mühendislik, Ziraat ve Orman Fakülteleri) devam etmektedir. Meslek eğitimine 1968 yılında "Peyzaj Mimarı" olarak başlanmasına rağmen, mesleki kodu "Bahçe Mimari"

olarak belirlenmiştir. Bu kodlama 38 yıl sonra, 2006 yılında, "Peyzaj Mimarı" olarak değiştirilebilmiştir. Mülga TC. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Meslek Araştırma ve Geliştirme Şube Müdürlüğü tarafından 2006 yılında Peyzaj Mimarı meslek disiplini tanımında "Peyzaj Mimarı: Peyzajı oluşturan doğal ve kültürel bileşenlerin ve çevrelerin koruma-kullanım dengesi gözetilerek; ekolojik, ekonomik, estetik ve işlevsel ölçütlere uygun (olarak) planlaması, tasarımı, onarımı, korunması ve yönetim konularında bilim ve sanat temelinde proje üreten kişi" olarak tanımlanmıştır. İşgücü piyasasında mevcut olan mesleklerin ISCO-88'e göre sınıflandırıldığı ve mesleklerin unvanlarının, tanımlarının, görevlerinin ve kodlarının yer aldığı "Meslek Araştırma Geliştirme Şube Müdürlüğü" tarafından hazırlanan ülkemizde bu alandaki tek kaynak olan Türk Meslekler Sözlüğü'nde (TMS) Peyzaj Mimarlığı mesleği 2141.01 koduyla yer almıştır. Müdürlüğün bu resmî belgesinde Peyzaj Mimarı "Doğa ve çevrenin, insanın ihtiyaçlarını en iyi karşılayabilecek biçimde ekonomik, işlevsel, ekolojik ve estetik ölçülere uygun olarak planlanması, düzenlenmesi, korunması, geliştirilmesi ve yönetimi konularında çalışan nitelikli kişidir" olarak yer almıştır.

Türkiye'nin de üyesi olduğu Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization; ILO) tarafından yayınlanan "International Standart Classification of Occupations: ISCO-08" isimli yayında 216 numaralı grup, Mimarlar, Planlamacılar, Arazi mühendisleri ve Tasarımcılar (ILO, 2012) olarak sınıflandırılmıştır. Bu grup içinde 6 adet meslek disiplininden (yapı mimarları-building architects, peyzaj mimarları-landscape architects, ürün ve giyim tasarımcıları-product and garment designers, şehir ve ulaşım plancıları-town and traffic planners, harita ve etüt mühendisleri-cartographers and surveyors, grafik ve medya tasarımcıları-graphic and multimedia designers) birisi de Peyzaj Mimarlığıdır. Uluslararası Meslek sınıflandırmasında Peyzaj Mimarlığı disiplininin kapsamı şu şekilde belirlenmiştir:

Peyzaj mimarları peyzajları, açık mekânları (parklar, kamusal alanlar gibi) ve dış alanları (ticari, endüstriyel ve konut alanları gibi) planlar ve tasarlar. Aynı zamanda bu mekânların ve alanların inşaatını, bakımını ve rehabilitasyonunu planlar ve izler (ILO, 2012)

Aynı belgede peyzaj mimarlarının görevleri şu şekilde ifade edilmiştir; peyzaj mimarlığı ile ilgili kuramlar geliştirmek; yapı, park, yol ve açık alanların tipi, tarzı ve boyutunu belirlemek için saha incelemesi yapmak ve müşterilere, yönetime ve diğer paydaşlara danışmak; bir alanın ve toplumun coğrafi ve ekolojik özellikler, arazi formu, toprak, bitki örtüsü (vejetasyon), alan hidrolojisi, görsel karakteristikler, kültürel yapılar ile ilgili verilerini derlemek ve analiz etmek ve bu kapsamda arazi kullanımını formüle etmek,; rapor, stratejik plan, saha planları, çalışma çizimleri, şartnameler ve maliyet ve tekliflerin detaylarını hazırlamak; şartname yazımı ve sözleşme dokümanlarını geliştirmek; teklifleri değerlendirerek ve gerekli bağlantıları sağlayarak projelerin tarz, maliyet ve zaman fizibilitesini yapmak; inşaat veya onarım çalışmalarını izlemek ve en iyi çözümleri belirlemek ve bulmak. Yukarıda belirtilen görev kapsamı içerisinde peyzaj planlama ve tasarımı, peyzaj yönetimi, peyzaj mühendisliği ve uygulamaları gibi konular tanımlanmaktadır. Aynı belgede peyzaj mimarlığının, yapı mimarları (building architects) ve şehir plancıları (urban planner) ile yakın ilişkili bir meslek olduğu ifade edilmektedir (ILO, 2012).

2.3 Türkiye'de Peyzaj Mimarlığı Mesleğinin Özerkliği

Peyzaj mimarlığı mimarlık alanı içinde değerlendirildiğinde mimarlık tarihininn, mimarlığın iktidar ve toplumla ilişkilenme yapısının inşası ile peyzaj mimarlığının siyasal alan ve egemen iktidarlar ile ilişkisi benzerlik göstermektedir.

Mimarlık, bir disiplin ve meslek olmanın ötesinde, içerdiği "rasyonel yapı veya inşa faaliyetleri" (Tekeli, 1998) ile modernlik projesinin en güçlü metaforunu oluşturmaktadır (Gürkaş, 2009). Osmanlı dönemi batının araçsallaştırdığı mimarlığın

otorite ve gücün en iyi temsillerinden biri olduğunu fark ettiğinde Gürkaş'ın (2009) söylemi ile mimarlık teknolojisini ithal etmiştir. Batı toplumu ile Osmanlı toplumu kıyaslamalarında kullanılan "dünya müminlerin zindanı, kafirlerin cenneti" (Tanju, 1998) metaforu mekâna yapılan bir göndermedir (Gürkaş, 2009). Öyleyse, bu gönderme aracılığıyla kamusal mekânda toplumsal ilişkilerin önlenmesi, mimarlığın denetlenmesi ve öznelliğinin engellenmesinin gerekliliği iktidar tarafından istenebilir. Bu isteğin gerçekleştiği Uğur Tanyeli'nin aktarımlarından çıkarsanabilir. Tanyeli'ne (1990) göre Osmanlı mimarlık pratiği yarı-özerk bir bilgi alanıdır, dolayısıyla mimar mimarlık pratiğinin içinde tek başına değildir (Tanju, 1998). Yarı-özerk mimarlık bilgisinin kolektif bir varlığa işaret ettiğini belirten Tanyeli (1989) bireysel düşüncenin bu nedenle gelişemediğini ve mimarlığın ideolojik dizgelerden ayrışamadığını ifade etmektedir. Osmanlı Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne kadar doğanın potansiyel bir mülk olarak kabul gördüğünü ifade eden Gürkaş (2009) bundan dolayı peyzajın araçsal rasyonalitenin bir bileşeni kılındığını söylemekte ve özerk bir peyzaj kuramından ve peyzaj projesinden bu sebeple söz edilemeyeceğini iddia etmektedir. Çünkü Osmanlı döneminde kamusal açık alanlar geleneksel yapıyı tehdit eden alanlar olarak daima kontrol altında tutulmuştur. İlk tasarlanan açık kamusal alan, 1869 yılında tamamlanan Taksim Bahçesi'dir. Osmanlı'nın son dönemlerinde parkların ve açık kamusal alanların sayısı artsa da kullanımları aynı oranda artmamıştır (Gürkaş, 2009). Erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'de çağdaşlaşma projesi, Türkiye kentinin batı kenti ile benzeşmesi ve yeni kent modellerinin oluşturulması yönünde gelişmiştir. Cumhuriyet döneminde kentsel planlama için çoğunlukla yurtdışındaki mimarlara başvurulmuştur. İzmir imar planı için modernist yaklaşımın öncülerinden Le Corbusier'in ve Ankara için Löcher'in davet edilmesi otoritenin gücünü yerde, mekânda ve peyzajda sağlamlaştırma isteğinin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Gürkaş'a (2009) göre, mimarlık araçsallaştırılmış, mimarlık anlayışı konusunda ortak bir fikir geliştirilmemiş, daha çok

mimarlığın ideolojik işe yararlılığı üzerinde düşünülmüştür. Bu nedenle, Türkiye'ye gelen yabancı mimarların seçiminde bilinçli bir strateji izlenmemiştir. Mimarlığın nasıl araçsallaşacağını sadece egemen iktidar yönetmiş, mimari tasarım, kentsel planlama ve peyzaj tasarımı devletin resmî politikası olmuştur:

> Bunun en açık örneklerinden biri, politik olan ile toplumsal olanın kesiştiği bir mekân olan park alanlarının oluşturulmasında izlenebilmektedir. Parkların şehir içindeki konumları Cumhuriyet kentinin imajını güçlendirecek şekilde seçilmiştir. Örneğin, genellikle kentin tek ana caddesi üzerinde ve hükümet konağı ile içinde bir heykelin bulunduğu kent meydanının hemen yanında yer almaktadırlar. Bu sayede devletin kentsel imajının parkla yakından ilişkili olduğu söylenebilir (Gürkaş, 2009: 182).

Tanyeli (1992) erken Cumhuriyet döneminde Anadolu kentlerinde yapılan parkların işlevsel olmadığını amacının iktidarın topluma batı gerçeğini benimsetmek olduğunu ileri sürmektedir. Bunun anlamı, egemen iktidarın işlevsel ve toplumsal istekten bağımsız olarak kendi ideolojisi doğrultusunda geliştirdiği üst kurgusunu kentsel planlama aracılığıyla yerde sabitleme ve kendini meşrulaştırma girişimidir ve peyzajın alanlarından biri olan parklar Gürkaş'ın ifadesi ile (2009: 183) "egemen siyasal ilişkilerin doğal bir ürünüdür… İdeoloji görselleştiği ve estetize edildiği oranda parklar kullanım değerleri açısından değil, ilettikleri mesajlar açısından önem kazanmaktadırlar."

Cumhuriyet'in kentsel sahnesi Ankara kurulurken, bu kentin oynayacağı fiziksel ve toplumsal rolden söz edilmekte ve bunun diğer kentlere örnek olacağından bahsedilmektedir. Bu kentsel sahnenin bir bileşeni olan Gençlik Parkı sözü edilen öncü rolü oynamış gibi görünmektedir. Yeşilin ve suyun parkın tasarımının iki temel öğesi olduğu göze çarpmaktadır. Ankara gibi bir bozkır şehrinde bunlar simgesel öneme sahiptir. Atatürk Orman Çiftliği kurulurken de yinelenen bozkırı cennete dönüştürme iddiaları, Gençlik Parkı'nın en önemli özelliğidir. Ama durumun ilginç yanı Gençlik Parkı'ndan örnek alınarak yapılan diğer hemen hemen bütün önemli şehirlerdeki parkların da aynı iddiaları yinelemeleri ve aynı öğeleri içermeleridir. Örneğin Antalya Karaalioğlu Parkı bu iddialarla yapılmış ve yine içine büyük

bir havuza yer verilmiştir. Türkiye'de çoğu zaman "bozkırdan bir cennet yaratma" iddiasıyla ortaya konan doğayı dönüştürme amacı Barok dönemden bu yana Avrupa'da da modern siyasal gücün yansıma alanlarından biri olmuştur (Gürkaş, 2009: 186).

Yakın geçmişte ve günümüzde peyzajı dönüştürme ve açık yeşil kamusal alanlar, parklar ve bahçeler oluşturma yoluyla toplumun onayını alma egemen iktidarın ve siyasal alanın da peyzaj mimarlığı mesleğini araçsallaştırmaya devam ettiğini göstermektedir. Araçsallaştırma sonucunda üretilen parklar mesleğin temel ilkelerini karşılamaktan uzak, bezeme ve estetize etmeye yöneliktir. 2014-Peyzaj Mimarları Odası Başkanı Gaye Çulcuoğlu Türkiye'deki egemen siyasal ortama dikkat çekerek peyzaj mimarlarının bu ortamla baş etmelerinin yolunun bilgi ve deneyimden geçtiğine işaret etmektedir:

Türkiye'nin zor bir süreçten geçtiğini biliyoruz. Gezi olayları, arkasından Atatürk Orman Çiftliği, Ankara'da yaşanan yerel yönetim seçimleri, bize bir kez daha şunu düşündürttü ki aslında bizim mesleğimiz çok hızla değişiyor ve gelişiyor. Bunun farkındaydık, ama biz TMMOB Peyzaj Mimarları Odası yönetim kurullarında çalışan arkadaşlar kendimizi büyük bir arenanın içinde bulduk. Artık biz, daha bilgili, daha güvenli olarak bu arenaya çıkmak zorundayız. Bu arenada güçlü durabilmemiz, iki ayağımızın üstünce güçlüce mücadele edebilmemiz için ve diğer meslektaşlara, diğer meslek alanlarına karşı kendi meslek alanımızın yetki ve sorumluluklarını oluşturabilmek için daha çok bilgiye ve daha çok deneyime ihtiyacımız olduğunu bir kez daha fark ettik. Yerel yöneticilerin aday oldukları konumlar için, başkanlıklar için, yönetmeye talep oldukları kentler için söyledikleri en önemli mesajlar hep kentsel çevreler üzerinden çıktı, açık alanlar üzerinden çıktı, toplu taşıma alanları üzerinden çıktı. Türkiye kentlerinin Peyzaj Mimarlarına ihtiyacı vardır. Bunun altını bir kez daha yerel yönetim seçimleri gösterdi. Aslında çok da memnun olmadığımız, çokça eleştirebileceğimiz bir takım kötü görsel sunumlarla da karşılaştık (Çulcuoğlu 2014;8).

Peyzaj mimarlarını "Anadolulu" olarak tanımlayan Gaye Çulcuoğlu, bu tanımlamaya dayanarak ulusal sorumluluklara dikkat çekmekte ve bu sorumluluğun yerine getirilmesi için peyzaj politikasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Peyzaj politikasını bir nevi ulusal sorumluluk olduğunun altını çizerek, böyle bir politikanın

varlığının peyzaj mimarının duruşunu ve tavrını destekleyebileceğini ifade etmektedir. Bu ifadelerden ve vurgulardan peyzaj mimarlığının özerk bilgi alanının oluşmasında peyzaj politikasının etkili olacağına inanıldığı söylenebilir:

> Peyzaj Mimarları Odası'nın önemli bir hedefi daha vardır ki, o da Türkiye'de ulusal peyzaj politikasının oluşturulmasıdır. Zaten 2000 yılında ülkemizin imza koyduğu Avrupa Peyzaj Sözleşmesi de bunu söyler. Bu politikayı oluştururken, eğitim onun önemli bir bileşenidir. Türkiye'deki eğitim, peyzaj mimarlığı eğitim politikası ve stratejileri ne yönde olacaktır? Bir Anadolulu peyzaj mimarı olarak, Türkiye'de yaşayan bir peyzaj mimarı olarak, biz ülkemizin doğal ve kültürel varlıklarını geliştirmek, korumak ve planlamak adına nasıl bir yol izleyeceğiz ve nasıl bir çerçeve kuracağız? Bunları değerlendirmemiz gerekir diye düşünüyorum... Türkiye'de peyzaj mimarlarının rolü ve duruşu nasıl olmalıdır? (Çulcuoğlu, 2014: 8-9)

Peyzaj mimarlığının Türkiye'de mesleki altyapısını geliştirmesi için özellikle akademik toplantılarda mesleğin eğitim hedefleri ile ulusal ve yerel sorunlar arasındaki uyum sorunları çok sık gündem oluşturmaktadır:

> Mesleğimize yönelik eğitimin başladığı yıllardan bugüne baktığımızda aslında oldukça önemli bir mesafe kat ettiğimizi söyleyebiliriz ancak içinde bulunduğumuz süreç ve mevcut gelişmeler değerlendirildiğinde önümüzde kat etmemiz gereken daha çok uzun bir mesafenin olduğu açıkça görülebilir. Bugün peyzaj mimarlığı eğitimine yön verme çabasında olan akademisyenlerin önünde iki önemli ve birbirini tamamlayan hedefin olması gerektiğine inanıyorum. Bu hedeflerden ilki farklı fakültelerin bünyesinde eğitimini sürdüren ancak mezunlarına peyzaj mimarı unvanı veren peyzaj mimarlığı bölümlerinin ulusal gereksinimler, gerçekler ve sorunları dikkate alan diğer taraftan çağdaş ilke ve gereklilikleri içeren peyzaj mimarlığı eğitimini gerçekleştirecek bir eğitim programına kavuşmasıdır (Barış, 2014: 6).

2.4 Peyzaj Kavramına Antropolojik Yaklaşımlar

Peyzaj mimarlığı disiplinin ve peyzaj mimarlarının mekân tahayyüllerinin antropolojik bir yaklaşımla irdelenmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu bölümde bunları açıklamaya çalışacağım.

Neoliberalizmin mimarlık alanıyla kurduğu güçlü ilişkiler mimarlığın sosyal bilimlerde üzerine düşünülen ve tartışılan bir konuya dönüşmesini sağlamıştır. Bu tartışmaların temelinde Pierre Dardot ve Christian Laval'ın öne sürdüğü kaygı önemli bir yer tutmaktadır. Dardot ve Laval, neoliberalizmin "davranışlar ve öznellikler üzerinde eşi benzeri görülmemiş iktidar teknikleri uyguladığını" (Spencer, 2016: 34) belirtirler. Bu ifadeye dayanarak Douglas Spencer çağdaş mimarinin neolibaralizm ile şekillendiğini ve emeğin ihmal edildiğini söylemektedir. Peyzaj mimarlığının çalışma alanları olan yeşil alanların söz ettiği "çağdaş mimari stenografisi"nde sürdürülebilirlik rolünü ve insanı doğa ile buluşturma yanılgısını üstlendiğini öne sürmektedir. Bu rolün gerçekleşmesi ile birlikte özellikle 1990'lı yıllardan itibaren mimarlık alanı ve dolayısıyla peyzaj mimarlığı neoliberal piyasaya dâhil olmuştur:

> Dümdüz mekâna yayılmış sürüler halinde insan figürler, binalar arasında adeta kumanda ediliyor, yükseltilmiş yürüme yolları boyunca yönlendiriliyorlar. Akışkan bir mimari bu. Sanki hiç yoktan varlık kazanıyor. Dış yüzeyleri süsleyen kıvrımlar, ızgaralar ve açıklıklar… Ortada emen namına bir şey yok. Binaların ve yaya yollarının arasına serpiştirilmiş yeşil alanlar sürdürülebilirliğe işaret ediyor. Doğa kanunlarına hürmet gösteriyor. …çağdaş mimarinin skenegrofisi bu. Özneyi hem modernizmin hem de modernitenin kısıtlamalarından kurtarıp, doğayla yeniden buluşturma; öznenin göçebe, sosyal ve yaratıcı eğilimlerini ortaya çıkarma, dünyaya ilişkin duyumsal deneyimine eski büyüsünü kazandırma, maddi evrenin kanunlarıyla oluşum, kendiliğinden organizasyon ve karmaşıklıkla uyum içinde işleyen bir teknolojiyle buluşmasını sağlama iddiasını taşıyan, etkileşimden ve temastan azade bir mekân (Spencer, 2016: 15-16).

Yukarıdaki ifadelerden hareketle mimarlığın/peyzaj mimarlığı alanının standartlaştırıldığını ve bu alanda emeğin yabancılaştırıldığını söyleyenebilir. Henri Lefebvre' de Mekânın Üretimi'nde mekânın atmosfer ve temasına sorgulama yaparak toplumsal mekânın ne olduğunu sormaktadır:

Mekân! Daha birkaç yıl öncesine dek bu terim geometrik bir kavramdan, boş bir ortamdan başka bir şeyi çağrıştırmıyordu… Mekân kavramının matematikten, üstelik yalnızca bu bilimden kaynaklandığı genel bir kanıydı. Peki ya toplumsal mekân?" (Lefebvre 2014: 33).

H. Lefebvre (2014) mekânın kartezyen bir anlayışla zihinsel ve toplumsal olmak üzere iki temelde üretildiğini ve bu üretimde zaman ve mekânın birbiri ile örtüştürüldüğünü iddia etmektedir. Bu iddia ile mekânı ilişkilendirdiği boş zaman kavramının tıpkı emek gibi yabancılaştığını ve aynı zamanda yabancılaştırıcı olduğunu, boş zaman mekânlarının neokapitalizmin hem iyi hem de kötü mekânları olarak üretildiğini belirtmektedir. H. Lefebvre'ye göre boş zaman temellük etme aracı olduğu kadar temellük de edilmiştir. Dolayısıyla sistemin özümseyen ve özünsenmiş bir parçasıdır. Sistemin içine dâhil olması ile birlikte boş zaman bir endüstriye, neokapitalizmin bir zaferine, mekânın bütününe yayılan bir burjuva hegemonyasına dönüşmüştür.

Hegemonya mekân üretimindeki etkisini kentte kentsel planlama aracılığıyla açık etmektedir. Kent mekânı doğal olandan koparılarak, doğanın olmadığı, yapay ve "sofistike" işaret ve semboller aracılığıyla yeni mekânlar üretilmektedir (Lefebvre 2014).

Planlama ve tasarım aracılığıyla kentlerde mekânın üretim sürecinde peyzaj kavramı ve peyzaj mimarlığının önemli bileşenler olduğu 1980'li yıllarda antropoloji disiplininde fark edilmiştir.

Peyzaj, yer ve mekân kavramları üzerinden kültürel antropolojinin katkısıyla yeni bir alan keşfetmiş ve peyzaj antropolojisi disiplinine yönelik antropoloji çalışmaları yayınlanmaya başlamıştır. Peyzaj kavramı 1980'li yılların sonunda antropoloji alanına

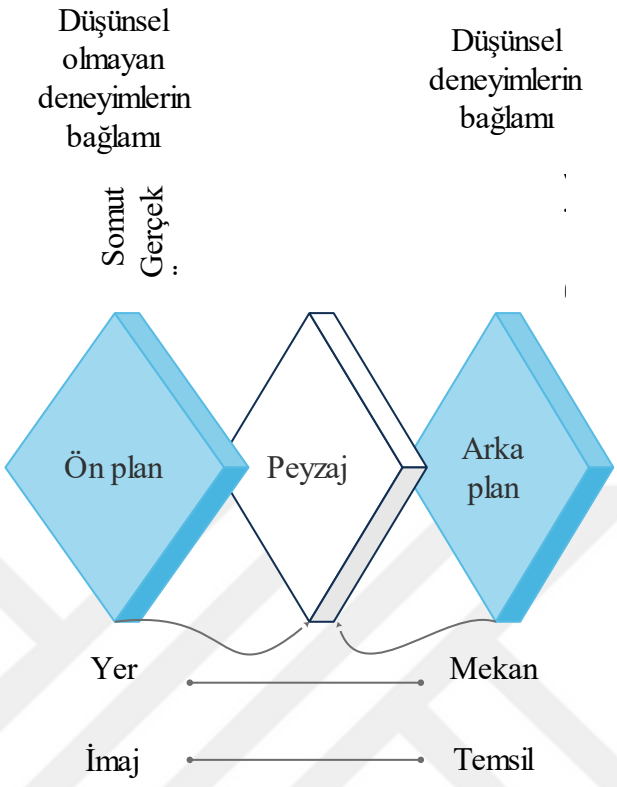
dâhil olmuştur. 1995 yılında Eric Hirsch ve Michael O'Hanlon (1995) editörlüğünde yayınlanan Peyzajın Antropolojisi: Yer ve Mekân Yaklaşımları (The Anthropology of Landscape: Perspectives on Place and Space) isimli kitabı izleyen yıllarda peyzaj antropolojisi (landscape anthropology) disiplininin geliştiğini bildiren başka çalışmalar izlemiştir.

Hirsch (1995) peyzaj kavramının antropolojide örtük bir şekilde değil daha açık bir biçimde işlendiğini ifade ederek, peyzajın antropolojide bedensel bir varlık statüsüne benzer şekilde her yerde aktif olduğunu ancak araştırmacıların çoğunun peyzajı pasif olarak kabul ettiğini vurgulamaktadır. Hirsch'e (1995) göre, antropolojik açıklamalarda örtük/gizli de olsa peyzajın varlığı her zaman söz konusudur.

Hirsch (1995), antropologların peyzajı önce nesnel bir bakış açısı (bir insanın belirli bir peyzajı oluşturma biçimi) ve ardından anlamsal bir bakış açısı (yerel halkın kültürel ve fiziksel çevrelerine aktardığı anlamları ifade eden bir araç olarak özgün bir peyzajın o yörenin insanlarına nasıl göründüğü sorgusu) ile değerlendirdiklerini ifade ederek özellikle İngiltere'de sosyal antropolojinin klasik monografilerinde peyzajın bir çerçeve aracı olarak işlevlendirildiğini aktarmaktadır. Hirsch'in (1995) ifade ettiği gibi Malinowski, katılımcı bir etki yaratmak için monografilerinde peyzajı bir düzen olarak kullanmıştır. Bu anlatının örüntülerini yer ve mekânla ilişkilendirme ve anlatının gerçekçiliğini arttırmak için izlenen bir teknik olarak düşünülebilir. Bu tekniğin edebiyatta da çok sık kullanıldığı bilinmektedir. Elbette burada araçsallaşan peyzajı, yazarın ve araştırmacının pitoresk bir çerçeve üzerinden betimlediği söylenebilir. Hirsch (1995) bu bakış açısının o yerde ve mekânda yaşayan insanların bakış açısına da yer bırakması gerektiğini belirtmektedir.

Peyzajın yer-mekân ve imaj-temsil gibi ikili kavramlarla sıkı bir ilişkisi vardır. Bu kavramlar peyzajın iki kutbunu oluşturur. Bu iki kutbu Hirsch (1995) peyzajın ön planı

ve arka planı olarak tanımlamıştır. Ön plan somut gerçekliği, arka plan ise barındırdığı potansiyeli ifade etmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Peyzajda yer ve mekân kavramları arasındaki ikilik (Orijinal, 2021)

Ön plan, yer ve imaj kavramları, gündelik, düşünümsel olmayan deneyim biçimlerinin bağlamı ve biçimi olarak anlayacağımız şeye karşılık gelirken (Bourdieu 1977), arka plan, mekân ve temsil kavramları, deneyimin bağlamı ve biçimine eşittir (Hirsch, 1995). Kavramlar arasındaki ayrışmanın temel nedeni bağlamları ile ilişkili olmamaları halinde kavramların insanlar üzerinde bir etki oluşturmamasıdır. Böyle bir durumda kavramlar boşluğa düşer, ifade güçleri olmaz. Örneğin; yer ile bağlamsal ilişkisi olmayan mekân fiziksel bir boşluk olarak kalır.

Yerlerin anlamlarının tarihsel olarak oluşturulduğunu ve zamana göre değiştiğin belirten Cresswell (1992), ideolojik yapının yaratılması ve sürdürülmesinde yerin önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Yerin kabul edilen anlamlarının doğal olmadığını, toplumsal ve tarihsel inşalar olduğunu ifade ederek; yerin toplumsal olarak inşa edilen

anlamının, yerde gerçekleşen olaylara ilişkin yargıları doğrudan etkilediğini ve anlamlar, eylemler ve yerler arasında döngüsel bir etkileşimin sürekli olarak gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Kültürel coğrafya ve postmodern coğrafyada yer sosyal inşa olarak kabul edilmektedir. David Harvey (1989) ve Edward Soja (1986) yerin sosyal eylemi manipüle eden güçlü bir araç olduğunu ileri sürerler. Yer, neden bu kadar güçlü bir sosyal güç alanıdır ve yeri ideolojik değerlerin etkin bir göstergesi yapan nedir? Genel anlamda yer, tarih ötesi ve evrenseldir, doğal çevrenin insanlar tarafından kasıtlı olarak dönüştürülmesinin bir ürünü olan insan varlığının temel bir unsurudur (Cresswell, 1992) Yer, üç unsur açısından tanımlanabilir: konum (location), yerellik (locale) ve yer duygusu (sense of place). Konum, uzamdaki diğer noktalarla belirli ilişkileri olan bir noktadır, koordinatlar konum sağlar. Yerellik terimi, sosyal ilişkiler için daha geniş bir bağlama atıfta bulunurken, yer duygusu bir yerle ilişkili öznel duygulara atıfta bulunur. Her üç yer fikri de daha nesnel yönlerden daha öznel olanlara kadar değişen, yerin ne olduğuna dair daha bütünsel bir fikir oluşturur (Cresswell, 1992). Mekân ve yer, temel deneyimin zeminini oluşturdukları için, anlamlara ve davranışlara tesir etme güçleri vardır. Davranışın yere göre sınıflanması ile ilgili Pierre Bourdieu, çoğunlukla “kişinin yerini bilmesi" ve "sınır duygusu" terimleri ile konuşur. Pierre Bourdieu’ya göre, dile getirilmeyen sınıflandırmalar ideolojinin varlığını beslemez (Cresswell, 1992). Öyleyse, farklılaşma ideolojilerin inşasında önemli bir bileşendir. Farklılaştırmanın temel yollarından biri yerdir. Dolayısıyla günlük yaşamımızda, peyzajın içinde kaçınılmaz olarak farklılık yaşanmaktadır.

Tilley ve Cameron-Daum (2017) peyzaj kavramının hiç kimseye ait olmadığını ifade ederken birçok disiplinin (jeologlar, sosyal ve kültürel coğrafyacılar, planlamacılar, ekolojistler, tarihçiler ve sanat tarihçileri, arkeologlar ve antropologlar) bu kavramı çalışma alanı olarak kabul ettiğini belirtmektedirler. Peyzaj birçok şiir ve sayısız romanın temelini oluşturur ve bu nedenle edebiyat eleştirmenlerinin de ilgisini çeker. Peyzaj

tartışmaları, birçok sosyal ve politik gazetecilik yaklaşımının dayanak noktasıdır. Bu nedenle peyzajla ilgilenmek, farklı teorik ve metodolojik perspektifler, değerler ve ilgi alanlarının kesiştiği rastgele bir alana girmektir. Peyzaj kavramının içsel belirsizliği, peyzajı incelemek için kullanılan yaklaşımların çeşitliliği peyzaj çalışmalarını ilginç ve değerli kılmaktadır. Peyzajın köklü olmaktan çok rizomik olduğunu belirterek peyzaj kavramının farklı örüntüleri ifade etmesi nedeniyle (mekân, yer, çevre gibi) çok geniş bir dünyayı işaret ettiğini vurgulamaktadır.

Peyzajın etnografik incelemeleri, genellikle küçük "hikâyeler" halinde iken son yıllarda yayınlanan çalışmalarda peyzaj üzerine farklı ölçeklerde araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Makro ölçekli çalışmalarda peyzajın mecaz anlamlarına odaklanılmakta ve peyzaj üzerinden kimliğin kültürel metaforlarının nasıl somutlaştırıldığı (Laviolette 2011) araştırılmaktayken mikro ölçekte yapılan çalışmalarda peyzajın farklı bireysel ve toplumsal bakış açılarına somutluk, maddesellik ve çekişme kategorileri sağlaması üzerinde durulmaktadır (Tilley ve Cameron-Daum, 2017).

Chen, (2017) kültürel antropoloji ve peyzaj mimarlığı disiplinlerinin piyasanın artan etkisi ile şiddetli akademik ve kamusal tartışmalarda karşı karşıya geldiğini belirterek bu iki alan arasında oluşan çekişmenin aralarındaki iletişimi engellediğine ama iş birliği ve müzakere etme olanaklarının önemli olduğuna vurgu yapmaktadır.

Peyzaj antropolojisi, 1990'larda Avrupa ve Amerika akademisinde ortaya çıkan yeni bir antropoloji alt disiplinidir. Yang'a (2016) göre 1980'lerden itibaren sermayenin mekânsallaşmasının gelişmesi ile birlikte mekân ile ilişkili disiplinlerle iş birliği kurma isteği kültürel antropolojiyi peyzajı ele almaya teşvik etmiştir. Antropoloji disiplininde insanın peyzaj ile ilişkisi her zaman önemsenmiştir ancak çoğunlukla arka planda kalmıştır (Hirsch 1995). Peyzaj antropolojisi yaklaşımında ise yaşadıkları çevrenin insanların davranışlarına ve algılama biçimlerine nasıl etki ettiği ve oluşan kültürel

anlamlar merkeze alınmış ve "kültürel" insan ile peyzaj arasındaki etkileşimin sorgulanması amaçlanmıştır.

Peyzaj antropolojisi, araştırmalarında öznellik ve toplumsal gerçeklik arasındaki etkileşime (öznellik toplumsal gerçekliği nasıl değiştirir ve nasıl üretir) odaklanması ve analitik bir teori kapsamında yer ve mekân kavramları geliştirmesi ile kültürel antropolojiden ayrılmaktadır. Ayrıca peyzaj antropolojisinde, "peyzaj kavramı" "yer" ve "mekân" kapsamında iki farklı yaklaşım ile değerlendirilmektedir. Bu iki kavram üzerinden peyzajı okuyan Christopher Tilley'e (Tilley, 1997) göre "yer" insanların deneyim, duygu ve düşünceleriyle inşa edilirken "mekân" belirli bir amaç için yapay olarak yaratılmış bir alandır. Ingold (1993) ise, peyzajda iki farklı yaklaşımın varlığına işaret etmektedir: natüralist görüş (peyzaj nötrdür; insan aktivitelerinin dış zeminidir) kültürel görüş (her peyzaj belirli bilişsel ve sembolik bir mekân düzenine sahiptir). Dolayısıyla Peyzaj antropolojisinde "yer" genellikle insanların aidiyet duygusunun ve toplumsal belleğin akrabalık ve topluluk ilişkileri yoluyla inşa edildiği ve paylaşıldığı günlük yaşamı ifade ederken "mekân" ekonomi ve siyasi amaçlar doğrultusunda devlet tarafından sınırlandırılmış alanı ifade eder (Chen, 2017). Peyzaj antropolojisinin antropolojik yaklaşımları, peyzaj mimarlığının sosyal bilimlere yakınlaşma hedefini gerçekleştirmek için bir fırsat olarak kullanılabilir. Ayrıca Kuzey Avrupa'da gelişmekte olan tasarım antropolojisi çalışmaları da meslek alanları arasındaki ilişki ölçeğinin mikro düzeyde gelişmesini sağlayacaktır.

2.5 Siyaset, Politika, İdeoloji, Kimlik ve Mekân

Var olduğu günden itibaren insanlık, giyecek, yiyecek ve barınma gibi ihtiyaçlarına yönelik olarak, yaşamını sürdürebilmek için doğayı kendi yararını göz önünde tutarak sürekli planlamıştır. Bu da hem kişisel anlamda hem de klan, şeflik, devlet gibi örgütsel yapılanma anlamında mekânı kullanmaya dayalı siyasetler geliştirilmesine

neden olmuştur. Devlet aşamasına geçilmesi ile mekânın mekânsal kullanımı devlet otoritesi tarafından belirlenen kurallar ve politikalar doğrultusunda gelişmiştir (Karabağ, 2014). Özellikle ulus-devlete insanların doğal ortamı siyasi amaçlı parselleyerek yönetmesi ve örgütsel yapılar oluşturma süreci bağlamında mekânın siyasallaşması olarak bakılabilir (Miller ve Nicholls, 2013).

1789 Fransız Devrimi, hem ulus-devletin hem de ulusal yurttaşlık temelli modern ulus-devlet kurumu ve ideolojisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Karabağ, 2014). Oluşum sürecinde meşru güç kullanma tekeli ve vergilendirme yetkisi ile devlet ekonomik hayatın yerleşme, ekonomik faaliyetler, kültürel gelişme gibi birçok özelliği üzerinde yönlendirici bir güce ulaşmıştır (Tilly, 2001). Özellikle totaliter rejimlerde daha belirgin olarak görülen baskıcı güç, kalıcı izler bırakma, planlama ve mimarlık yolu ile toplumu yönlendirme, toplumun günlük pratiklerine karar verme ve yaşam biçimlerini düzenlemek gibi kaygılar barındırır (Sennet, 2013). İlk mekânsal planlama örneklerinin hayata geçirildiği Rönesans döneminde planlamanın otoritenin bir hizmet aracı gibi görüldüğü ve egemen kesimlerin dışındaki grupların planlama sürecinden dışlandığı görülmektedir. Benzer şekilde 18. ve 19. yüzyıllarda mekânsal planlama, devlet otoritesi tarafından yetkilendirilmiş kurumlarca belirlenen kurallar ve politikalar doğrultusunda şekillenmeye devam etmiş (Karabağ 2014) ve siyasal otoritenin kamusal alanları oluşturmadaki etkinliği sürmüştür (Eraydın, 2020).

Kamusal alanın siyasi olarak sahiplenilmesi çeşitli siyasi amaçlarla ilintilidir. Kentsel mekânın en yaygın kullanımlarından biri, ulus-devlet anlayışının yansıması olarak ulusal kimliğin oluşturulması ile ilgilidir (Anderson 2006). Egemenler mekânları kendi inşa ettikleri bellek üzerinden kurgulama eğilimdedirler (Torlak, 2014). Bu eğilimde özellikle kentsel mekân, kamusal hafızanın oluşturulmasında ve/veya yeniden oluşturulmasında araçsal olarak kullanılmaktadır (Johnson, 2004). Hatıra anıtları, anıtlar ve heykeller yardımı ile kamusal alanda belirli olayların bireylerin hafızasında

somutlaştırılması amaçlanır. Mekânların belleğini silerek ya da yeniden tasarlanmış bir bellek oluşturarak, toplumsal belleğe referansla "istenmeyen şeylerin" anımsanmasının önüne geçmeye çalışırlar. Aksi halde toplumsal belleğin "hatıralarıyla" yüklü başka suretlerle karşı karşıya gelmek zorunda kalabilirler (Torlak, 2014).

Bir diğer kullanım biçimi ise siyasi rejimlerin alan işaretlemesidir. Herhangi bir toplumda erk sahipleri, siyasi görüşleri ile bağlantılı belirli anlam kümelerini iletmek için bir " kamusal peyzaj" yaratarak kamusal alanı organize ederler (Bell, 1999). Bu, çeşitli yollarla gerçekleştirilebilir. Verdery'nin (1999) öne sürdüğü gibi; "siyasi rejimlerin alanı işaretlemesinin en yaygın yollarından biri, belirli yerlere belirli heykeller yerleştirmek ve sokaklar, meydanlar ve binalar gibi önemli noktaları yeniden adlandırmaktır. Bunlar, peyzajlara kontur sağlar, onları sosyalleştirir ve belirli politik değerlerle doyurur". Bu nedenle mekân kavramının siyasi manada tarafsız olarak değerlendirilmesi güçtür (Levinson 1998). Buna ek olarak mekân, siyasi kimliğin veya devlet gücünün retorik ifadeleri için başka şekillerde de kullanılabilir. Örneğin ikonik kamu binaları, ulusal parlamentolar ve çarpıcı mimari veya mühendislik örnekleri, belirli ideolojilerin (neoliberal kapitalizm veya devlet sosyalizmi gibi) ifade edilmesine kaynaklık edebilir. Kentsel kültürel peyzajların maddeselliğini ve sembolizmini şekillendirmek (veya yeniden şekillendirmek) onları ideolojik olarak işaretler (Mitchell, 2000). Burada peyzaj, "dünyaya belirli bir anlam vermek için seçilen ve bu anlamın temsil edilmesine olanak sağlayan yoldur. Dolayısıyla peyzaj, güçlü sosyal çıkarların projeleri ve arzuları için kimlik inşa etmede önemli bir bileşendir" (Mitchell, 2000). Peyzajın ideoloji ve siyasi düzenin işleyişi için önemli oluşu siyasi rejimlerdeki değişimle beraber genellikle resmi kamusal peyzajların da yeniden yapılandırılma çabalarına kaynaklık eder. Örneğin devrimci siyasi değişime eşlik eden dramatik olaylar sokakların yeniden adlandırılması, var olan heykellerin ve anıtların yıkılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine aynı şekilde Avrupa'nın yirminci yüzyılda siyasi değişimler yaşayan bölgelerinde, kentsel

peyzajın birbirini izleyen yeniden yorumlara tabi tutulduğu bilinmektedir (Dawson 1999). Örneğin İkinci Dünya Savaşı sonrası Doğu Avrupa'da devlet-sosyalist rejimlerinin kurulması ve ardından 1989'da çöküşü, kentsel peyzajın karmaşık bir biçimde şekillenmesine ve yeniden şekillenmesine neden olmuştur (French ve Hamilton 1979; French, 1983). Sosyalist rejimlerde kentsel mekânın şekillendirilmesi, yeni toplum biçimleri yaratmayı amaçlayan siyasi bakışın önemli bir unsuru olarak görülmektedir (Dawson 1999; Crowley vd. 2002; Stenning 2004). Buna karşılık, post-sosyalist dönemde kentsel mekân, yeni siyasi erkin değerlerini yansıtacak şekilde yeniden şekillendirilmiştir. Yeni siyasi erk tipik olarak post-sosyalist ulusal kimlikleri yeniden inşa etmenin bir parçası olarak şehirler için modern, kapitalist, Batılı, "Avrupalı" bir işlevsellik ve kimlik inşa etmeye çalışmıştır (Young ve Light 2001). Bu süreç tipik olarak devlet-sosyalist kültürel peyzaj unsurlarının yok edilmesi ve ortadan kaldırılmasıyla ilişkilendirilmiştir (Light ve Young 2010).

Otoritenin yönetimindeki planlama anlayışı özgür mekân kullanımlarının yok olmasına, iktidarın kontrolü altındaki mekânlar ya da mekânsal donatılar tarafından işgal edilen gündelik hayatın kontrol edilebilir hale gelmesine olanak sağlar. Erk, türdeş mekânlar yaratarak çeşitlilikten arındırılmış, kontrol mekanizmaları ile fiziksel takibin olası kılındığı ve sosyal etkileşim derinliğinin azaltıldığı, fiziksel erişimin kısıtlandığı bir mekânlar dizisi oluşturma eğilimindedir (Çavdar 2018). Erk tarafından kurgulanan bu türdeş mekânlar farklılıkların indirgenmesi ve kamusallık düzeyinin azaltılmasına sebebiyet vermekte; aynı zamanda yerin kimlik tanımının belirli bir zümrenin ifade biçiminin ve iktidar tarafından şekillendirilmiş toplumsal ilişkilerin ürünü olarak ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Massey, 2011). Bu da farklılığın mekânı olarak da bilinen "heterotopik" mekânların, erk tarafından sömürülmesi ile karşı karşıya kalınması sonucunu doğurur (Çavdar, 2018).

Heterotopik mekân kavramı Foucault ve Lefebvre tarafından kavramsallaştırılmaya çalışılmıştır. Ancak öncesinde bu kavramsallaştırmaların gelişimine yardımcı olan bazı görüşlere değinmek gerekmektedir. Bu kavramsallaştırma, mekânı sosyal, ekonomik ve politik anlamlarıyla bir bütün olarak algılayan ve egemen ideolojinin mekânın inşasına etkisi ile oluşan değişim ve dönüşüm süreçlerinin toplumsal ilişkisine dauyanmaktadır. Diğer bir ifade ile mekânın toplumsallığı ve siyasallığına odaklanan araştırmacıların, mekânı mekân-insan etkileşimleri içerisinde sosyal olarak üretilen ve tüketilen bir alan olarak tanımlamaları ile başlamıştır (Kitchen ve Hubbard, 2018). Bu tanımlamaları yapan Marx, Durkheim ve Weber gibi isimlerin modern kapitalist kent sorunsallarına nazaran mekân sorunsalını ikincilleştirdikleri söylenebilir. Esas olarak odaklandıkları nokta sosyal sorunlardır ve bu sosyal sorunların üretim alanı olarak mekân kavramına işaret ederler. Örneğin Marx ve Engels kapitalist düzeni ortadan kaldırma gücüne sahip proletaryanın "siyasal" mekânına işaret ederek (Merrifield, 2006) kenti hem burjuva egemenliğinin mekânı ve hem de kapitalizmi yıkacak olan sınıfı yaratacak olan bir tür doğal örgütlenme zemini sunan karşı-mekân olarak görürler (Merrifield vd. 2016). Max Weber ise kapitalist topluma geçişin gerisinde ve temelinde yatan rasyonelleşme sürecinin araçsallaşması olarak mekân ve mekânsal planlamaya değinir. Bu üç ismin aksine Simmel karmaşık mekân yaklaşımını toplum bilimsel çözümlemenin içine dâhil etmeye çalışarak toplumlar ve özneler arası etkileşimin modern kent çehresinde kentin mekânsal parametreleri içinde belirlendiğini belirtir (Foucault, 2016). Simmel mekânı üretimin farklılaşması sonucunda para ekonomisinin 'evi' halini alan yer olarak tanımlamaktadır (Frisby 2001).

İktidar sistemlerinin mekânsal düzenlemeler dayatarak mekânı bir denetim ve tahakküm aracı olarak görmesi mekân-siyaset ilişkisinin okunması açısından son derece önemlidir (Dikeç, 2016). Mekânın siyaseti denildiğinde akla gelen Henri Lefebvre, Michel Foucault ve daha sonrasında Yi Fu Tuan, Edward Relph, David Seramon, David

Harvey, Hardt ve Negri gibi isimler mekâna yeni yaklaşımlar öneren en önemli isimlerdir. Mekân meselesine ilişkin tartışmayı Marksist bir çerçevede yürüten Lefebvre, Harvey, Hardt ve Negri, siyasetin "bir "özne"ye ihtiyaç duyduğu kadar mekân"a da ihtiyaç duyduğunu belirtirler (Merrifield vd., 2016).

Henri Lefebvre ve Michel Foucault temelde heteropik mekân kavramı üzerinden fikirlerini geliştirmişlerdir. Foucault'nun "heterotopya"sı gerçekte var olan muhalif yerlere, yani direnç ve özgürlük alanlarına işaret ederken, (Foucault, 2016) Lefebvre'in heterotopya kavramının Foucault'nunkinden derin farklılıklar içerdiğini öne süren Harvey, Lefebvre'in heterotopyasının bilinçli bir plandan doğma şartı olmayan, insanların yapıp ettikleri, hissettikleri, duyumsadıkları ve gündelik yaşamlarındaki anlam arayışının parçası olarak ifade ettikleri şeylerden, yani pratiklerinden doğup üretilen mekânlara karşılık geldiğini belirtir (Çavdar 2018). Lefebvre'in heteropik mekânı kendi geliştirdiği üçlü yaklaşımın içinde temsil mekânları (yaşanan mekanlar) olarak yer bulur. Lefebvre mekânın siyasallığı üzerinde durarak, âdemi merkeziyetçiliği devlet merkeziyetçiliğine karşı öne çıkartılması gereken bir koz olarak görür. Özgürleşme düşüncelerinin salt ekonomik ya da sınıfsal olmadığını aynı zamanda toplumsal/mekânsal olarak işlediğini öne sürer (Lefebvre, 1994).

Planlanmış ve yaşanmış süreçler arasındaki diyalog, mekânın fiziksel üretimi ve toplumsal yeniden üretimi kapsamında planlama disiplininin diyalektik hareket etmesini zorunlu kılar. Örneğin, üçlü bir yaklaşım "fiziksel alanı (doğa), zihinsel alanı (biçimsel soyutlamalar) ve sosyal alanı (insan etkileşiminin alanı)" birbirine bağlar (Merrifield, 2006). Bu nedenle Henri Lefebvre (1994), mekânın tasarlanan (mekânın temsili), algılanan (mekânsal pratikler) ve yaşanan (temsil mekânları) yönlerinin birbiri ile ilişkili olduğunu öne sürer. Tasarlanan mekân, planlamacılar ve mühendisler tarafından üretilen baskın mekândır. Algılanan mekân, günlük rutinleri ve ilişki ağları ile dış dünyanın algılanmasının pratik temelidir. İlk ikisi arasındaki fark bulanık olmasına rağmen; temsil

mekânları diğerlerinden farklıdır. “Fiziksel alanı kaplayan, nesnelerini sembolik olarak kullanan ve az ya da çok tutarlı sözel olmayan sembol ve işaret sistemlerine yönelen” temsil mekânları, Lefebvre tarafından ortaya atılan ve daha sonra Edward Soja (1996) ve Lukasz Stanek (2011) gibi araştırmacılar tarafından geliştirilen sosyolojik bir kavramdır.

Egemen üretim biçiminin mekânı olarak tasarlanan mekân hegemonya sahiplerinin nötr (ideolojik bir tarafa göre davranmayan, işi sorgusuzca yapan plancı ve tasarımcıları kastederek) olanlara kurdurduğu bir mekândır (Aslan ve Yavan 2018). Gündelik yaşamın geçtiği mekânsal pratik alanı, hegemonya, toplumsal çelişkiler ve üretici güçlerin mücadelesinin dışında bir alan olarak düşünülemez. Lefebvre, ontolojik bakımdan, mekânın ekonomisini ve politiğini ele alıyor olsa dahi mekânı irdelerken kullandığı üçlü diyalektiğiyle mekân kavramını toplumsal pratiklerin göz önüne alınmadığı yaklaşımlardan kurtarmaktadır (Arslan Avar, 2009). Buradaki temel yargı, toplumun kendi mekânını üretmesi, mekân ve toplum ilişkisinin gösterilmesi, topluma içkin mekânın açığa çıkarılması olarak da değerlendirilebilir. Bu kapsamda, Lefebvre'nin kuramsal çerçevesinin en kritik kavramlarından bir diğeri "kent hakkı"dır. Kent hakkı, kentlilerin kendi gündelik yaşam pratikleri dâhilinde kenti ve kendilerini dönüştürebilecekleri bir mekân yaratma yani kenti yeniden üretebilme hakkıdır (Harvey, 2013). Egemenlerin mekânları kendi ihtiyaçları doğrultulusunda inşa etme ve örgütleme faaliyetine karşı yönetilenlerin, yoksulların, ezilenlerin ya da madunların hakkına atıfta bulunan bu kavram, daha sonraları David Harvey tarafından geliştirilmiştir (Torlak, 2014). Kent hakkının göz önünde bulundurulmadığı, egemen/sermaye sınıfının hegemonyasını yeniden ürettiği mekânlarda mekânın eşitsiz yapısı nedeni ile sosyal sınıflar arasındaki geçiş imkânları güçleşmekte ve bu da kentsel eşitsizliğin ve kentsel yoksulluğun giderek derinleşmesine neden olmaktadır.

Kent hakkı kavramının tartışılması özellikle 1970’lerde yaşanan küresel krizlerin sonucu olarak neoliberal birikim süreçlerinin ve neoliberal hegemonyanın inşasında

kentsel mekân, yapılı çevre ve kentsel toplumun temel yapı taşları olarak görülmesi ve bu doğrultuda uygulanan bazı politikalar nedeniyle daha da önemli hale gelmiştir (Theodore vd. 2012; Batuman, 2018). Geniş'e (2020) göre kentsel mekanın neoliberal yapılandırılmasında geliştirilen başlıca politikalar, eğitim, sağlık, konut vb. temel hizmetlerin sunumunda piyasalaşma ve finansallaşma hareketlerinin desteklenmesi, belediye hizmetlerinin özelleştirilmesi, başta inşaat ve finans alanları olmak üzere kentin yapılaşma sürecinde belirli zümrelere fırsatlar yaratılması, geçici/düzensiz istihdamı teşvik eden düzenlemelerin dayatılması, yoksulların, azınlıkların ve emekçilerin yaşadığı mahallelerin spekülatif yapılaşmaya açılarak soylulaştırılması, iskana ve mülksüzleştirmeye maruz bırakma, toplumsal sınıfların sosyo-mekansal ayrışmasını ve kutuplaşmasını artıran mekan ve konut politikalarının desteklenmesi, seçkinlerin tüketimi için özel mekanların yaratılmasının ve güvenlikli sitelerin, kentsel kapalı alanların ve 'ötekilerden arındırılmış' çeşitli toplumsal yeniden üretim mekanlarının teşvik edilmesi, kamusal alanların ortadan kaldırılmaya veya gözetim altına alınmaya çalışılması, yeni gözetleme ve toplumsal kontrol biçimlerinin hayata geçirilmesi, kentin yönetiminin yasal ve kurumsal düzenlemelerle merkezileşmesi ya da yerelleşme stratejileriyle siyasetsizleştirilmesi ve teknokratikleştirilmesi, kentin muhalif toplumsal grupların ve meslek örgütlerinin kalıtımına kapatılması şeklinde sıralanabilir.

Günümüzde değişen küresel siyasetin etkisi ile insan haklarını ve özgürlüklerini temel alan yaklaşımların planlama disiplinine sirayet etmesi ile planlama nosyonunda da birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Planlama disiplini sanayi devrimini doğuran aynı Aydınlanma düşüncesinde modernist temellerle doğmuştur. Ancak 18. yüzyıldan itibaren bilimsel düşüncedeki "aydınlatıcı" gelişmeler sonucunda modernist anlayışa karşı gelişen Auguste Comte'un pozitivist felsefesinin yaygın kabulü ile 19.yy ortalarında yeni ortaya çıkan planlama "biliminin" temelini oluşturmuştur (Sandercock 1998). Planlama disiplinindeki bu gelişmeler ve neoliberal eleştirilerin bir sonucu olarak

planlama disiplini günümüzde ilgili tüm grupların katılımına olanak sağlayacak biçimde dönüşüme uğramaktadır (Stephanson 2005).

Planlamanın birincil işlevi, toplumun mekânsal düzenlemelerini yönlendirmek veya kontrol etmektir. Bu nedenle, peyzaj ya da mekân üzerinde gerçekleştirilecek değişiklikler hakkındaki kararlar genellikle planlama sistemi aracılığıyla gerçekleştirilir (Stephanson 2005). Planlama sistemindeki değişim peyzaj planlamaya etkisi ise 20. yüzyılın sonundan itibaren, uzman bir uygulama alanı olarak peyzajdan demokratik bir varlığa geçişin benimsenmesidir. Peyzaj demokratik bir varlık olarak, onu deneyimleyen herkesin bilgisini ve değerlerini onun yönetimi ve gelişimi için temel kabul eder (Jones, 2007; Scott, 2011; Vik, 2017). Bu retorik, peyzajı yerin duyusu ve yerin gücü olarak tanımlayan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (APS) aracılığıyla peyzaj politikasına yansıtılmaktadır.

2.6 Antropolojik Bir Peyzaj Araştırması İçin Bir Sosyal Alan ve Sermaye Teorisi: Bourdieu ve Kavramları

Bourdieu'nün teorisinde temel vurgu, toplumsal gerçekliğin mikro ve makro düzeyleri arasındaki, yani sermayeler ve alan arasındaki ortak üretici ilişki üzerinedir (Tatlı vd., 2015). P. Bourdieu insan davranışının nihai belirleyicilerinin insan zihninin doğuştan gelen yapıları olduğu fikrini yani yapısalcılığı reddederek insan eylemlerini neyin belirlediği sorusuna cevap bulmaya çalışmaktadır. Bourdieu, insani varoluşu karşıtlıklar üzerinden sınıflayan ama bu esnada bireysel ve toplumsal dışavurumları gözardı eden Levi-Straussçu yapı kavramı yerine habitus kavramını önermektedir. Habitus kavramı aktörlerin geçmiş deneyimler tarafından koşullandırılırken içselleştirdiği ve belirli bir ölçüde özgürlükle mevcut gündelik pratiklerde yeniden canlandırdığı tutumları ifade etmektedir. Aktörler, sosyal sermaye (aktörlerin erişebildiği ağlar ve bağlantılar) ve kültürel sermayeyi (genellikle kurumsal ama tercihe/siyasete açık

gruplaşmaları da barındıran enformasyon kaynaklarına sahiplik) içeren "sembolik sermayelerini" kullanarak "alan"da rekabet ederler. Bourdieu bu kavramlarla, ekonomik sermayenin aktörlerin bir alanda rekabet etmek, başkalarına bir vizyon dayatmak ve eşitsiz güç ilişkilerini yeniden üretmek için sahip oldukları tek kaynak olmadığını göstermek istemiştir (Maggio, 2018).

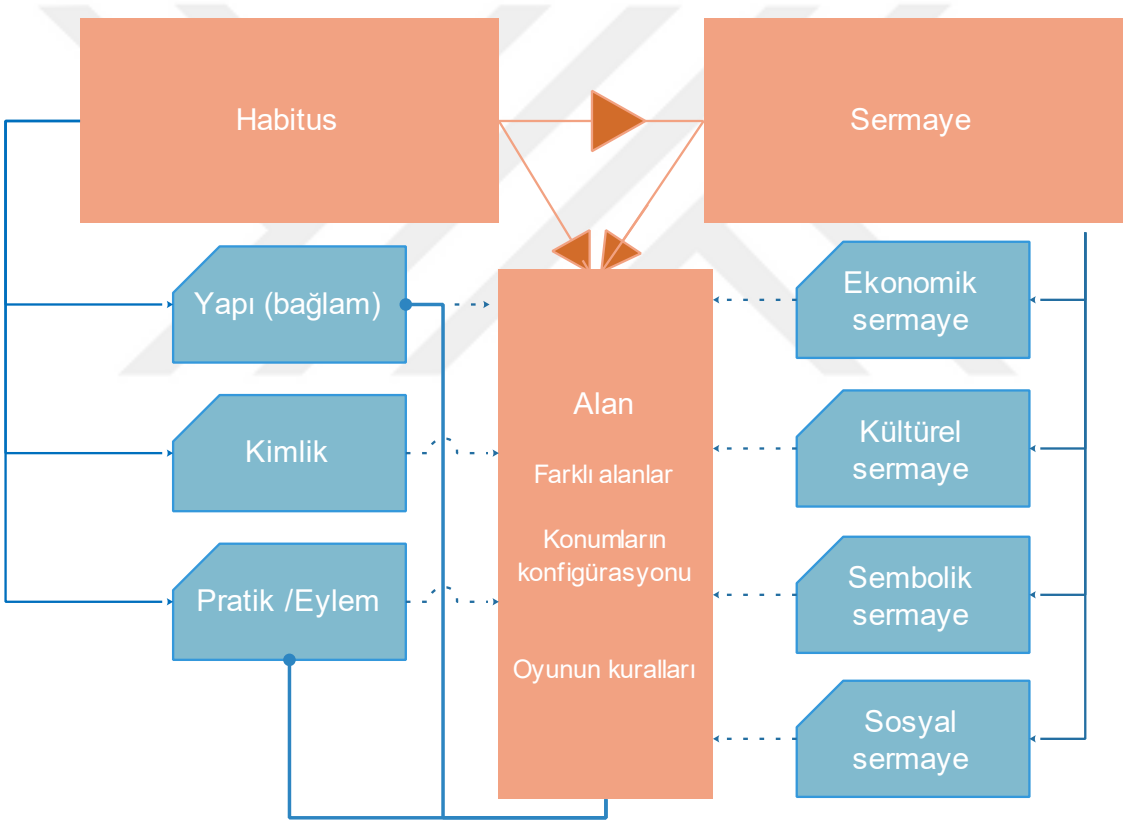
2.6.1 Habitus

Habitusun pratiği belirleyen bir katı kurallar bileşkesinden ziyade, bireylerin stratejiler geliştirmelerini, yeni durumlara ayak uydurmalarını ve yeni pratikler geliştirmelerini mümkün kılan gevşek bir kılavuzlar topluluğu olduğunu ifade eden Bourdieu daha açık olarak habitusu şu şekilde tanımlar:

> Aktörlerin öngörülemeyen ve sürekli değişen durumlarla başa çıkmalarını sağlayan strateji oluşturma ilkesi. . . Geçmiş deneyimleri bütünleştiren, algılar, takdirler ve eylemler matrisi olarak işlev gören ve sonsuz çeşitlilikte görevlerin başarılmasını mümkün kılan kalıcı ve her an yer değiştirebilir bir eğilimler sistemi (Bourdieu (1977: 72, 95).

Bourdieu'nün Habitus kavramı, insanların belirli kültürler veya alt kültürler içerisinde yaşamaları sonucunda zihinlerinde sahip oldukları temel bilgi stokunu anlatır (Palabıyık, 2011). Bourdieu, habitusun bireyin özel bir yaratısı olmadığını vurgular (Şekil 6). O, hem toplumsal yapının ürünüdür hem de toplumsal yapıları yeniden-üreten toplumsal pratikler yapısıdır; o hem özneldir (yorumlama şemalarından oluşur) hem de nesneldir (toplumsal yapının çekip çeviriciliğinden muaf değildir); hem mikrodur (bireysel ve kişiler arası düzeylerde işler) hem de makrodur (toplumsal yapıların bir ürünü ve üreticisidir). Ne olursa olsun habitus her zaman mevcut 'alanlar' içerisinde ve sahip olunan, özlemi çekilen, sahip olunduğu iddia edilen "sermaye"ler içerisinde işler. Toplum, Bourdieu için bir bireyler toplamına karşılık gelen organik birliklerin yahut sosyal sistemlerin ötesindedir. Böyle kurgulanan toplum anlayışı yerine o "sosyal alanlar"ı önerir. Alanlar farklı kaynaklara (farklı sermaye tiplerine) sahiplikleri ile prestij,

zenginlik ve güç mücadeleleri içindeki bireylerin içinde yaşadığı sosyal uzamlardır. Örneğin; akademik alanda üniversiteler, disiplinler ve fakültelerin oluşturduğu nesnel toplumsal ilişkilerle bağlantı içinde konumlanan ve mevcut kaynakları (sözgelimi, toplumsal bağlar ve bilgileri) kullanarak otorite, güç, prestij için rekabet eden bireyler vardır. Bourdieu, farklı sermaye ve kaynak tiplerinin farklı alanlarda daha fazla öne çıkabileceğini belirtir. Misal kültürel sermaye ve bilgiyi yansıtan diplomalar ve sertifikalar akademik alandaki güç ilişkileri ve rekabete dayalı mücadelede ekonomik sermayeye nazaran daha kritik bir kaynaktır (Bourdieu, 2020).

Şekil 6. Habitus, sermaye ve alan ilişkisi (Orijinal, 2021)

2.6.2 Sermaye

Bourdieu sermaye kavramını bireyin belirli bir toplumsal alana katılımı ile bu alan içindeki rekabet sonucu oluşan özel kazançlara ulaşmasını sağlayan kaynak olarak kullanmaktadır (Wacquant, 2014). Sermaye, bireysel veya toplumsal bir sahipliliği,

toplumsal etki veya geçerliliğe sahip kaynakları ve nitelikleri anlatır. Bourdieu, sermayeye fayda ve çıkar sağlayan bir rol yükler (Palabıyık, 2011). Sermaye biçimlerine sahip olmak, insanları ortak mücadelelerde birbirine bağlayan ve onları değerler yoluyla bireyselleştiren duygusal bir yapıştırıcıdır. Sermaye biçimleri üzerindeki mücadeleler, grupların ve bireylerin bağlılıklar ve yakınlıklar yoluyla bölünebilir veya çekilebilir. Bizzat faaliyetin kendisinin anlamlar, bilgi ve sosyal sınırlar oluşturup, yeniden oluşturduğu duygusal bir oyundur (Threadgold, 2020).

Sermaye biçimleri dörde ayrılır: kültürel sermaye (diploma veya sertifikalar, bilgiler), ekonomik sermaye (servet), sembolik sermaye (onur ve prestij) ve sosyal sermaye (toplumsal bağlar, itimat) (Bourdieu, 2020).

Kültürel sermaye: Sosyal araştırmalarda, kültürlerde ve kurumlarda alışılagelen gizli hiyerarşilerin olduğu yerlerde ekonomiden bağımsız olarak eşitsizliğin nasıl çalıştığını anlamak için kültürel sermaye kavramı araştırılır. Sermaye biçimleri maddi, zamansal, mekânsal ve ilişkisel faktörlerin ve bunların duygulanımlarının bir araya gelmesinden kaynaklandığı için 'duygusal'dır. Başka bir deyişle, sermayeler, duygulanımsal özelliklerden ve eğilimlerden oluşur. Örneğin; bir iş görüşmesinde giyilen takım elbisenin 'temsil ettiği maddi yönleri, zamansal yönü ve mekânsal yönü, ilişkisel yönü ve çekici yönü vardır. Bu tür sıradan gündelik ilişkilerde yeniden üretilen duygular ile eşitsizlikler yeniden üretilir (Threadgold, 2020).

Sosyal Sermaye: Sosyal sermaye, duygusal bağlar aracılığıyla insanlarla nasıl yakın ilişkiler kurduğumuzu anlatır. "Bizim gibi insanlar"ın yanında kendimizi daha rahat hissetmemiz daha olasıdır. Buna homofili denir: “eylemlerin sosyal olarak kendilerine benzer olanlarla ilişki kurma olasılığının daha yüksek olduğu farklı bir birliktelik modeli” (Bottero 2009: 400). Homofili, insanların birbirine bağlandığı duygusal bir yakınlıktır. Sosyal sermayenin ilişkiselliği, homoloji ve mesafe ilişkisidir. Sosyal sihir süreçleri aracılığıyla bizim gibi insanlarla daha rahatız ve bu nedenle sosyal sermayenin işlemesi

için ayrıcalık yapmamız gerekmiyor. Ancak bu seçkin konumlara erişim söz konusu olduğunda geçerli olmayabilir. İnsanlar ayrıca pratikleri için yararlı olduğunu düşündükleri başkalarıyla refleks olarak stratejik ilişkiler geliştirir ve sürdürürler. Bu ilişkilerin sosyal alanda kendilerine daha yakın olan insanlarla daha kolay ve daha keyifli olması olasıdır.

Ekonomik sermaye: Paranın maddiliğinin türlü etkileri vardır. Paranın maddiliğinin ötesinde, kişinin finansal durumu ile dünyaya yönelimi arasında duygusal ilişkiler bulunur. Finansallaşma süreçleri, zamanın deneyimlenme biçimini temelden değiştirmiştir (Atkinson, 2016). Örneğin borç, maddi hiyerarşilerin duygusal ve zamansal hiyerarşiler tarafından nasıl yansıtıldığının bir örneğidir. Batı dünyasındaki öğrenciler, borcunu geri ödemeyi gerçekçi kılan gerçek kariyerlere erişim sağlamayan dereceler için yükseköğrenim borçları biriktiriyor ve bazı potansiyel öğrenciler potansiyel borç nedeniyle üniversiteye gitmemeyi seçiyor (Threadgold, 2020).

Varlıklı olmak ayrıcalıkları rasyonelleştirirken aynı zamanda çok çalışma ve meritokrasi söylemleri tarafından biçimlendirilen çeşitli illüzyonlara yatırım yapmaya neden olur. Marx'ın kapitalizmin doğuşunda kuramlaştırdığı gibi, ekonomik sermaye eşitsizliğin temelidir. Marx da bu ilişkiselliği duygulanımsal olarak görmüştür (Threadgold, 2020).

Sembolik Sermaye: Sermaye biçimlerine sahip olmak, kişinin statüsünü ve meşruiyetini destekler. Bu destek sayesinde sermaye kişi için kendi kendini gerçekleştirdiği bir sosyal büyü işlevi görür. Sermayenin belirli biçimlerini Bourdieu'nün simgesel sermaye ya da simgesel iktidar dediği şeye dönüştürmek, duygusal bir aktarımdır; bu aktarım sayesinde sermaye biçimi, alanda ayırt edici bir sembolik güce dönüşür ve buna sahip olanlar alanlarının dışındaki bireyler tarafından da tanınır. Bu anlamda "dönüşüm", "yatırım getirisinin" ekonomik bir metaforu olarak çalışır. Dönüştürme anında gerçekleşenlerin çoğu duygusal bir işlemdir. Sermayenin biçimlerini

dönüştürme süreçleri, belirli ontolojik, mekânsal ve zamansal sınırlar içinde duyguların ve hislerin ortaya çıktığı bir andır. Bu, özellikle sembolik sermaye düzeyinin büyüdüğü ve bir alanın sınırlarını aştığı durumlarda geçerlidir. Örneğin, ünlü bir aktör halka açık bir yere girdiğinde, sembolik sermayeleri hissedilir. İnsanlar birbirlerine bakar, fısıldar ve dürter. Nasıl göründüğü veya ne giydiği hakkında yorum yaparlar veya belirli bir filmde onu beğendiklerini söylerler. Kültürel üretim alanındaki kültürel sermaye, bu alanın sınırları dışında tanınır ve bu karşılaşmanın içinde yer alan kişiler için duygusal tepkiler duygusal olarak aktarılır. Sembolik güç ya da sermaye, habitusun conatus öğeleriyle ilgili olan duygusal bir güçtür. İzlenim bırakmak için dünyayı kendi imgesinde yaratma yeteneğidir. Bu yetenek aracılığıyla kurumsal alanlarda kolayca hareket ederler, ayrımcılık ve rahatsızlık yaşama olasılıkları azalır ve insanların endişeli veya stresli olabileceğini fark etmezler (Threadgold, 2020).

2.6.3 Alan

Habitus ve sermaye ile ilişkilendirdiği alan, Bourdieu'nun geliştirdiği önemli kavramlardan biridir. Alan ortak beklentileri, sağduyu normlarını, sınıflandırma sistemlerini ve "ortak düşünme, hissetme ve eyleme geçme yollarını" (Wacquant 2014: 120) geliştiren sosyal eylem kalıplarıdır. Diğer bir deyişle, alan;

> Ona katılanların pratikleri ile çevresindeki sosyal ve ekonomik koşullar arasında kritik bir dolayımdır (Bourdieu, P. and Wacquant, 1992: 105) .

Alanların yapı, geçmiş, norm ve gelenek gibi bileşenleri vardır. Bu bileşenler, bir alanın aynı zamanda bir duygulanımlar toplamı olduğu ve dolayısıyla duygulanımların dağılımına ilişkin kendi hiyerarşisine sahip olacağı anlamına gelir. Alan bu yönü ile kendi duygulanım atmosferleri ve duygu yapıları, doksik normları olan mevcut bir ortamın arka planını yansıtan ontolojik mekânlardır (Threadgold, 2020). Bourdieu, alanların işleyişini oyun metaforu ile aktarmaktadır. Oyunun gerçekleştiği yer alandır. Bu nedenle alanda

oyunun kuralları önemlidir. Aktörün oyunu oynamaya değer bulması ve süregelen koşulları benimseyerek "doxa"yı (belirlenmiş düzenin sorgulanmadan oyuna dahil olunması) sorgulamamasında yönlendirici olan şey oyunun içindekilerin çıkarlarıdır (Kaplan ve Yardımcıoğlu, 2018).

Bourdieu doxa'yı, söylenmeden olanlar, "söylemeye gerek olmayan" (Bourdieu 1998: 170) olarak ifade eder ve bir alanda, olası söylem evreninde meşru olarak düşünülebilecek ve söylenebilecek olanların sınırı olarak tanımlar. Bir alanda oluşturulan sosyal dünya, önerilen oyunlar ve riskler, hiyerarşiler ve dayattığı tercihler ile bir varsayımlar evrenidir (Bourdieu 2013: 298).

Doxa, alanların ve ortamların duygusal atmosferinin anahtarıdır. Doxa'nın duygusal ilişkileri ve bu alanların hiyerarşileri, sınıf ilişkilerini yeniden üretir veya dönüştürür. Burada, meşru ve normal olan ve dolayısıyla herhangi bir alanda baskın olanı kabul edenler 'söylemeye gerek olmayanı' formüle etmek için bir araya gelirler ve böylece alanda daha kolay hareket ederler (Threadgold, 2020).

Bourdieu (2017), aktörün oyun içindeki yönelimini ve alanda olup bitenlerin önemli kabul edilmesini sağlayan temel inancı illüzyon (illusio) ile ifade eder:

> İllüzyon belirli bir alanın kazançlarına ve ödüllerine ve bunların değerli olarak oluşturulup oluşturulmadığına yöneliktir, belirli bir alanda izlenen şeyin değerine olan inançtır ve anlamın nasıl yaratıldığı, sürdürüldüğü ve dönüştürüldüğü ile ilgilenmenin bir yoludur (Bourdieu, 1990:195).

Bireyler illüzyona yatırım yaptığında oyuna dahil olurlar ve bir yörünge oluştururlar (Bourdieu ve Wacquant 1992). Bireyler, hayatlarını değerli kılmak için belirli alanlar veya ortamlardaki günlük mücadelelere duygusal olarak yatırım yaparlar. Zamanlarını, çabalarını ve duygularını ne kadar çok yatırırlarsa, yani ne kadar çok yatırım yaparlarsa, o illüzyon varlıkları ve kimlikleri için o kadar merkezi hale gelir, yani toplumsal ağırlıkları oluşur (Threadgold, 2020).

Sermaye ve alan etkileşimini birbirini üreten ve ayrıştıran bir çerçevede değerlendiren Bourdieu farklı sermayelerin farklı alanların oluşmasına zemin hazırladığını öne sürer. Bu nedenle alan kavramını çoklu konumlar ve faillerin bu konumlara yerleşmesi olarak tanımlar (Bourdieu ve Wacquant, 2003; Palabıyık, 2011). Bourdieu'ya göre alandaki ilişkilerin ve etkileşimlerin biçimini ve içeriğini belirleyen yapısal-nesnel ilişkiler ağıdır. Bu nedenle Bourdieu alanı, konumlar arasındaki nesnel bağıntıların konfigürasyonu ya da ağı olarak tanımlar (Palabıyık, 2011).

Alan birbiri ile bağlantılı üç metafor üzerinden sınıflanmaktadır (Threadgold, 2020):

Çitlenmiş alan: Belirli şeylerin gerçekleştiği (Wacquant 2012), diğer alanlardan göreli özerkliğe sahip, yerleşik bir tarihin, yerleşik bir şeyleri yapma ve söyleme biçiminin ve yerleşik risklerin ve ödüllerin bulunduğu çitlenmiş/sınırlandırılmış bir alanı ima eder. Örneğin; eğitim alanında eğitmenler belirlenmiş bir müfredattan öğretirler ve öğrenirler.

Mücadele alanı: Bireylerin ve grupların, kendini alanın kaynakları ve ödülleri için mücadele etmeye adadığı alanı ifade eder. Bu alanda mücadelenin güçlüleri gerekli donanıma ve araçları olan sermaye sahipleridir (Bourdieu 1993: 148-50). Ekonomik alanda mücadele, ekonomik büyüme yerine sürdürülebilir ekonomiyi kurmak olabilir; sanatsal alanda yeni bir tür kurmak veya satmaya direnmek olabilir; siyasi alanda alternatif olasılıklar üzerinde kapitalist gerçekçiliği sürdürmek olabilir; sosyolojik alanda, iktidarın güç ilişkileri hakkında düşünmek olabilir (Deleuze, Foucault veya Latour üzerinden Bourdieu'yu kurmak gibi).

Manyetik alan: Manyetik alan (Bourdieu ve Wacquant 1992: 17), toplumsal yerçekiminin çekişi ve itişiyle bağlantılı olan, kişinin kavrayışının ve kontrolünün ötesindeki enerjiler ve güçlerin çağrışımlarına sahiptir. Bu aynı zamanda yörünge kavramına da atıfta bulunur: kişi bir alanda statik değildir, ancak kendi gücünün oluştuğu

bir yörüngede hareket eder. Bu aynı zamanda gizli doksik normlar ve hiyerarşik yapılarla da ilgilidir. Manyetik yön, duygusal atmosfer kavramına bağlanabilir. Duygusal bir atmosfer fikrini kavramanın en etkili yolu, onu bir eğilim olarak düşünmektir: belirli bir mekânda ortaya çıkabilecek bir çekim ya da yük belirli olaylar ve eylemler, hisler ve duygular üretir (Threadgold, 2020).

Bu çalışmada, Bourdieu'nun (1977) habitus yaklaşımı kapsamında peyzaj mimarlığı alanının (kapsayıcı güç alanı babında) diğer alanlarla etkileşimi, Türkiye'deki peyzaj mimarlarının peyzaj algı ve uygulamalarında öne çıkarttıkları sermayeleri ve peyzaj mimarlarının alandaki konumları ve konumlarından kaynaklanan stratejileri ile geliştirdikleri habitusları ele alınacak ve bu başlıklar etrafında ürettikleri formülasyonlar belirlenmeye çalışılacaktır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1 Peyzaj Mimarlığının Habitusunun Oluşumu

Dünya hızla mekânın planlandığı ve tasarlandığı (tahayyül edildiği ve üretildiği) kentsel bir alana dönüşüyor. Bu nedenle mekân üreten disiplinlerin önemi ve sayısı gittikçe artıyor. Artık mekânı tahayyül eden tek bir meslek disiplini yoktur, pek çok meslek disiplini farklı gerekçelerle mekânı tahayyül etmektedir. Günümüz koşullarında istenilen bu meslek disiplinlerinin mekânı tahayyülünde ortaklaşması olabilir. Ancak her bir meslek disiplininin mekânla ilişkisi o meslek mensuplarının habitusuna bağlı olarak gelişmektedir. Meslek alanı mensuplarının uzlaşıları, çatışmaları, anlamları ile kendini var ediyor. Çünkü her bir meslek mensubunun bağlamı, kimliği ve eylemleri ile ekonomik, kültürel, sembolik ve sosyal sermayesi arasındaki etkileşimleri onların kendi meslek alanlarında çeşitli kurallar geliştirmelerine ve anlamlar üretmelerini sağlamakta ve bu şekilde meslek alanlarının konumu belirlenmektedir. Meslek alanlarının konum konfigürasyonları hem meslekler arasında hem de meslektaşlar arasında bazen görünebilen bazen de görünemeyen çatışmalar ve uzlaşmaları beraberinde getirmektedir.

Dünyanın planlama ve tasarım mekanına dönüşmesi bir yandan ekonomik, ekolojik, kültürel ve sosyal sorunların oluşmasına diğer yandan da mekân planlama ve tasarımında yeni iş alanlarının gelişmesine neden olmaktadır. Bu süreçte planlama ve tasarım mesleklerinin veri/bilgi ağı ile iş kapasitesi genişler. Genişleyen iş alanlarında etkin olmak planlama tasarım mesleklerinin önemli hedeflerinden biri haline gelir. Meslek disiplinleri bu hedefe ulaşmak için bilgi ağlarını açık tutmaya ve bilgilerini yeni kavramlarla (ekolojik mimarlık, ekolojik planlama, ekolojik tasarım, sürdürülebilir mimari, sürdürülebilir peyzaj, sürdürülebilir planlama, sürdürülebilir kent; dirençli ev-mekanlar-kent, akıllı evler, akıllı mekanlar, akıllı kentler gibi) açıklama eğilimine girerler. Tüm planlama ve tasarım mesleklerinde (Mimar, Şehir ve Bölge Planlama ve İç

mimarlık) olduğu gibi peyzaj mimarlığı meslek mensupları meslek alanında hem bilinmesi gereken bilginin sayısının arttığını, hem de alınması gereken sorumlulukların çoğaldığının farkındadır. Sorumlukların çoğalması daha fazla bilgi üretebilme ve çeşitli verileri ve bilgileri sentezleyebilme gücüne sahip olmayı gerektirir. Çünkü mesleğin sorumluluk alanının genişlemesi ile iş kapasitesi ve piyasa potansiyeli artmaktadır. İş kapasitesinden pay almak ve piyasa potansiyelini kullanmak için peyzaj mimarları yeni roller üstlenmektedirler. Peyzaj mimarları üstlendikleri bu rolleri bilgi, kültür, eğitim gibi çeşitli sermayelerle desteklemek için çaba sarf ederken; mesleğine "üst meslek" rolü vererek kendi mesleklerini diğer mesleklerden öne çıkarma, meslek alanını gelişmesi için verilen emek kapsamında meslektaşlar arasında bir sınıflama geliştirme ve politik tavırlar geliştirebiliyor olabilme becerisi doğrultusunda marka/ öncü peyzaj mimarı tanımlama girişiminde bulunabilmektedirler.

Peyzaj mimarlığının geçmişten gelen doğadan yana olma ve mekânda doğa simülasyonu yaratma bilgisi ve arzusu mensuplarının meslek hafızasını beslerken aynı zamanda geleceğe dair beklentilerini şekillendirmektedir. Mesleğin geçmişten gelen bilgisine göre, peyzaj teriminin otorite ile ilişkisi her zaman güçlü olmuştur. Ancak Peyzaj Mimarlığı mensupları böyle bir ilişkilenmeyi dillendirmez, bir nevi görmezden gelir. Bu fikir açık olarak ifade edildiğinde karşı durabilir. Karşı duruş argümanını doğadan yana, çevresel sorunları ekoloji kapsamında çözebilen kurtarıcı bir meslek üzerinden kurarak otorite ilişkisini inkâr etmese de güçlü olmadığını savunurlar. Ancak kırsal alanda bir kullanım kararından kaynaklı bir doğa meselesi (Türkiye'de maden sahaları) oluştuğunda otorite ile çatışmayı göze alamaz ve bunu da arabulucu tavır olarak kabul etmektedirler. Aslında benzer bir tavrı iş kapasitesinin ve iş potansiyelinin yoğun olduğu kentler için de (Taksim Gezi Parkı olayları gibi) söz konusudur. Kentlerde oluşan ekolojik ve sosyal problemlere (problemlerin çözüm sürecinde) Mimarlık ve Şehir ve bölge Planlama mesleklerine göre mesafeli dururken iş potansiyeli olabilecek

meselelerde kısmen ortak olan bir tavır sergilerler. Bu tavrı yakın ilişkili meslek alanları tarafından sorgulandığı için onlarla bilgi alanları ve sorumluluk alanları üzerinden bir rekabet geliştirerek hem günümüz hem de gelecekteki iş kapasitesinin korumaya ve odaklanıyor olabilirler.

Geleceğe yönelik beklentileri mesleğin piyasa potansiyelini geliştirme ve diğer mesleklere göre mekân üretiminde daha fazla etkin olma yönünde olduğu için güçlü bir politik tavrı ve meslek kabulü olan mimarlarla şehir ve bölge planlamaya göre daha sık çatışma yaşar daha az uzlaşı geliştirirler. Bu bir nevi mesleğin iktidar ilişkilerini pekiştirme ve konum geliştirme isteği olarak da görülebilir. Bu istek, peyzaj mimarlığında içselleştirilmiş bir yatkınlık gibi görünmektedir. Bu yatkınlığın, mesleğin habitusunu yeniden üretilmesinde ve meslek alanın korunmasında ne kadar etkili olacağı tartışılabilir. Sahip olunan ekonomik ve kültürel sermayenin yapısının (ekonomik sermaye ve kültürel sermaye arasındaki değişim) ve sermaye hacminin (az sermayeden çok sermayeye doğru değişim) toplumsal konumu belirlediği (Bourdieu, 1996); alanın sermaye ile anlam kazandığı, alanın varlığının korunmasının ise habitusun yeniden üretimine bağlı olduğu (Bourdieu, 2020) düşünüldüğünde, peyzaj mimarlarının çatışma yerine kendi sermayesini ve habitusunu yeniden üretmesi gerekebilir.

P. Bourdieu'nun habitus, sermaye ve alan etkileşimine dayanarak, peyzaj mimarlığı alanının meslek mensupları tarafından nasıl konumlandırıldığı bağlam (eylem ve sürecin oluştuğu ortamlar), koşullar (bağlam içerisinde gerçekleşen rutinler), etkileşimler (bağlam ve koşullar kapsamında gelişen stratejiler, kurallar) ve sonuçlar (bağlam, koşul ve etkileşimin sonuçları) kapsamında değerlendirilerek dört ana tema belirlenmiştir:

- Reçete meslek
- Kurtarıcı rolü belirleme
- Normatif çerçeveye bağlılık
- İmaj yoluyla piyasa üretme

3.2 Reçete Meslek

Peyzajı birey, topluluk veya ulus devletin kimlik oluşturma ve kimliğe itirazının bir parçası olarak gören Tilley ve Camoron-Daum (2017) tarih, siyaset, sosyal ilişkiler ve kültürel algıların birleşiminde etkin olan peyzajın, gerilimi yüksek ve aynı zamanda geleneksel yapının sınırlarını zorlayan ve yenilikçi potansiyeller yaratan bir alan olduğunu ifade eder. Yenilikçi potansiyeli nedeniyle peyzaj mimarlığı geleceğin mesleği olarak kabul görmektedir. Geleceğin mesleği olma iddiası peyzaj mimarlarının her dönemde iş yapabilme ve iş üretme kapasitesinin yüksek olduğunu ima ediyor olabilir. Fakat peyzaj mimarlarının bu iddianın karşılanıp karşılanmadığı ile ilgili zihinleri oldukça karışmış gibi görünmektedir:

> Yıllardır geleceğin mesleği olarak söylenmesine rağmen, bu geleceğin bir türlü gelmemesi benim için kişisel bir derttir. Burada mesleğin gücünü sorgulamak gerekiyor. Güçlü bir mesleğin somut kriterler dizgesi olur. (MT)

"Geleceğin mesleği" peyzaj mimarlarının meslek alanlarının güncelliğini korumak için geliştirdikleri bir etiket olabilir. Bu etiket aracılığıyla peyzaj mimarlığı alanındaki öğrencinin, akademisyenin ve meslek mensubunun zihinlerinde, meslek, önemli işler üreten ve geleceği parlak bir alan olarak tahayyül edilmektedir. Bu tahayyül aracılığıyla peyzaj mimarlığı manipülatif sermaye gibi dolaşıma sokulmaktadır. Geleceğe göndermede bulunan bu yoğun manipülasyon halihazırda üretilen işin içeriğinin ve kimin

için yararlı olduğunun sorgulanmasını perdeleme riski doğurabilir. Dolayısıyla, geleceğin mesleği olması hasebiyle önemli bir iş üretimi yapan bir meslek olduğu iddiası peyzaj mimarlığı alanında pek çok açmaza işaret etmekyedir. Meslek alanında iş hacminin artması peyzaj uygulamalarının/üretiminin artmasını sağlıyor olabilir, ancak uygulamaların benzerliği peyzaj mimarlığında estetik, sanat ve yaratıcılık ile içsel bağlarının tamamen kopmasına neden olmaktadır. Somut kriterler dizgesi peyzaj uygulamalarının benzerlik oranlarını ve peyzaj mimarlarının var olduğunu iddia ettiği ancak uygulamalara yansımayan sanat bağlantısının yokluğunu olağan hale getirebilir. Öte yandan peyzaj mimarlığının egemen iktidarlar ve işverenler için reçete olmasını hızlandırabilir.

Mesleğin egemen iktidar ve işverenler için reçete olması meslek alanındaki kuralların mensuplarından ziyade iktidar tarafından belirlenmesi anlamına gelir ki bu peyzaj mimarlığının yenilikçi (inovatif) potansiyelini geliştirmesini engelleyebilir. Türkiye'de sınırları belirlenmiş "belli bir estetize etme kültürü, bilgisi ve algısı varlığı" nın olması peyzaj mimarlığında "yeni dillerin" fark edilmesini engellediği için peyzaj mimarlığı yenilikçi potansiyelini gerçekleştiremeyebilir:

> … Biz uzmanlıklarımızı ve akademi olarak olasılıklarımızı oluşturmamış, görmemiş ve deneyimlememiş durumdayız… Peyzaj mimarı olarak doğanın ne olduğunu, doğanın çarklarını doğanın sosyolojisini biliyorsunuz. Evrensel olarak kaynak tüketiminin ne olduğunu nasıl tüketmemiz ve tüketmemiz gerektiğini biliyorsunuz. Bütün bunları arka arkaya sıralarsak yepyeni diller var. Peyzaj mimarlığı açısından konuşursak özellikle Türkiye'de belli bir estetize etme kültürü, bilgisi ve algısı var, Bunları çıkardığımız anda ortada bir şey kalmıyor. (GN)

Peyzaj mimarlığının iktidarlar tarafından kendi ideolojilerini mekânda temsil etmek için kullanıldığı disiplinin tarihinde anlatılmaktadır. Bu durum iktidar ideolojisinin peyzaj mimarlığında üretilen işlerde temsilini olağanlaştırmaktadır. Türkiye'de peyzaj sürekli ideolojik bir içerik (Kent planları ve millet bahçeleri, halk bahçeleri, kolektif bostanlar gibi)

üzerinden kurgulanmakta ve bu kurgulama biçimi peyzaj mimarları tarafından alışılmış normal bir süreç olarak görülmektedir. Diğer bir ifade ile peyzaj mimarları her iktidarın ya da işverenin peyzaj üzerindeki hâkimiyetini normal bir süreç olarak kabul etmektedirler. Örneğin; Erken Cumhuriyet Dönemi'nde iktidar tarafından yönlendirilen kent planları üretimi ve kamusal alanlardaki imgeler ile günümüzde millet bahçeleri ve kent ormanları olağan süreçler olarak görülmektedir. Olağanlaştırma meslek uygulamalarında merkezi iktidarın idelojisinin yerleşmesine tekabül etmektedir:

Türkiye'de merkezi yönetim ideolojisi var ve bu ideoloji kapsamında bir mimari üslup geliştirme çabası olmuştur. Ancak yerel ölçekte ideolojik düzeyde bir üslup tartışmasından çok merkezi yönetimi taklit etme durumu var. (GN)

Peyzaj mimarlığı camiasında iktidar ideolojisi peyzaj mimarlığının alansal varlığını kamusal alana sirayet etmesinin bir yolu olarak görülmekte ve fırsat olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Öte yandan, yerel yönetimler merkezi yönetimin (iktidarın) ideolojisini tam olarak içselleştiremediği için peyzaj mimarlarının tasarım ve uygulamalarına iktidar ideolojisini yansıtmada ısrarcı olmadıkları ifade edilmektedir. Bu bir yanılsama olarak değerlendirilebilir. Belirtildiği gibi peyzaj mimarlığının piyasa alanındaki tasarım ve uygulama biçimleri merkezi yönetim tarafından kurgulanıyorsa, yerel yönetimin merkezi yönetimi taklit etme çabası iktidar ideolojisine eşlik ediyor olabilir. İktidar ideolojisine bazı meslek mensupları eşlik ederler ancak bazılar da kısmen eşlik ettiklerini belirtirler. Sözü edilen iktidara ideolojik eşlik üzerinden de bir sınıflama yaptıkları görülmektedir: iktidar ideolojisini tam olarak peyzaj mimarlığı alanına yansıtanlar ve iktidar ideolojisini peyzaj mimarlığı alanına kısmen yansıtanlar. İlk sınıftakiler piyasa alanına yeni girmiş ya da eski bir geçmişi olmasına rağmen markalaşmamış peyzaj mimarlarını betimlerken, ikinci sınıftakiler taviz vermeyen ve mesleğin, markalaşmış peyzaj mimarlarını tanımlamaktadır.

İktidar ideolojisine eşlik etme sürecinin getirdiği iş hacmi daha çok önemsenmektedir. Gelişen iş hacmi ile peyzaj mimarlığını Türkiye'de mesleği kitleselleştirme isteği olabilir. Ancak meslek kitleselleşmesinden çok mesleğin içeriğinin gelişmesine ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir. Eğer peyzajın yenilikçi potansiyelinin içeriği kavramsal düzeyde geliştirilemezse Türkiye'deki yapının mesleğin devamlı olarak reçetelenmesine uygun zemin hazırladığına dikkat çekilmektedir.

Kavramsal içeriğin zayıf olması mesleğin iktidar tarafından yönlendirilmesini kolaylaştırıyor. Türkiye'de peyzaj mimarlığında "soyut aklın" olmadığı "somut akıl" ile işlediği iddiası peyzaj mimarlığının özerk olarak mimarlık üretme kapasitesinin oluşamadığının da habercisi olarak yorumlanabilir;

Akademik olarak evet birçok konu ile uğraşıyoruz. Bilgisayar dünyası ve internet dünyası içinde muazzam şeyler oluyor. Yani tartışmasız olarak kelime dağarcığımız çok arttı. Tekniklerimiz çok artmış olabilir. Teknik anlamada çok geliştik. Fakat ben içerik olarak yani kapsam olarak, bağlam olarak çok gelişmedik diye düşünüyorum. Ama bir sürü alanda da bu nasıl çelişkidir bende bilmiyorum. Çok yol kat ettiğimiz parçalar var. Ama bunlar bir bütün oluşturamıyorlar, fragmanlar halinde çok yol..(GN)

Reçeteleşme süreci peyzaj mimarlığının kendinden menkul gücünü zayıflatmaktadır. Peyzajın zihinsel bir güç ve toplumsal bir bellek olduğu kabul edilir ama peyzaj uygulamalarında bu anlamlar gerçekleştirilememektedir. Peyzaj mimarlığı uygulamaları bu süreçle birlikte tüketim toplumunun sıradan bir nesnesine ve J. Urry'nin ifadesi ile "sahte bir düş alanı" na dönüşme riski ile karşıkarşıya kalmaktadır. Tüketim ve üretimin artması ile birlikte peyzaj mimarlığında işin sanatsal anlamı, estetik deneyim kaygılarının yanı sıra peyzaj mimarlarının değer dizgesi de sürekli olarak değişiyor. Reçeteleşme sürecinde meslek alanında standart kurallar oluşabilir ve mesleğin yenilikçi potansiyel iddiası terkedilebilir. Bu terkin gerçekleşmesi durumunda peyzaj mimarlığı tasarımdan zanaata dönüşebilir, sanatsal ve ekolojik bağlamını tasavvur edemeyebilir. Pasif bir meslek alanına evrilmesi durumunda gerek insan-insan ve gerekse insan-doğa

etkileşimini tanımlayacak ve yeniden değerlendirebilecek potansiyelini tamamen kaybederek formüllere bağlı hale gelebilir.

3.3 Kurtarıcı Roller

Peyzaj mimarlığı alanında tıpkı mimarlık alanında olduğu gibi yıldız olma (starlaşma), diğer bir ifade ile markalaşma eğilimi oluşmaktadır. Peyzaj Mimarlığında markalaşma eğilimi hem akademide hem de mesleğin iş piyasasında önemsenmektedir. Dolayısıyla markalaşma eğiliminin akademik eğitimde başladığını ve iş hayatına aktarıldığı, markalaşmanın hem akademide hem de piyasada geçerli olduğu söylenebilir**.** Bu durumda peyzaj mimarları meslek alanlarını piyasa ve akademi olmak üzere iki alanda tanımlamaktadırlar. Hem akademi alanında hem de piyasa alanında marka peyzaj mimarları olabilmektedir.

Akademik alandaki marka/star peyzaj mimarları öğretim üyelerinden oluşuyor. Bu alandaki marka peyzaj mimarları mesleğin kavramsal içeriğini ve politikasını geliştirmekle sorumlu görülürken, piyasa alanındaki marka peyzaj mimarlarının meslek adına iş hacmini geliştirmeleri beklenmektedir.

Dolayısıyla piyasada marka peyzaj mimarı olmak iş piyasası potansiyelinden önemli oranda pay sahibi olmayı, star mimarlarla çalışma olanağı bulmayı, daha kaliteli ve farklı peyzaj uygulamalarını gerçekleştirmeyi gerektirmektedir. Peyzaj mimarlığı camiası marka peyzaj mimarlarından piyasa potansiyelini peyzaj mimarlığı adına yönetmeleri ve peyzaj ideolojisini geliştirmelerini beklemektedir. Dolayısıyla marka peyzaj mimarlarına kurtarıcı ve öncü misyonu yüklenmiş oluyor. Gerek akademideki gerekse iş piyasasındaki marka peyzaj mimarları kendilerine atfedilen mesleğin öncüsü ve kurtarıcısı olma misyonunu yüklenirler ve bu misyonlarına dayanarak, meslekle ilgili çeşitli kavramlarda fikir beyan etmektedirler. Fikir beyanlarında iktidarla ve işverenle çatışmamaya özen gösterdikleri görülmektedir. Onlar bu özeni mesleğin zarar görmemesi

kaygısıyla gösterdiklerini ifade ederler ve siyasi-politik davranmanın meslek alanını korumayı zorlaştırdığı konusunda uyarırlar. Öte taraftan, marka peyzaj mimarları peyzaj mimarlığının politik ve ideolojik bir tavrının olmamasının meslek alanına zarar verdiğini de düşünürler; piyasada iş alımlarında siyasi bir tavrın varlığının meslek mensupları arasında çatışmaya neden olduğuna ve mesleğin reçeteleşme sürecini hızlandırdığına dikkat çekmektedirler. Ayrıca marka peyzaj mimarları Peyzaj mimarlarının iktidarla ilişkilerinde siyaseti bilmeleri gerektiğini vurguluyorlar. Örneğin kentte bir peyzaj uygulaması yapılıyorsa, kent siyasetini bilmenin işlerin yapımında kolaylık sağladığı ifade ediliyor. Aynı zamanda siyasetin bilinmesinin peyzaj politikasının gelişmesinde önemli olduğuna inanılmakta; kentin siyasi yapısını çözemeyen peyzaj projelerinin "bezemeden" öteye gidemeyeceğine dikkat çekililmektedir. Meslek ideolojisinin gelişmemiş olması mesleğin iktidarın ve iktidara yakın peyzaj mimarlarının güdümünde olmasını beraberinde getirmektedir. Peyzaj mimarlığı mensuplarının siyaset, politika ve ideoloji kavramları konusunda ciddi ikilemler yaşadıkları görülmektedir. Bir yandan siyaseti, ideolojiyi ve politikayı olumsuzlarken diğer yandan mesleğin iş potansiyelinin diğer meslek alanları tarafından işgal edilmemesi için politik tavrının, ideolojisinin ve siyasetinin olması gerektiği belirtilmektdir. Çünkü mesleğin politikası, ideolojisi ve siyaseti yoksa her meslek mensubu farklı bir yol izlemektedir. Bireysel politikanın iktidar ideolojisi ve siyasetine daha kolay eklemlenebileceği konusunda endişeleri olduğu kanısındayım. Böyle bir durumun meslek alanının korunmasının ve meslektaşlar arasında uzlaşının sağlanmasında güçlük yaratması beklenmektedir.

Piyasa alanında oluşan bazı olumsuzluklardan akademik alan sorumlu tutulduğu için mesleğin piyasa alanı ve akademik alanı arasında görünmeyen bir iç çatışma olduğu fark edilebilir. İç çatışmayı besleyen unsurlardan biri piyasa alanın akademik alandan beklentilerinin karşılanamamasıdır. Akademik alan piyasa alanını bilgi açısından desteklemekte (eğitim müfredatının güncellenmemesi, akademisyenlerin piyasayı takip

etmemeleri ve yeni uygulamalardan habersiz olması) yetersiz kalmktadır. Ayrıca mesleği yakından ilgilendiren çevresel sorunlara karşı meslek alanının ortak tavrını temsil edecek bir bilimsel bir açıklama yapmıyorlar. Dolayısıyla meslek camiasında "ortak bir tavrın" ancak meslek politikası ve meslek ideolojisi ile mümkün olduğuna inanılmaktadır. Ancak iktidar uygulamalarına karşı durmanın getireceği ekonomik zorlukları karşılayabilme yeteneği gerek akademik alanda gerekse piyasa alanında önemli bir açmaza işaret etmektedir.

Ekonomik zorluklar nedeniyle peyzaj mimarlarının iktidara eklemlenmesi ile oluşan açmazlardan biri tasarım sürecini gerçekleştirememesidir. Her peyzaj mimarı tasarım sürecinin özgür ve özgün bir yaratım süreci olduğunu öğrenir. Bu süreç akademik alanda devam ederken piyasa alanında sekteye uğrar. Piyasa alanında peyzaj mimarları tasarımda yaratıcılık sürecinin de kısıtlandığını ifade ederken marka tasarımcılar yaratıcılık sürecinde "soyut" luğun ve "hassasiyetin" önemli olduğunu ifadeetmektedirler.

Marka peyzaj mimarları soyutlamayı otorite taleplerini bireysel olarak çözmenin aracı yaratıcılığın devamlılığı olarak görmektedirler. Soyutlama aracılığıyla iktidarla ilişkilerini "yarı yarıya ödün" vererek ve "durumu kotarmaya "çalışarak düzenliyorlar. Soyutlama iktidar ideolojisinden kaçınmanın bir yolu olarak tarif edilmektedir. Ayrıca soyutlama ile kendi fikrini ya da dünya görüşünü dolaylı yoldan sunma olanağı bularak mimarlık kavramının en önemli unsuru olan yaratıcılık yetisini de korumaktadırlar. Onlara göre, alışılagelmiş bir kurgudan uzak kalmanın doğru aracı konuya "soyutlama üzerinden bakma"yı başarabilmektir. "Soyutlama üzerinden bakma" yı başaran peyzaj mimarının "görme biçimi" değişeceği için genel ezberden uzaklaşabilir ve böylece "gerçek bir peyzaj mimarı" olmayı başarabilir:

Ezberden kurtulmak için gerçek peyzaj mimarı olmak gerekir….Yani biraz fenomenolojik bir şeyle konuya bakmak lazım.... Konuya çok bakılmadığı şekilleri ile baktığımız zaman başka şeyler de görmeye başlıyorsunuz. (GN)

Marka peyzaj mimarları için hassasiyet önemli bir mesele olarak kabul edilmektedir. Doğa ve yapay/kültürel doğa arasında yapılan ayrımda marka peyzaj mimarları özelinde insanların yaşadıkları alanı paylaştıkları diğer canlılara dönük bir hassasiyet iddiası da eşlik etmektedir. Disiplinel normlar üretmeye (disiplinel bir farklılık yaratmaya) çalışan bu gibi iddiaların kendini bir kategori olarak özel-orijinal-marka peyzaj mimarı olarak üretmeye dair iddialar olarak da okunabileceğini düşünüyorum:

El değmemiş bir doğa üzerinde düşünüyorsak bir doğa restorasyonu konuşuyorsak o benim alanım değil. Yani dolayısı ile ben bütün peyzaj mimarlarının da böyle davranmaları gerektiğini düşünüyorum. Bu benim alanım değil diybilmeli. Ben yapay doğa ile uğraşıyorum. Ya da kurgulanmış doğa ile uğraşıyorum. Doğa kelimesi ile kastım insanın girmediği bir alan değil. Bu doğa artık kültürlenmiş bir doğa. Yani içinde insan var. Ben kendi alanımdan bahsediyorum. Benim alanımda insan var bir kere. (GN)

Doğa ve yapay/kültürel doğa konusunda hassasiyeti geliştirilmesi için hem mesleğin hem de diğer disiplinlerin (özellikle yer ile ilgili disiplinlerin) bağlamlarını bilmenin önemine işaret edilmektedir.

Onlara göre farklı disiplinlerin bilgisini sentezleyebilme gücü peyzaj mimarlarının formül sınırlarını genişletme ve sorumlulukları tanımlama olanağı sunmaktadır:

Bizim cebimizde bir formül var. Yürüyüş yolu, manzara terası, çocuk oyun alanı. Arada kalan alan yeşile boyanmış. Konunun bu olmadığını artık biliyor olmamız lazım. Konu çok ayrı yerlerde dolaşıyor. Dolayısı ile bunun için peyzaj mimarlığı tarihinin de üzerinden geçmek lazım. Demin çok önemli bir konudan bahsettik coğrafya, coğrafya o kadar önemli bir alan ki bizim için ...Jeomorfoloji veya kent morfolojisi... Şehirciliğin alanına geçelim… Ama

bunların hangisi ile uğraşacaksın… Onların yetisine ve bilgisine sahip olmanız gerekiyor. (GN)

Peyzaj mimarlığı meslek alanında sorumlulukları sadece insan üzerinden geliştirmek olağan kabul edilmemektedir. Marka peyzaj mimarları meslek alanında sorumluluklarını canlı çevre/biyotik ve cansız çevre/abiyotik etkileşimi kapsamında tanımlamaktadırlar. Sorumlulukları tanımladıkları şekliyle meslek etiği ile çevre etiği bir araya getirilmekte ve meslek alanındaki uygulamalarda etik ve hak konusunun önemi belirtilmektedir. Doğa ve ekoloji hassasiyeti bu biçimle oluşturulmaktadır:

Eğer kaynaklarımız tükendi is, örneğin dünyada su yoksa ve su bugün en önemli konuysa dolayısı ile artık sulama için uğraşmamanız gerekiyor. Yani o zaman suya ihtiyacı olmayan şeyleri kullanmanız gerekiyor. Gölgeler üretmeniz gerekiyor. İnsanları pişirmemeniz gerekiyor hatta doğadaki canlılara bile su vermeniz gerekiyor olabilir. Yani peyzajın kargaları, martıları, kedileri, köpekleri var….Dolayısıyla bütün bu incelikleri hissetmemiz lazım. İncelikleri. Dokunun kendi üzerinde barındırdığı bazı şeyler de var. Dokunulmaz konular bile var. Bütün bunlarla birlikte bir mikro kozmos. Bütün dünya bunlarla örülü... Değişkenliklere ve dünyanın etik olarak hassas olduğu konular var. Onlara sizin de hassas olmanız gerekiyor. (GN)

…Çok güzel bir şey yapalım dediğiniz şey çok şeye mal olabilir. Bu nedenle sakin durmak daha iyi olabilir. Bazen hiçbir şey yapmamak yapabilecek en iyi şey olabilir. Bazen dokunma konusunda hassas olmak o mekânın devamlılığı için çok anlam içeriyor olabilir. (GN)

Meslek alnındaki sorumlulukların tanımlanması önemseniyor ancak sorumlulukların meslek mensupları tarafından benimsenmesi ve piyasa alanında karşılık bulması için mesleğin politik bir tavrının olması gerektiği yinelenmektedir. Marka peyzaj mimarlarının alanın sorumlulukları mesleğin politikası ile desteklemediği takdirde, meslek mensuplarının doğa hassasiyetinin ve meslek etiğine uygun davranışlarının oluşamayacağı kaygısını taşıdıkları söylenebilir. Alanın sorumluluklarını doğa ve yapay

doğa üzerinden ayrıştırmaktadır. Meslek alanının birbirinden farklı özellikteki peyzajlardan (kısal peyzaj ve kentsel peyzaj gibi) oluşması karmaşık bir durum olarak görülmekte ve bu karmaşıklığın üstesinden gelmek için politika üretmenin gerekli olduğu vurgulanmaktadır:

Peyzaj dediğimizde çok farklı alanlardan söz ediyoruz…Kırsal peyzajın kendine göre birtakım sorumlulukları var. Kentsel peyzajın da birtakım sorumlulukları var. Kırda tüm doğaya karşı sorumlusunuz. Oradaki tüm canlı varlıklara karşı bir sorumluluğumuz var. Bu sorumluluğumuzun nasıl yerine getireceğimiz ile ilgili soru işaretleri aslında sizi bazen çok doğru bir yola götürürken, bazen bilinmezliklerin içinde yok olabilirsiniz. Nereye gittiğinizi bile şaşırabilirsiniz… Yaşam alanına doğrudan müdahale edecek kararlar üretiyorsunuz. Meselenin karmaşıklığını bilmek ve bu karmaşıklık üzerinden politika oluşturmak çok daha önemlidir. (GN)

Marka peyzaj mimarları meslek alanın ortak politikasının gerekliliğini belirtmekle birlikte meslek politikasının olmadığı durumlarda kendi deneyimleri ve bakış açılarına dayanarak peyzajdaki durumu değerlendirerek politika üretebilimektedirler. Peyzajdaki zor bir sorunu (örneğin maden sahası) iktidara rağmen yönetmek marka olduğunuzda daha kolay olabilmektedir. Kolay olmasının nedenini marka peyzaj mimarları "dirençli karakter"e, durduğu "yeri kaybetmeme" iradesine , "anlayış" gösterebilme yeteneğine ve ifade edebilme cesaretine bağlamaktadırlar:

Ancak marka tasarımcı olmak kendi bakış açısını peyzaja yansıtmayı kolaylaştırıyor. Tam da sizin söylediğiniz gibi bu otorite bir siyasi otorite. Siyasi otorite biliyor belki de hiçbir şey bilmiyor. Kendine dair dünya görüşü var ve senin o dünya görüşü üzerinden üretmeni istiyor. Dolyaısıyla seni parantez içine alıyor. O zaman sizde şu manevraları yapıyorsunuz ben bunu söyle açıklıyorum kuyruğunuzu bırakıyorsunuz, gövdenizi koruyorsunuz. Biraz kertenkele misali bu… Tasarımcı direnç gösteren bir karakterdir. Her koşulda direnç gösteriyorsunuz ama bazen dirençli alanlarınızın uğruna bazı parçalarda parantez içine alıp göz yumabiliyorsunuz. …Eğer o işin içine girmişse içine girilen projeden çıkılmaz. O da aslında başka bir anlamda yanlış bir şeydir. O zaman ne olursa olsun kendi durduğu yeri

kaybetmemesi gerekiyor. Bazen anlayış gösterebilir. Benim anlayış olarak söylediğim şey beyaz yalan da olabilir. Ama bu alan çok genişlerse sizin orda durma şansınız yoktur. Siyasi erk yanlış anlayabilir. Bunu anlatabilmeniz önemli. Aslında sosyal yaşantı içinde gerekli sınırlarımız nedir? Aslında biz toplum olarak ifade toplumu değiliz. İfade etmiyoruz. Önceden ifade etmiyoruz (GN).

Marka peyzaj mimarları yaşam hakkına doğrudan müdahale içeren konularda bir peyzaj mimarının hangi nitelikleri taşıması gerektiğine dikkat çekerken, kendilerinin piyasa alanında ayırıcı niteliklerini de tanımlamaktadırlar. Ayrıcı niteliklere sahip olmak marka olmayı, markalaşmak da rol-model olmayı ve piyasada bir ağırlığın oluşmasını sağlamaktadır. Marka peyzaj mimarlarının piyasada bilinir olması sorumluklarını gerçekleştirmede güven bunalımına dikkat etmesini gerektiriyor. Ayrıca bilinirlik iktidar/işverenin onu tercih etmesini sağlarken, onun yaptırımlarını bir ölçüde kabul etmektedir. Diğer bir deyişle iktidar/işveren ile marka peyzaj mimarı arasında karşılıklı güvene dayalı bir uzlaşı oluşabilmektedir.

Sizin rol model olarak üretmiş olduğunuz toplumsal uzlaşı, size saygı duyulmasına neden olur bu saygı ile birlikte siz o konunun içine girmiş olabiliyorsunuz. Eğer farkındaysınız, kendinizden taviz vermemiz gerekmektedir. Farkında değilseniz anladığınız anda terk etmeniz gerekmektedir... Aslında başka türlü başlayıp başka türlü de bitebiliyor. Siz hiç ummadığınız bir mecrada bulabiliyorsunuz kendinizi. O yüzden her defasında sorgulamanız gerekiyor. Eğer hukuksal bir bağlılık yoksa… Bu olay kritik bir konudur. Gerektiği anda durabilmeniz gerekiyor. Kendinizi korumanız gerekiyor veya size güvenenleri de korumanız gerekiyor… Türkiye'de biz yine de iyi de yönetiyoruz diye düşünüyorum… Sizi seçen kişi yaptığınız işleri bilir. Sizi o kadar çok çalışmıştır ki sizi bazen sizden iyi bilebilir… Dolayısı ile sizin yaptırımlarınız da vardır. (GN)

3.4 Normatif Yapıya Bağlılık: "Benim Alanım" Benim Meselem"

Normatif yapı iktidar tarafından beslenen ve yönlendirilen bir yapıdır (Cresswell, 1992). Peyzaj mimarlığının disiplinel normlarını geliştirmek yerine iktidarın belirlediği normatif yapısını koruma motivasyonu, mesleğin mimarlık meslek grubu içindeki konumunu ve piyasa alanını koruma ve iş hacmini yükseltme isteğini barındırmaktadır. Ayrıca "geleceğin mesleği" olarak öğretimde ve piyasada karşılık bulmasında ve güncelliğinin korunmasında normatif çerçeveye bağlı kalmanın yararlı olacağının düşünüldüğü kanaatindeyim. Öte yandan, "ihtiyaç" üzerinden geleceğin mesleği ve öncü meslek iddialarını küresel sorunlarla ilişkilendirme stratejisini güderek desteklemektedirler.

> Toplum genelinde bilincin artması ve mesleğimizin öncü rol alması gereken bir konu su yönetimidir. Özellikle de iklim değişiminin beklenmedik şokları ile doğa tabanlı çözümlere her zamankinden daha çok ihtiyacımızın olduğunu bize hatırlattığı bu yıllarda. (SM)

Küresel sorunlarla ilişkilenme kapsamında peyzaj mimarlığını mimarlık mesleğini kapsayan diğer bir ifade ile "mimarlığın üstünü örten" (MT) ve "mühendislikleri örgütleyen" (MT) bir meslek olarak ifade edilmektedir. Peyzaj mimarlığının mimari meslekler grubu (mimarlık, şehir planlama ve iç mimarlık) dışındaki meslekler ile ilişkisini ise "meslekler arasında bir arayüz" (MT) olarak tanımlanmaktadır. Arayüz ifadesi mesleğin arabulucu bir zeminde iş gördüğü inancını yansıtmaktadır. Bu nedenle, peyzaj mimarları mesleklerinin diğer meslekleri organize eden öncü/lider bir meslek olarak görülmesini de talep etmektedirler. Ancak, bu talebin karşılık bulamamasında mimarların etkin olduğuna inanıyorlar ve mimarların melek camiasını ciddiye almamak ve peyzaj mimarlığının piyasa alanını ele geçirmekle itham etmektedirler. Mimarlar da peyzaj mimarlarının iddia ettiği gibi "doğayı bilmediklerini" (GN) ve "diğer meslek dallarıyla ilişki kurmadığını" (GN) belirtilmektedir. Mimarların

bu iddialarının etkisiyle peyzaj mimarlığı disiplinin sınırının ne olduğu sorusu camiamızda tartışılmaktadır:

> Mesleğin belli bir sınırı yok. Mesleği tanımlamaya çalışıyorsunuz, bir türlü ucunu yakalayamıyorsunuz. Meslek hayatım boyunca peyzaj mimarlığını bir türlü tanımlayamadım… Bir ölçeği yok… Ölçeksizlik kavramı nedir? sorusunun karşılığı peyzaj mimarlığıdır. (MT)

Peyzaj mimarlarının bir bölümü meslek alanlarının sınırsızlığı ve ölçeksizliğini bir avantaj olarak değerlendirip değerli buluyorken, bir kısmı da durumu "disiplinsizlik" olarak addediyor ve ciddiye alınmamayı "disiplin olamama" ile gerekçelendirilmektedir:

> Bir disiplinin sınırı yoksa bu disiplinsizlik addedilir, ciddiye alınmaz… Norm ile formu ayırmazsak herkes bizi kendine salça olarak görür. (MT)

Alanın sınırsızlığını ve ölçeksizliği ön plana çıkarma isteği ilişkili olduğu meslekler ile uzlaşı kaybını ve çatışmasını beslerken, peyzaj mimarları "***benim alanım***" ve "***bizim meselemiz***" üzerinden "hakkını" koruma iddiasını sürdürülmektedir:

> Mimarinin kendisi de peyzajdır. Türkiye'de peyzajın bir kavram olarak ele alınmaması durumu var. Benim alanımdan konuştun sorunu var… Peyzaj mimarlığı dergisine bakın. Peyzaj Mimarları Derneği'nin dergisinden bahsediyorum. Bu dergilerin içeriğinde kimse lanet olası şehirciler hakkımızı şey yapıyor, mimarlar berbat adamlar kadınlar söyle yapıyor dememiştir. İçinde Doğan Kuban ve Cengiz Bektaş gibi mimarlar yazı yazmıştır. Ian Mcharg'ın yazıları da var. (GN)

Peyzaj kavramı doğası itibari ile arabulucu bir kavram olarak kabul edilmektedir. Çünkü peyzaj kavramı zıtlıklar arasında (içeri-dışarı, açık-kapalı, kültür- doğa) yaratılan ikiliğin ve çatışmanın tam ortasında duran ve ikisini buluşturmaya çalışan bir kavramdır. Ancak peyzaj mimarları zıtlıkların inceltilmesinden yana davranmamaktadırlar. Bazı mesleklerin içeriyi yapması bazılarının da salt dışarıyı yapması gerektiğini düşünmektedirler. Piyasada yapı (içeri) ile peyzaj (dışarı) ilişkilerini çalışan mimarların "nitelikli peyzaj çalışmaları" yapmalarını meslek için "tehlike" olarak kabul

etemektedirler. Çünkü mimarlar bir yandan peyzaj mimarlığı alanının iş hacminden yararlanmakta; diğer yandan da iyi projeler üretmeleri nedeniyle, peyzaj piyasasını ele geçirmeye yönelik bir eğilimin zeminini geliştirmektedirler. Bu peyzaj mimarlarının kaygılanmasına ve daha "kışkırtıcı bir dil" kullanmasına neden olmaktadır:

> Çatır çatır peyzaj projeleri yapan bir mimar... Bu bir tehlikedir. Bunu bir tehlike olarak tanımlamakta etik bir sorun yoktur. Nitelikli peyzaj projelerini peyzaj mimarları yapmalı. Mesleğimiz için mücadele ederken çok iyi projelerle bunu kanıtlamalıyız… Birlikte iş yaptığımız insanları (diğer meslek gruplarını kastediyor) eğitmek gerekiyor... Bilgi aktarımı yapmak gerekiyor. (MT)

Peyzaj mimarlığı disiplininde peyzaj kavramı üzerinden diğer meslek alanlarının statüsünü reddeden geleneksel korumacı bir anlayış gelişmiştir. Bilim alanları ile ilişkisini kabul eden ancak mesleki alanı ile ilişki kurma mecburiyeti olmadığını savunan bir mesleğin geliştirdiği habitusta ilişkileri anlamak oldukça karmaşıktır. Peyzaj bir bilimsel, sanatsal ve mühendislik alanı olmaktan çok mensuplarının habitusunun yapılandığı nesneye (Bourdieu, 2020) dönüşmektedir. Mensuplarının habitusunu bu nesneyle bağlantısını sağlayan şey bilgi ilişkisi değil, alanı koruma korkusudur. Bu korku diğer mesleklere karşı savunmacı ve kışkırtıcı bir dil üretme yönelimini beslerken, kendi alanının dışına saçılmaya neden olmaktadır. Diğer mesleklerin bilgisine hâkim olmadan alanlarından pay almaya gösterdikleri talep sonucunda kendi alanı dışına saçılıyor ve bu alanlarda uzmanlaşamadığı gibi kendi alanının bütünlüğünü kaybetme riski ile alan uzmanlaşmasını da bir nevi engellemektedir.

> Peyzaj mimarı bitki yetiştirmekle uğraşıyor, bu peyzaj mimarlığının işi değil. Peyzaj Mimarları Odası fidanlıklara bitki yetiştirme standartları çıkarıyor. Ne ilgisi var. Aslında biz bitkide şu kaliteyi talep ediyoruz demesi lazım. …Dolayısıyla, kendisi uzmanlaşmadığı gibi uzmanlıklara da gitmiyor. Böyle bir kendine alışık olmadığı bir rol biçiyor. … Peyzaj mimarlıkları diğer alanlarla çok erken buluştu. Bu yüzden muazzam bir donanıma sahip... Çok boyutluluk oluştu. Ama korku gelişti, alanlarımızı elimizden alma korkusu… Örneğin;

iyi ki peyzaj mimarıyım: tamamen kışkırtıcı ve şovenist bir dil... Bu şu demektir: benim alanım kapalıdır. Ben bu alanda her şeyi yaparım ve bilirim. Bir defa bu ağır bir mağlubiyetle bitecek... Çok büyük bir dünya içinde yaşıyoruz ve konularımız çok çeşitli. Ben bunun altını çizmek isterim. Uzmanlaşmak gerek. Uzmanlaşma bütünü kaybetmemek anlamına da gelmemeli. (GN)

3.4.1 Otorite ile ilişkili olmanın avantajı

Dönemin yönetim anlayışı ve öne sürdüğü mimari üslubun mekâna ve peyzaja yansıması Türkiye'de hemen hemen her yönetimde ortaya çıkmış bir olgudur. Misal Cumhuriyetin kuruluş döneminde Osmanlı ve Orta Doğu mimarisinden uzaklaşılarak Batı mimarisi tercih edilmiştir. Günümüzde ise Selçuklu ve Osmanlı mimari üslubu ön plana çıkmakta ve bu üslubun siyasi bir peyzaj kavramı ve uygulama örneği olarak "millet bahçeleri" gündeme oturmaktadır. Dolayısıyla, Rönesans Dönemi'nden itibaren peyzajda mekân politikalarının ve mimari yapıların geleneksel akımlara ve uygulamalara karşıtlık üzerinden geliştirilmesi günümüz yönetim anlayışlarına kadar ulaşmıştır. Bu minvalde iktidarın anlayışı ve önceliğinin peyzaja ve mekâna yansımaması mümkün değildir. Böylece peyzaj mimarlığının ideolojik bir alanda varlığı çeşitli saiklerle tartışılmaktadır. Özelikle peyzaj uygulamalarının taşıdığı rant potansiyeli peyzaj mimarlığı alanın kolaylıkla siyasallaşmasına ve mesleğin toplumu manipülasyonunda araç olarak kullanılmasına neden olmaktadır. Peyzaj mimarlarının mesleğin araçsallaşmasını onaylamaları ve iktidarın yüklediği normatif yapısını koruma eğilimin temelinde otorite ile ilişkilerin iyi olmasının piyasa alanında sağladığı ekonomik getiriler yatmaktadır. Ancak bunu açıkça ifade etmek yerine ulusal kimlik ve kültürün devamlılığı gibi konularda duyarlılıklar geliştirerek çeşitli argümanlar ile bu duyarlılıklarını gerekçelendirmektedirler.

***Ulusal kimlik*:** Peyzaj mimarlarının bir kısmı otorite ile ilişkilenmeyi ulusal kimliğinin devamlılığına dayandırılmakta ve kimliği önemsediklerini ifade etmektedirler. Bazıları peyzajın ideolojik bir araç olmasına aracılık ettiğinin farkında değilken bazıları da bunun bir duyarlılık meselesi olduğunu öne sürüyor. Oysa peyzajın insanla geliştirdiği etkileşimin farkında olan siyasi otorite peyzajdan ideolojik bir araç olarak yararlanıyor ve

böylece peyzaj iktidarın ideolojisini açık ya da örtük olarak ileten bir propaganda aracına dönüştürülüyor:

> Peyzaj mimarlığı üzerinden siyasiler birbirine meydan okurlar. Peyzaj rant olma potansiyeli taşır ve bu siyasallaşmasını ve araçsallaşmasını kolaylaştırmaktadır .(GN)

Peyzaj mimarları mensupları ekonomik getiri gerekçesiyle otoritenin ideolojisini "avantaj" olarak değerlendiriyorken, meslek odasının fikirlerini "ideolojik" olarak nitelendirmekte ve meslek odası ile sınırlarını "ideolojik olma" üzerinden belirlemektedirler. Bu nedenle, peyzaj mimarlarının karşı fikir ürettikleri en önemli kuruluşun kendi meslek alanını temsil eden meslek odaları olduğu söylenebilir. Ayrıca meslek odalarını meslek sahipliliği ve meslek alanının koruma konusunda da yetersiz bulmaktadırlar. Bu yargıya dayalı olarak, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası'nı (PMO) siyasi olmakla itham ederek, oda ile etkileşme mesafelerini bilinçli olarak açık/uzak tutuyorlar. İdeolojik ve siyasi olması nedeniyle mesleğin piyasa potansiyelini engellediğini iddia ettikleri meslek odalarını sosyal medya üzerinden ciddi ithamlarla da eleştiriyorlar. Öyle ki meslek odasının ulusal felaketlere ve çevre sorunlarına ilişkin yayınladığı basın bildirisine kişisel beklenti ya da grup alanını korumadığından hareketle konu ile doğrudan ilgisi olmayan bağımsız yanıtlar vermekte ve yorumlar yapmaktadırlar:

> Geçmiş olsun deyince oluyor mu? Kapattığınız…. İl temsilciliğine bağlı hangi üyelerinizi aradınız ve ne yapabiliriz diye sordunuz? Basın açıklamanızı size iade ediyorum. (SM)

Kentlerde yoğun çalışan peyzaj mimarları mensupları meslek odalarının aksine kendilerinin siyasi olmadıklarını ve siyasi düşünmediklerini ima ederken gündelik yaşamda ve iş piyasasında siyasete maruz kaldıklarını da kabul ederler. Siyasete karışmamak ve otorite ile ilişkili olmanın örtük nedenin mesleğin piyasa potansiyelini ve iş hacmini korunması olduğunu düşünüyorum. Bu örtük nedenin meslek mensuplarının otorite aracılığıyla çerçevesi belirlenmiş olarak gelen işlere ekonomik getiri nedeniyle rıza göstermelerini sağlarken, onlar bu rıza durumunun daha çok mesleği korumak ve iş

potansiyelini kaybetmemek için yaptıklarını iddia etmekteler. Otorite tarafından belirlenmiş işlerin yüklenilmesinde "*hiç yoktan iyidir*" tavrının etkili olduğu ve bu tavrın mesleki sorumluk için yapıldığı vurgulansa da bir kısım peyzaj mimarının ekonomik beklentilerini meslek imajı ve disiplinel kimlik ile sabitledikleri görüşündeyim. Bu duruma karşı olduklarını belirten bir kısım peyzaj mimarı da bireysel olarak karşı duramadıkları bu gibi durumlar için meslek odasını ve meslektaşlarını "birlik olmaya" davet etmekteler.

Nasılsa yapılacak bari ben yapayım mantığı ile Salda Gölü millet bahçesi vb. projeleri çizmek ne kadar doğru? Ne zaman oda olarak bu tür sapmaların karşısında birlik olacağız. (MT)

3.4.2 Yerindelik ve aradalık

Peyzaj Mimarlarının normatif peyzaj üretme sürecinde ve peyzajın normatifliğini kabullenmede akıl, rasyonellik ve soyutlama kavramları etkin rol oynamaktadır. Bu kavramlar arasındaki ilişkiyi "arada kalma" rolü ile geliştirdikleri söylenebilir. Peyzaj senaryolarında, çatışmalı ve ikilik oluşturan istekler arasında uyumu sağlamak için, "yerini bilme" ve "arada kalma"yı (arakesitte olmak) tercih ettiklerini ve bunun akıl ve soyutlama meselesi olduğunu ifade etmektedirler.

Ara kesitte yer alıyorum. Kabukla içi arasında… Yere bağlamak ve bağlam üretmek. Doğa kadrajının kendi bireysel katkım üzerinden soyutlanması… soyut bir alan olarak görüyorum. (GN)

Doğanın çerçevelenmesinde "bireysel katkı" ile kastedilen şey, akıl ve formül parametreleri kapsamında "yerinde davranarak" ve yerin özelliklerini yorumlayarak yer'in mekâna dönüşmesini sağlamaktır. Bu nedenle mekân tahayyülleri sırasında birbiri ile uyumlu olmayan çatışmalı durumların varlığında bir davranış seti geliştirilmektedir. Bu davranış setinin anahtarı "yerinde davranmak", "aradalığı fark etmek" ve "aradalığı benimsemek"tir. Yerindelik ve aradalık onlara farklı yüzleri görmeyi sağlamakta ve onlar bu farklı yüzleri soyutlama üzerinden bir peyzaj kurgusuna evirdiklerini idda

etmektedirler. Soyutlama yere sadık kalmanın gerekçesi olarak ifade edilirken, gösterilecek hedef nesneye ulaşmak için kurgunun şart olduğuna vurgu yapılmaktadır. Peyzaj kurgusundaki temsillerin ise aslında kendilerini de temsil ettiğine dikkat çekilmektedir:

Bütün tasarımcıların sadık kalmak için daha doğrusu sözümüzün arkasında kalmak için muazzam bir soyutlama dünyasına girmesi lazım. Gerçekten bir kendimizi nasıl temsil ediyoruz: Yaptıklarımızla. Nesnenin kendisi var ama bir de o nesneye ulaşma konusu var. Yine çok önemli konulardan biri de o nesneye ulaşma kurgusudur (GN).

Yerinde davranmak ideolojik değerlerin inşasında, sürdürülmesinde ve evriminde önemli Cresswell (1992) ise peyzaj mimarlarının böyle bir tavır geliştirmesi istedikleri meslek ideolojisini geliştirmelerini sağlayabilme potansiyeli taşımaktadır.

3.5 İmaj Pazarlığı ve Piyasa Üretimi

Peyzaj mimarlığı doğayı yorumlayan, planlayan ve tasarlayan en yetkin meslek olunduğu iddiasına sahiptir. Ancak toplumda mesleğin algılanmasında ciddi yanılgılar olduğu ve bu yanılgıları oluşturulmasında yakın meslek disiplinlerinin etkisi olduğu belirtiliyor. Meslek camiasının uzun bir süre bu algıyı umursamadığı ancak son yıllarda buna karşı bir duruş sergileme ihtiyacının oluştuğu görüşündeyim:

Peyzaj mimarlığı romantik bir meslek olarak görülüyor: Çiçek, böcek. Biz de o gömleği giydik. Meslek konusunda algısal bir hata yaptık. (MT)

Bu kapsamda mimarlık grubu mesleklerinden farklı yanlarının doğa bilgisine sahip tek mimari meslek olma olarak ortaya koyarken, doğa ile ilişkili mesleklerden “sanatsal yönden ödün vermeden” “doğayı iyileştirme” “doğa ile tasarlama” yetisi ile kendi mesleklerini ayırmaktadırlar. Peyzaj Mimarlığında doğanın “ekolojik tasarım “ya da “doğa ile tasarım” yoluyla bir piyasa ekonomisi oluşturduğu, gerçekte doğayı tasarlama bilgisinin sınırlı olduğu meslek mensupları tarafından ifade edilmektedir:

…Peyzaj mimarlığı doğa ile ilişki kurduğunu zannediyor. Kurmuyor aslında. Orda da bir öğreti var. Dünyada dünyayı mahvettiniz diye harekete geçen bir hareket var. Bu peyzaj mimarlarına bir fırsat doğuruyor. Ama peyzaj mimarı tam olarak anlamadığı için o fırsatı da kullanmıyor. Akademi de bunu çeşitlendirmiyor. Hep aynı doğrultuda gidiyor, tasniflemiyor. (GN)

Doğayı önceleyen ve doğayı yaşatan bir meslek iddiası ile peyzaj mimarlığı mimari gruptaki meslek gruplarının baskısından uzak bir piyasa alanı ve ekonomik sermaye yaratmaktadır. Ancak doğa iyileştirme ve doğa tasarlama meselelerinin politika eksikliği gündeme getirilerek disiplinin bu konudaki oyun kurallarını oluşturabilme yeterliliği bir iç tartışmaya neden olmaktadır:

Doğa ile tasarım yapmak gerekiyor. Doğa ile birlikte iş yapmak konusunda en hazır meslek disipliniyiz. Bu işi yapabilecek en donanımlı meslek biziz. Bizim bu kartları iyi oynamamız gerekiyor. Ama bir yandan da en çok göz önünde bulundurduğumuz kısmı ekolojisine ve teorisine bu kadar hâkim olduğumuz şeyin politikaya yansıyıp hakkettiği yeri bulmasında zorluklarla karşılaşıyoruz. Belki de biz yetersiziz (MT)

Doğayı kaynak, katılım ve yararlılık üzerinden okuma önerileri yapılmaktadır. Öte taraftan peyzaj planlama ve tasarım projelerinde geliştirilen doğa simülasyonlarının içeriksiz olduğuna yönelik ciddi eleştiriler ve saptamalarında bulunulmaktadır:

Doğayı pasif olarak görmeyelim. Doğa aktördür. Kimya mantığı ile formüle etmek gerekiyor. Formüle eden bir mesleğiz. …Artık herkes iki kuş iki ağaç koyuyor. Peyzaj projesi diye her yere render (üç boyutlu görseller) olarak gönderiyor. Bu iş böyle olursa bu bizi ne argüman olarak ne de başkaları ile baş etme olarak bir yere götüremez. Sanatsal yönünden ödün vermeden mekanizmayı daha çok öğreneceğiz ama. (MT)

Mekânın bir temsil ile ifade edilmesi bir imaj oluşturma sürecini hazırlanmasıdır. İmaj aracılığıyla temsil pazar aracına dönüşür ve bu peyzaj mimarlığı alanında çok sık

dile getirilmektedir. Peyzaj mimarlarının bir bahçe ya da park pazarlamadığını gerçekte pazarladıklarının bir bahçe ya da parkın imajı (Mertens, 2009) olduğu vurgulanmaktadır. Bu imaj ideolojik bir içeriği (Thompson, 2005) yansıtır. Bu noktada mimari iradenin imajı yönlendirme yetisi (Karatani, 2006) önemli bir sorunsal olarak değerlendirilir. Bu süreci bir tasarım oyunu olarak ifade eden Kojin Karatani'ye göre oyunun kuralları oyun esnasında mimar ve ekibi tarafından belirlenmektedir:

> Mimari bir idea olarak tasarımın gerçekleşmesi olduğu kadar mimarinin gerçekliğine uygun düşmeyen bir şey yoktur. İşin içinde diğer ekip üyeleriyle iş birliği ve müşteriyle diyalog, müşterinin ikna edilmesi gibi daha önemli etkenler vardır. Tasarım, Wittgenstein'in "oyun" terimine benzer; oyunda oynarız ve kuralları da oynarken oluştururuz" (Karatani, 2006: 40)

Ancak peyzaj mimarlığı alanında yapılan tasarımlarda oyunun peyzaj mimarından çok işveren ve iktidar tarafından kurulduğu görülmektedir. Bu oyunda baskın olabilmek için tek çıkar yol marka tasarımcı olmanızdır. Bu nedenle ideolojik mekân üretiminin önünde durmak kişisel bir meseleye dönüşebilirken ciddi risk alınması gerekliliği görülmeltedir. Eğer risk alınmayacaksa, tasarımcının tasarım oyununda yer alması için etik değerler paketinden taviz vermesi gerekmektedir. Bu kendi oyununu kaybetmek anlamına gelmekte ve meslek alnının iktidara bir nevi teslim olmasına neden olmaktadır. Ancak bazen tasarımcılar "beyaz yalan olarak ifade ettiğimiz "ortak anlayışa" sığınabilmektedirler. Bu tasarımcıyı kağıt mimarı olmaktan kurtarabilir:

> Eğer tasarımcı kendi kurallarını koymazsa ve peyzaj/mekân kurgusuna dâhil olmazsa icracı olur (kâğıt mimarı/ Paper architecture). Ayrıca Türkiye'de dikkate alınmayan tasarımı zayıflatan bir durum var. Durumdan haberimiz olmaması üretimi zayıflatır. Diğer bir deyişle, proje üretmeyen bir toplum oluyoruz. Zannediyoruz ki proje hemen uygulanması gereken bir şey. Bu durumda mimarlık ve tasarımı sadece iş olarak görme, bu konuları iş mantığı ile konuşma, düşünsel alanın Türkiye'de oluşmamasına neden oluyor. Paper Architecture bir söz

söyleme hakkını kimseye danışmadan söylemektir. Ancak Türkiye'de kızgınlar var. Bu kızgınlık piyasaya kızgınlıktır. (GN)

Peyzajı "himaye etme" siyasi yakınlaşma ve tekelleşmeye neden olmaktadır. Taraftarlık "bizdense buyur sana iş veriyorum" (GN) durumu tasarımcı için fikir üretmemeye neden olurken rekabeti engellemekte ve ticari haksızlıklara neden olmaktadır.

Tasarımcının kendini unutması gerekir. Hep kendine bakmak dünyanın başka sorunlarını görmeyi engelleyebilir. Tasarımcı siyasi erk/otorite ile ortak bir formül bulabilmeli. Marka tasarımcı olmak siyaseti yönlendirmede etkilidir. Siyasi erk tüm alanları dönüştürmek ister ancak özellikle mimarlıkla bunu daha kolay yapar. Siyasi alan iddialı bir siyasi alan ise ve bir şeyi dönüştürmeyi ve değiştirmeyi hedefler ise bunu mimarlık üstünden yapar. Kendi görüntüsüdür mimarlık. Yani onun şeyidir, topluma verdiği mesajdır, toplumu kendisine bağlayan şeydir, gücünün temsilidir….(GN)

Yukarıda belirtilen nedenlerle peyzaj mimarları tasarım yarışmalarının kendilerini ifade edebildikleri bir alan olarak görmeye başlamışlardır. Bu yarışma tasarımlarında metafor mekanlar, peyzajlar ve ekolojik deneyimler üzerinden yürünmektedir. Peyzaj mimarlarının gerek doğa gerekse temsil ile geliştirdikleri mekanlarda bilgiyi ve insanın bilişsel dünyasını inşa etme sürecini ifade eden imajlarda metafor terimi ana ya da yan tema olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak görülen o ki moda bir terime dönüşen metaforun derinliğini dair bilgileri konusunda endişelenmek gerekmektedir**.** Cazeaux, (2007) bilginin ve dünyanın inşasında aktif olan bilişsel bir ilke olarak metafora ilgide olağanüstü bir artış olduğunun bilgisini vermektedir. Metafor, bilgi teorisini birkaç soruyla sunmaktadır: Öznel bir yargı nasıl nesnel olabilir? Öznelerin bir metaforda yan yana gelmesi ne tip yeni bilişsel olasılıklar yaratabilir? Metafor bizim için dünyayı nasıl haritalandırır? (Cazeaux, 2007).

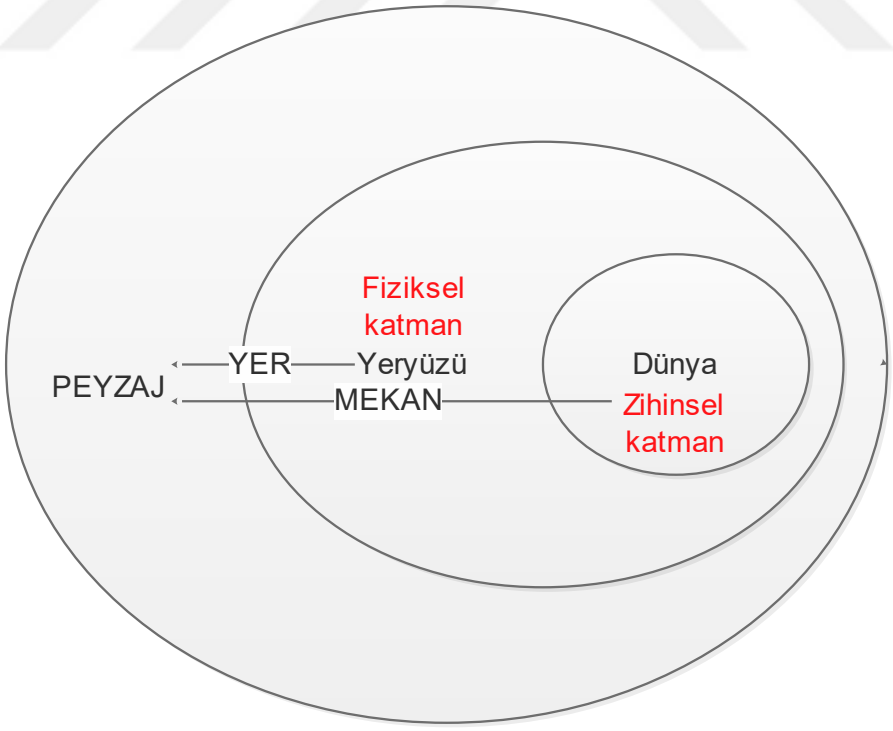
Peyzaj mimarlığı temsil ve söylem alanında tematik haritalar, görseller ve çarpıcı ifadeler kapsamında kendi mesleğinin iddialarını karşılayabilirken gerçek alanda bu iddiaları karşılayamamaktadır. Çünkü iktidar tarafından belirlenmiş tasarımların bir nevi

seri üretimini yapmak zorunluluğu oluşturmaktadır. Bu üretimde düşük maliyetli taklit malzemeler (örneğin; ahşap olmayan ancak ahşap görünümlü malzemeler) kullanması nedeniyle doğa ile tasarlama iddiasını da ile ihmal etmek zorunda kalmaktadır. Böyle bir durumda Peyzaj mimarlığı uygulamalarında doğa yapma iddiası hem fiziksel olarak hem de zihinsel olarak bir "aldatma teşviki"ne dönüşmektedir. Anlam, zihinsel katmanda oluşan bir şey ise fiziksel katmandaki taklit ve illüzyonlar disiplinin iddialarının yapı taşlarını ve özgüllüğünü sarsabilir. Ayrıca, sadece zihinsel katmanda simülasyon ile sınırlı kalmak ta disiplinin piyasa potansiyeline zarar verebilir. Peyzaj mimarlığı disiplinin gücünün her iki katmanın (zihinsel ve fiziksel katman) bölünmezliği ve bütünlüğünün sağlanması durumunda oluşabilir.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

4.1 Peyzaj Mimarlığı'nın Varlık Alanı Tahayyülü

Peyzaj mimarları yeryüzü ve dünya olmak üzere iki varlık alanı ile ilişki kurmaktadır. Martin Heidegger'in olmak ve var olmak üzerinden temellendirdiği varlık meselesinde var olmak orada olmak (Dasein) ile gerçekleşmektedir. Diğer bir ifade ile "varlık" ancak bir "varlık alanı" içinde gerçekleşmektedir. Peyzaj Mimarlığı disiplininin kuramsal temellerine göre disiplinin varlık iddiasını doğa ve kültür; varlık alanını ise yeryüzü oluşturmaktadır. Dolayısıyla peyzaj mimarları da doğa ile insanı bütüncül bir sistem dahininde çoklu zihinsel ve fiziksel katmanları içeren yerlerde/mekânlarda biraraya getirme iddiasını taşımaktadırlar. Bu biraradalığı sağlarken bir ortam, atmosfer diğer bir ifade ile dünya kurgulamaktadır. Dolayısıyla peyzaj mimarları dünyayı yapılandırdıkları için dünya onlar için bir "alan" a dönüşmektedir (Şekil 7).

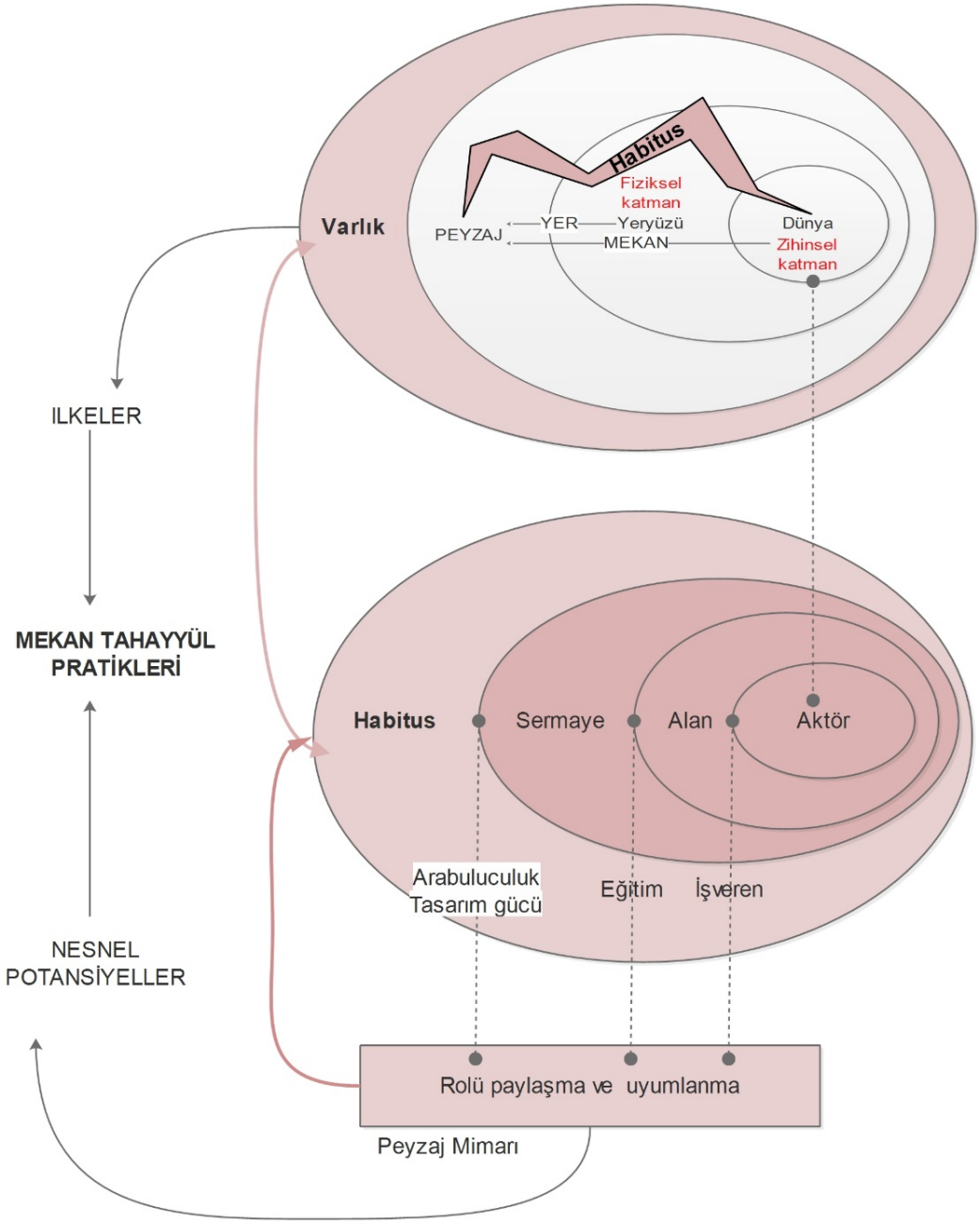

Şekil 7.Peyzaj mimarlığında "alan" (Orijinal, 2021)

Peyzaj Mimarlığı yeryüzünün ontolojik değerini yer kavramı ile dünyanın ontolojik değerini ise mekân kavramı ile birleştirmektedir. Peyzaj planlamada yer ve

yerin ruhu, peyzaj tasarımında ise mekân kimliği ve politikasının temeli bu şekilde gerçekleşir. Mekân bir kurgu alanı ve gösteri dünyasıdır. İyi bir sanatçı gibi peyzaj mimarının da önceledi̇ği şey gösterisini iyi yapma isteğidir. Ancak "alanda" gösterinin kuralları kendisinden ziyade meslektaşlar, ilişkili meslek mensupları, siyasi erk, otorite, işveren ve kullanıcıların habitusu tarafından belirlenmektedir.

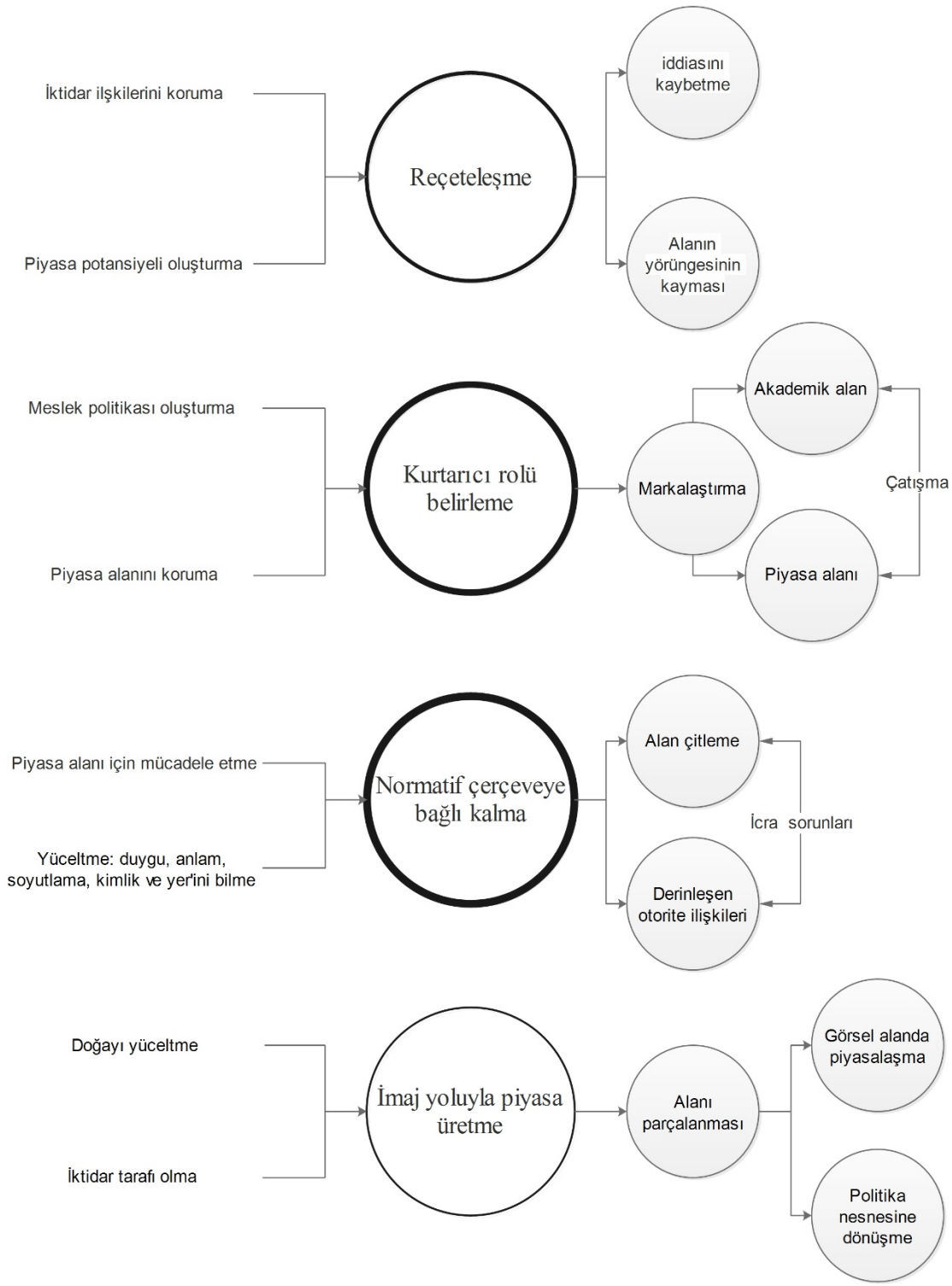
P. Bourdieu habitusun doğaçlamaları üreten ilkeler kapsamında geliştirilen pratiklerden oluştuğunu işaret eder. Pratikler, ilkelerin üretiminin nesnel koşullarına içkin olan düzende nesnel potansiyeller değerlendirerek yeniden üretilir. Habitusu oluşturan bilişsel ve motive edici yapılar tarafından tanımlanan nesnel potansiyeller de taleplere uyum sağlar. Pratikler, salt nesnel koşullardan ve ilkelerin oluşma koşullarından üretilemez; pratiklerin üretimi nesnel koşullar ve ilkeler kapsamında oluşan habitus üretiminin temsil ettiği güncel ortam (toplumsal koşullarını tanımlayan nesnel yapı) ile ilişkilendirerek açıklanabilir. Peyzaj mimarlığı disiplini habitusunu "varlık alanı" olduğunu iddia ettiği yeryüzü üzerinde gelişmektedir (Şekil 8). Bu iddia kapsamında temel ilkeler belirlemektedir. Diğer yandan peyzaj mimarları atmosfer kurgusunun (dünya yaratımı) aktörüdürler. Her bir aktörün (peyzaj mimarı) alandan beklentilerine, sahip olduğu eğitim sermayesini kullanma biçimine ve ekonomik sermaye ve işverenle etkileşme tiplerine bağlı olarak yeni ilkeler oluşmaktadır. Oluşan arabulucu, uyumlanma ve güce dayalı ilkeler alanın nesnel potansiyeli ile birleşerek, mekân tahayyül pratiklerini oluşturmaktadır. Habitus üretimini sağlayan pratikler peyzaj mimarının "varlık alanı" iddiasından çok kurgulanan dünyanın (piyasa alanı) piyasa potansiyelinden ve iş hacminden etkilenmektedir.

Şekil 8.Varlık-habitus-peyzaj-peyzaj mimarlığı etkileşimi ve mekân tahayyül modeli (Orijinal, 2021)

4.2 Peyzaj Mimarlığı'nda Mekân Tahayyülü

Peyzaj mimarlığı camiasında, disiplinin kendini gerçekleştirme ve anlaşılamama sorunları, genellikle mesleğin yapısını oluşturan bilim, sanat ve doğa saç ayaklarının denge eksikliklerine ve sosyal bilimlerle ilişkisizliğine temellendirilmektedir. Ancak peyzaj mimarlığı camiasında bu temellendirmenin karşılığı olmadığı, disiplinin iç siyasetindeki çatışmaların ekonomi temelli olduğu görülmektedir. Ekonomi temelli bu çatışmaların "söylenmeyenler"(bireysel ekonomik yarar için meslek alanının ihmal edilmesi) kapsamında geliştiği ve "söylenmeyenlerin" disiplinin yapı taşları arasında dengesizlik oluşturmasına karşın peyzaj mimarları mekân tahayyüllerinde meslek alanlarının bağlamından uzaklaşarak onu bir ekonomik arka plan ve piyasa alanını inşa etmelerini sağlayan kültürel sermaye olarak kavramaktadırlar (Şekil 9). Başka bir ifade ile peyzaj mimarlığının "habitusunu" iktidar, işveren ve meslek içi mücadele biçimleri beslemektedir. Meslek içi mücadelede sembolik sermayeye dayanan markalaşma süreci marka olanlara meslek içi siyasette önemli bir güç ve rol belirlemektedir. Meslek mensupları tarafından markalaştırılan peyzaj mimarlarına tahsis edilen güç ve rol dağılımı, beklenilen müdahaleyi sağlamadığında, meslek içi çatışmalar gittikçe derinleşmektedir. Bu çatışmaların içerisinden çıkılmaz bir hal alması disiplinin normatif çerçevesinin (her şeyin yerli yerinde ve kuralların net olduğu iktidar baskın yapı) daha da baskın olmasını beraberinde getirmektedir. Meslek alanının normatif çerçeveye bağlı kalması meslek odası ve akademisyenlerin siyasi alandaki özerkliğinin kısıtlanmasına neden olmaktadır. Bu durum disiplinin ortak çıkarlarından çok bireysel çıkarlarının ön plana çıkmasını sağlamaktadır.

Şekil 9. Peyzaj mimarlığı alanında mekân tahayyül temalarının etkileşimi (Orijinal, 2021)

Normatif çerçeveye bağlılığını sürdürülmesi ve bireysel çıkarların öne çıkması ile birlikte yakın olduğu meslekler tarafından disiplin paranteze alınmaktadır. Bu noktada oluşan çıkmazla başa çıkmak için disiplinin "doğa" ilişkisi üzerinden, özellikle marka peyzaj mimarları tarafından piyasada sembolik mücadeleler üretilmektedir. Üretilen

sembolik mücadelede “doğa”nın disiplin içinde ihmal edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu ihmalin oluşmasına sadece peyzaj mimarlarının değil, diğer meslek disiplinlerinin de katkısı bulunmaktadır. İhmalin ortaya çıkması “doğa” konusunda kültürel sermayelerinin zayıf olmasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan, mesleğin piyasa alanı ve iş hacm, marka olmayan peyzaj mimarları tarafından gündelik yaşamını devam ettirecek ekonomik kazanım olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle mesleğin geleceği ile ilgili kaygılardan çok kendi geleceğinin kaygıları daha önemli olmaktadır. Bu nedenle peyzaj mimarlığı disiplinin yeryüzündeki yaşamları iyileştirme stratejileri kapsamında gelişen meslek etiğine bağlı kalmak ya da mesleğin geleceği için meslek politikası geliştirmek görmezden gelinebilmektedir.

KAYNAKLAR

Adams T. E., Jones, S.H., Ellis, C. (2015). Autoethnography. Oxford University Press

Anderson, B. (2006). Imagined Communities, 2nd edn. Verso: London & New York.

Antrop, M. (2018). A brief history of landscape research. In *The Routledge companion to landscape studies* (pp. 1-15). Routledge.

Antrop, M. (2005). Why Landscapes of The Past Are Important For The Future. Landscape and Urban Planning. Volume 70(1-2): 21-34

Arslan Avar, A. 2009. Lefebvre'in Üçlü-Algılanan, Tasarlanan, Yaşanan Mekân-Diyalektiği. Dosya Dergisi, 17,7-16. Ankara: Mimarlar Odası Yayını

Aslan, P., Yavan N. (2018). Mekânın Üretimi ve Lefebvre'in Mekânsal Üçlü Kavramsallaştırmasının Görünürlüğü: Taksim Gezi Parkı Örneği, Planlama 28(3):302–314, doi: 10.14744

Atkinson W. (2016). Beyond Bourdieu. From Genetic Structuralism to Relational Phenomenology. Polity, Cambridge.

Austin, G. (2014). Green infrastructure for landscape planning: integrating human and natural systems. Routledge.

Balmor D., Conan M. (2010). A Landscape Manifesto. ISBN:9780300156584, Yale University Press.

Barış, E. (2014). PEMKON Dönem Başkanı Prof.Dr. M. Emin Barış'ın Açılış Konuşması. Peyzaj Mimarlığı Eğitim-Öğretim Çalıştayı, 10-12 Nisan 2014 / Antalya

Batuman, B. (2018). Milletin mimarisi: Yeni İslamcı Ulus İnşasının Kent Ve Mekân Siyaseti. Metis Yayınları, İstanbul

Bell, J. (1999). Redefining National Identity in Uzbekistan: Symbolic Tensions in Tashkent's Official Public Landscape. Ecumene, 6, (2): 184-213.

Bender, B. (2020). Introduction (pp. 1-20). Routledge. Bender, B., & Winer, M. (Eds.). Contested Landscapes: Movement, Exile and Place. Routledge.

Bender, B. (1993). Introduction: Landscape-Meaning and Action, in B. Bender (ed.) Landscape: Politics and Perspectives. Oxford: Berg.

Boults, E., Sullivan, C. (2010). Illustrated History of Landscape Design. John Wiley & Sons.

Bourdieu, P. (1977). Outline of a Theory of Practice (Translated by R. Nice).

Bourdieu, P. (1990) The Logic of Practice, Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, P. (1993) The Field of Cultural Production, Columbia University Press, New York.

Bourdieu, P. (1996) Distinction: A Social Critigue of the Judgement of Taste, (Translated by. R. Nice), London: Routledge.

Bourdieu, P. (1998) Practical Reason, Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, P. (2013). Outline of a Theory of Practice. (translated by R. Nice). Cambridge Studies in Social and Cultural Anthropology, Ernest Gellner, Jack Goody, Stephen Gudeman, Michael Herzfeld, Jonathan Parry (Eds). Cambridge University Press.

Bourdieu, P. (2017) Manet, Cambridge: Polity Press

Bourdieu, P. (2020) Habitus and Field, General Sociology, Volume 2. Lectures at the College de France (1982-1983) Edition established by Patrick Champagne, Julien Duval, Franck Poupeau and Marie-Christine Riviere Translated by Peter Collier, Polity Press, 2020.

Bourdieu, P., Wacquant, L. (1992) An Invitation to Reflexive Sociology, Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, P.-Wacquant, L. J. D. (2003) Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar (Çev: Nazlı Ökten) İstanbul: İletişim Yayınları.

Brook, I. (2018). Aesthetic Appreciation of Landscape. In The Routledge companion to landscape studies (pp. 39-50). Routledge.

Cauqelin A. (2016) Peyzajın İcadı. Dost Kitabevi Yayınları, ISBN: 9789752985674

Cazeaux, C. (2007). Metaphor and continental philosophy: From Kant to Derrida. Routledge.

Cengiz, S. (2019). Cengiz, S., 2019, Kentsel Büyüme Dinamiklerinin Modellenmesi: Ankara Kenti Simülasyonu. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Basılmamış doktora tezi.

Chen, Z. (2017). Place And Space: A Review of Landscape Anthropology Research. Landscape Architecture Frontiers, 5(2), 8-24.

Chisholm, L. A. (2018). The history of landscape design in 100 gardens. Timber Press.

Corner, J. (2014). The Landscape Imagination Collected Essays of James Corner, 1990-2010.(Editors: James Corner and Alison Bick Hirsch) Princeton Architectural Press, New York.

Cosgrove, D. E. (1984). Social Formation And Symbolic Landscape. Univ of Wisconsin Press.

Cosgrove, D., Daniels, S. (Eds.). (1988). The Iconography of Landscape: Essays on the symbolic representation, design and use of past environments (Vol. 9). Cambridge University Press.

Cresswell, T. (1992). In Place-Out of Place: Geography, ideology, and transgression (Vol. 2). University of Minnesota Press.

Crowley, D., Reid, S. E. (eds) (2002) Socialist Spaces: Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc. Oxford: Berg

Çavdar, Ç. R. (2018). Farklılığın Mekânı: Foucault ve Lefebvre'deki Heterotopya ve Heterotopi Ayrımı. İDEALKENT- Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı: 25: 941-959.

Çulcuoğlu, G. (2014). TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Genel Başkanı Dr. Gaye Çulcuoğlu'nun Açılış Konuşması. Peyzaj Mimarlığı Eğitim-Öğretim Çalıştayı, 10-12 Nisan 2014 / Antalya

Dawson, A.H. (1999). From Glittering Icon to. Geographical Journal, 165 (2):154-60.

Deming, M.E., Swaffield, S. (2011). Landscape Architectural Research: Inquiry, strategy, design. John Wiley & Sons.

Demiröz Kıray, Z. (2014). Türkiye'de Peyzaj Mimarlığı Mesleği Ve Uygulamalarında Niteliğin Yükseltilmesine Yönelik Bir Model Önerisi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Peyzaj Mimarlığı Programı, Doktora Tezi.

Dikeç, M. (2016), Siyaset Üzerine Düşünme Tarzı Olarak Mekan", Mekan ve Siyaset, Cogito, Yapı Kredi yayınları, Sayı 84, Güz.

Dramstad, W.E., Olson, J.D., Forman, R. T. (1996). Landscape Ecology Principles in Landscape Architecture and Land-Use Planning. ISBN-13: 978-1559635141

ELC, (2000) European Landscape Convention. https://rm.coe.int/1680080621

Eraydın, A. (2020). Planlamanın Krizini Aşmak: Planlama Kuramları ve Planlamanın Kurumsallaşmasına Yönelik Öneriler, KBAM 7. SEMPOZYUMU. Mersin

Filippucci, P. (2016). Landscape. In The Cambridge Encyclopedia of Anthropology (eds) F. Stein, S. Lazar, M. Candea, H. Diemberger, J. Robbins, A. Sanchez & R. Stasch. http://doi.org/10.29164/16landscape

Foucault, M. (2016). Başka Mekânlara Dair", Özne ve İktidar, Seçme Yazılar-2. Çeviri: Işık Ergüden-Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016, s. 291

Fowler, Peter. 2000. Cultural Landscapes of Britain. International Journal of Heritage

French, R.A. (1983). The Changing Russian Urban Landscape. Geography, 236-244.

French, R.A., Hamilton, F. E. I. (eds.) (1979) The Socialist City: Spatial Structure and Urban Policy. John Wiley, Chichester, New York, Brisbane and Toronto.

Frisby, D. (2001). Cityscapes of Modernity: Critical explorations. Polity Press.

Geertz, C.(2010). Kültürlerin Yorumlanması. Çeviri: H Gür. Dost kitabevi.

Geniş, Ş. (2020). Otoriter Neoliberalizmin Gölgesinde: Kent-Mekân-İnsan.1.Baskı. Nika Yayınevi. Ankara.

Görmüş, S. (2017). Peyzajın Değişen Dili Üzerine Okumalar. Ders Notları

Gürkaş, T. (2009). Bir Mimarlık Tarihi Alanı Olarak Türkiye'de Peyzaj Mimarlığı Tarihi ve Peyzaj Mimarlığı-Devlet İdeolojisi İlişkisi. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 7, Sayı 13: 171-190

Haber, W. (1995) Concept, Origin, and Meaning of Landscape. UNESCO's Cultural Landscapes of Universal Value: Components of a Global Strategy. UNESCO, New York. Pages 38-42

Harvey, D. (2013). Sosyal adalet ve şehir. (Çev. Mehmet Moralı). Metis Yayıncılık, İstanbul.

Harvey, D. (1989). The Condition of Postmodernity. Blackwell, Oxford.

Hayden, D. (1995). The Power of Place. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Herrington, S. (2016). Landscape Theory in Design. Taylor & Francis.

Hillier, J., Rooksby, E. (2005). Habitus. Habitus: A sense of place. ISBN 9780754645641 Routledge.

Hirsch, E. (1995). Landscape: Between Place and Space. The anthropology of landscape: perspectives on place and space. Hirsch, E., & O'Hanlon, M. (Eds.). Oxford University Press.

IFLA, (2021). The Profession. https://www.iflaworld.com/the-profession. Erişim Tarihi: 08.07.2021

ILO, (2012). International Standard Classification of Occupations Structure, Group Definitions and Correspondence Tables. International Labour Organization,

Geneva. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_306604.pdf

Ingold, T. (1993). The Temporality of the Landscape. World Archaeology, 25(2), 152-174.

Ingold, T. (1995). Building, Dwelling, Living: How animals and people make themselves at home in the world. In Shifting Contexts: transformations in anthropological knowledge (ed.) M. Strathern, 57-80. New York: Routledge.

Ingold, T. (2000). The Perception of the Environment: Essays on livelihood, dwelling and skill. New York: Routledge.

Johnson, N. C. (2004). Public memory. A companion to cultural geography, 316-327.

Jones, M. (2007). The European landscape convention and the question of public participation. Landscape Research, 32 (5), 613–633.

Kaplan, M., Yardımcıoğlu, M. (2018). Alan, Habıtus Ve Sermaye Kavramlarıyla Pıerre Bourdıeu. Toplumbilim Dergisi,(1): 23-37.

Karabağ, S. (2014). Mekânın Siyasallaşması. 4. Baskı. Ankara: Pegem Yayıncılık

Karadağ, A. (2002). Meslek olarak hemşirelik. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 5(2).

Karatani, K. (2006). Metafor Olarak Mimari. Çeviri: Barış Yıldırım. SBN: 9789753425513, Metis Yayınları.

Kitchin, R., Hubbard, P., (2018). Mekân ve Yer Üzerine Büyük Düşünürler, Litera Yayıncılık: İstanbul.

Krauss, W. (2018). Post-environmental landscapes in the Anthropocene. The Routledge companion to landscape studies, 2, 94-105.

Laviolette, P. (2011). The Landscaping of Metaphor and Cultural Identity, Frankfurt am

Lefebvre, H. (1974). Mekânın Üretimi (Production of Space). Türkçe söyleyen: Işık Ergüden, 2014, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Lefebvre, H. (1994). The Production of Space. Blackwell publishing, London.

Levinson, S. (1998). Written in Stone: Public Monuments in Changing Societies. Duke University Press, Durham, NC.

Light, D. Young, C. (2010). Political Identity, Public Memory and Urban Space: A Case Study of "Parcul Carol I," Bucharest from 1906 to the Present. Europe-Asia Studies, November 2010, Vol. 62 (9):1453-1478

Lilley, K. (2010). Key Thinkers on Space and Place. Sage. Phil Hubbard, & Rob Kitchin (Eds.). Mekân ve Yer Üzerine Büyük Düşünürler, Çeviri editörü: Betül Duman ve Emek Şevket Ataman. Litera yayıncılık, İstanbul, 2018.

Maggio, R. (2018). An Analysis of Pierre Bourdieu's Outline of a Theory of Practice. CRC Press.

Massey, D. (2011). A Counterhegemonic Relationality of Place. In E. McCann & K. Ward (Eds.), Mobile urbanism: Cities and policymaking in the global Age (pp. 1–14). Minneapolis: University of Minnesota Press.

Merleau-Ponty, M. (1962). The Phenomenology of Perception. London: Routledge.

Merrified, A. (2006). Henri Lefebvre A Critical Introduction. 1st Edition. Routledge. New York

Merrifleld, A., Negrl, A., Bayat, A., Harvey, D., Amors, M., Torlak S. (2016). Mekan Meselesi. Çeviri Soner Torlak-Önder Kulak. 2. Baskı. Tekin Yayın Evi, Ankara.

Mertens, E. (2009).Visualizing Landscape Architecture: Functions, Concepts, Strategies. Walter de Gruyter.

Miller, B., Nicholls, W. (2013). Spaces of Contention Spatialities and Social Movements. ISBN: 9780754677789, Routledge.

Mitchell, M. (2000). Cultural Geography. A Critical Introduction. Blackwell, Oxford.

Muir, R. (1999) Approaches to Landscape, Basingstoke: Macmillan Press.

Nilsson, K. L., Florgard, C. (2009). Ecological Scientific Knowledge in Urban And Land-Use Planning. Ecology of cities and towns: A comparative approach. Cambridge University Press, New York, 549-556.

Ogden, L.A. (2011) Swamplife: People, Gators, and Mangroves Entangled in the Everglades, Minnesota: University of Minnesota Press Minneapolis.

Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde "Habitus","Sermaye" ve "Alan" Üzerine. *Liberal Düşünce Dergisi*, (62):1-21

Peyzaj Mimarları Odası, (2021). Kuruluş ve amaç. Odanın Amaçları ve Bu Amaçlar Doğrultusundaki Çalışmaları https://www.peyzaj.org.tr/hakkimizda/kurulus_ve_amac.php

Rogers, E. B. (2001). Landscape design: a cultural and architectural history (p. 544). New York: Harry N. Abrams.

Russell, K. J. (2001). Landscape: Perceptions of Kai Tahu i mua, aianei, a muri ake. Doctoral dissertation, Anthropology, University of Otago. Dunedin.

Said, E. (1989). Jane Austen and Empire (pp. 80-97) Literary theory, an anthology (Edited by Julie Rivkin and Michael Ryan). Second edition published 2004 by Blackwell Publishing Ltd.

Sandercock, L. (1998). Towards Cosmopolis: A Postmodern Utopia. Towards Cosmopolis, 163-200. England: Wiley.

Scott, A. (2011). Beyond the conventional: Meeting the challenges of landscape governance within the European landscape convention? Journal of Environmental Management, 92(10):2754-2762

Scuttari, A. (2019). Tourist Mobility as an Experience Maker: Understanding the Blank Space. In Cycling and Motorcycling Tourism (pp. 17-70). Springer, Cham.

Sennet, R. (2013) Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam. Çeviri: Süha Sertabiboğlu ve Can Kurultay. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Soja E., (1989). Postmodern Geographies: The reassertion of space in critical social theory. Verso, London.

Spencer, D. (2016). Neoliberalizmin Mimarlığı. Çağdaş Mimarlığın Denetim ve İtaat Aracına Dönüşme Süreci. Çevren: akın Terzi. İletişim Yayınları, İstanbul.

Stanek, L. (2011). Henri Lefebvre on Space: Architecture, urban research, and the production of theory. University of Minnesota Press.

Steiner, F. R. (2008). The Ghost of Ian McHarg. Log, (13/14): 147-151.

Stenning, A. (2004). Urban Change and the Localities. In Bradshaw, M. & Stenning, A. (eds) (2004) East Central Europe and the Former Soviet Union (Harlow, Essex, Pearson).

Stephenson, J. (2005). Values in Space and Time: A Framework for Understanding and Linking Multiple Cultural Values in Landscapes. Thesis, Doctor of Philosophy. University of Otago.

Szuba, M., Wolfreys, J. (Eds.) (2019). The Poetics of Space and Place in Scottish Literature. Springer.

Tanju, B. (1998). 1908-1946 Türkiye Mimarlığının Kavramsal Çerçevesi. Basılmamış Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tanyeli, U. (1989). Mimarlıkta İdeolojik "Amentü", Mimarlık, Vol. 1989/4; Sayı:236: 78-81.

Tanyeli, U. (1990). Mimarlık Terminolojileirnin Doğuşu Üzerine Gözlemler. Mimarlık, Sayı:241: 2-55

Tanyeli, U. (1992). Çağdaş İzmir'in Mimarlık Serüveni", Üç İzmir, Enis Batur (ed.), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları. http://katalogtarama.cekulvakfi.org.tr/resimler/3/14/22290/m000002163.pdf

Tatli, A., Ozbilgin, M., Karatas Ozkan, M. (2015). Introduction: Management and Organisation Studies Meet Pierre Bourdieu. In Pierre Bourdieu*, Organization, and Management* (pp. 27-42). Routledge.

Tekeli, İ. (1998). Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye'de Kent Planlaması", Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba (ed.), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları:136-152

Theodore, N., Peck, J., Brenner, N. (2012). Neoliberal Kentçilik: Kentler ve piyasanın egemenliği (Çev. Şerife Geniş). İdeal Kent: Kent Araştırmaları Dergisi, (7): 21-37

Thompson I.H. (2005). Ecology, Community and Delight Sources of values in landscape architecture. Taylor & Francis e-Library, ISBN 0-203-36249-7 Master e-book ISBN

Thompson, I. (2014). Landscape Architecture: A very short introduction (Vol. 387). Oxford University Press.

Thompson, I. H. (2000). Ecology, Community and Delight: An Inquiry into Values in Landscape Architecture: Sources of Value in Landscape Architecture.

Threadgold, S. (2020). Bourdieu and affect: Towards a theory of affective affinities. Policy Press.

Tilley, C. (1997). A Phenomenology of Landscape: Places, Paths, and Monuments. London: Berg Publishers.

Tilley, C., Cameron-Daum, K. (2017). The anthropology of landscape: Materiality, embodiment, contestation and emotion. *An Anthropology of Landscape: The Extraordinary in the Ordinary*, 1-22.

Tilley, C. (1994). A Phenomenology of Landscape. Oxford UK, Providence RI: Berg.

Tilly, C. (2001). Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu, (Çev. K. Emiroğlu), İmge Kitabevi, Ankara

Torlak, S. (2014). Mekân meselesine bir giriş. S. Torlak, & Ö. Kulak içinde, Mekan Meselesi, 11-26.

Turner, T. (1990). Was Landscape Architecture a Good Idea? Landscape Design, 191 (June): 28-29.

Ulusoy M. F., Görgülü S. (1995). Hemşirelik Esasları: Temel Kuram, Kavram, İlke ve Yöntemler. Cilt:1 Çağın Ofset, Ankara

Verdery, K. (1999). The Political Lives of Dead Bodies: Reburial and Postsocialist Change. Columbia University Press, New York.

Vik, M. (2017). Self-mobilisation and lived landscape democracy: Local initiatives as democratic landscape practices. Landscape Research, (42): 400-411.

Wacquant, L. (2012). Desperately Seeking Neoliberalism: A sociological catch', plenary address to The Australian Sociological Association Annual Conference, University of Queensland, Brisbane, 26 November 2012, http://www.tasa.org.au/docs.ashx?id=629236

Wacquant, L. (2014). Putting Habitus in İts Place. Body & Society, 20(2):118-139.

Wall, E., Waterman, T. (2010). Basics Landscape Architecture: Urban design (Vol. 1). AVA Publishing.

Waterman, T. (2009). The Fundamentals of Landscape Architecture. AVA Publishing SA

Waterman, T. (2015). The fundamentals of landscape architecture. Bloomsbury Publishing.

Wulf, A. (2015). The Invention of Nature-Alexander von Humboldt's New World, New York: A.A. Knopf.

Wylie, J. (2016). A landscape cannot be a homeland. Landscape Research, 41(4): 408-416).

Yang,Y. Z. (2016). Spacialization of Capital. Nanjing: Southeast University Press.

Young, C., Light, D. (2001). Place, National Identity and Post-Socialist Transformations: An Introduction, Political Geography, 20, 8, pp

Zhou, Z. (2000). Landscape Changes in a Rural Area in China. Landscape and Urban Planning, 47: 33-38

ÖZET

Dünya hızla mekânın planlandığı ve tasarlandığı kentsel bir alana dönüşmektedir. Dolayısıyla mekân üreten disiplinlerin önemi ve sayısı artarken iş hacmi ve piyasa potansiyeli de genişlemiştir. Her meslek disiplini oluşan bu piyasa potansiyelinden pay almaya çalışırken çeşitli pratikler ve roller geliştirmektedir. Meslek alanın piyasa potansiyeli ile etkileşimi ve ilişkisi meslek mensuplarının habituslarına bağlı olarak gelişen pratikler ve roller kapsamında üretilmektedir.

Bu tez, habitus yaklaşımı doğrultusunda, peyzaj mimarları mensuplarının meslek alanlarını korumak için geliştirdikleri formülasyonların çözümlenmesini konu edinmektedir. Çalışmada otoetnografi ve sosyal ortam izlemesi kullanılmıştır. Peyzaj mimarlarının mesleklerine yönelik ifadeleri sosyal medya ve meslek seminerlerinden takip edilmiş ve marka peyzaj mimarları ile derin görüşmeler yapılmıştır. Ulaşılan görüşler NVivo programında kodlandıktan sonra kategoriler ve temalar geliştirilmiştir.

Belirlenen temalara göre, peyzaj mimarlığı mensupları meslek alanını piyasa potansiyeli ve iş hacmine indirgemektedir. Bu nedenle korudukları meslek alanlarının ekonomik sermayesini ortak strateji yerine bireysel taktiklerle belirlemektedirler. Bu taktiklerin yetersiz olmasını meslek içinde sorgulamak yerine peyzaj mimarları iktidarın beklentilerine uyumlu bir pozisyon alarak ilişkili olduğu mesleklerle iddialara dayanan çatışma zeminleri yaratmaktadırlar. Bu tavır mesleğin gerek iktidar gerekse diğer meslekler tarafından paranteze alınmasına neden olurken meslek içi tartışmalarda söylenmesi gerekenler yerine sembolik sermaye üzerinden sembolik bir mücadele alanı üretilmeye devam edilmektedir.

ABSTRACT

The world is rapidly transforming into an urban area where space is planned and designed. Therefore, while the importance and number of disciplines associated with production of space have increased, the business volume and market potential have also expanded. Each professional discipline develops various practices and roles while trying to get a share from this emerging market potential. The interaction and relationship of the profession with the market potential is produced within the scope of the practices and roles that develop depending on the habitus of the members of the profession.

In line with the habitus approach, this thesis focuses on the analysis of the formulations developed by landscape architects to protect their professional fields. In the study, autoethnography and social environment monitoring were used. The expressions of landscape architects about their professions were followed through social media, vocational seminars and in-depth interviews were conducted with renowned landscape architects. After the obtained opinions were coded in the NVivo program, categories and themes were developed.

According to the determined themes, landscape architectures degrade their profession to market potential and business volume. For this reason, they determine the economic capital of the professional fields that they protect with individual tactics instead of a common strategy. Instead of questioning the inadequacy of these tactics within the profession, landscape architects, taking a position in line with the expectations of power, create grounds for alleged conflict with the professions they are associated with. While this attitude causes the profession to be bracketed by both the power and other professions, a symbolic struggle area continues to be produced through symbolic capital instead of what should be said in professional discussions.

EKLER

EK-1: Görüşme soruları

1. Sizin için peyzaj neyi temsil ediyor.
2. Siz tasarımlarınızda peyzaj/mekân temsillerini nasıl kurguluyorsunuz.
3. Bu kurgunuzda mekân kullanıcılarının profili etkili midir? Yoksa siz kurgunuzda bir kullanıcı profili belirliyor musunuz?
4. Tasarım kurgunuzda doğa kavramını nasıl işliyorsunuz ya da temsil ettiğiniz doğa nereyi işaret ediyor.
5. Doğa tasarlanabilir mi?
6. Sizce tasarım temsilleri ile güncel politik ortam ilişkili midir?
7. Sizin tasarımlarınıza siyasi ortamın kimlik oluşturma isteği yansır mı ya da siz tasarımlarınızda siyasi kimlikten etkileniyor musunuz?
8. Tasarımda kısıtlandığınızı düşünüyor musunuz? Bu kısıtlar nelerdir ve kısıtlardan kurtulmanın yolu olabilir mi?
9. Tasarımlarınızı en çok etkileyen şey/şeyler nelerdir (kent kimliği, iktidar, işveren, kullanıcı vb.)
10. Peyzaj Mimarlığını Türkiye'de nerede görüyorsunuz.
11. Peyzaj Mimarlığının toplumu dönüştürme potansiyeli olduğuna inanıyor musunuz?
12. Bir peyzajın ya da mekânın kitleyi dönüştürücü rolünü nasıl yorumlarsınız?